

K 20 024
4

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

„ყაზაგანისანი“

მეოთხე გამოცემა საკუთარის რედაქციით
დ. ჯაზარევის შაერ.

ქ ა რ ი პ ი რ ვ ე ლ ი ზ ე

ყარამანიანი

სპარსულიდან ქართულად ნათარგმნი სახლთხუცის და
სარდლის თავ. დავით ორბელიანისაგან. „საამოთ
სასმენელი“.

(გამოცემა მეოთხე)

გამოცემული
დავით ლაზარევის-მიერ.

თ ბ ი ლ ი ს ი

ელექ. მბეჭ. ს. ლოსაბერიძისა, მოსკ. ქ., საკ. სახ., № 5.
1912.

ზინაარსი

მოკლე ბიოგრაფია, სახლთხუცისა და სარდლის თავ. დავით ორბელიანისა. —
თახ-მურად ხელმწიფის ამბავი და მისი გარდაცვალება შვილის ნაღველზე. —
გვარჯასპის გახელმწიფება. — გვარჯასპის გარდაცვალება და უშანგის გახელმწი-
ფება. — უშანგ-შაჰისაგან ინდოეთის ხელმწიფესზედ გალაშქრვა და გზასა ზედან
ყარამანის შეყრა. — ყათრანის და ყარამანის საუბარი, ომი ძლიერი და საშინელი.
— ყარამანის და ყათრანის ერთად შეყრის ამბავი. — ყარამანის უშანგ-ხელმწიფის
დამორჩილება და ხლება. — გარდანქეშანისაგან ბარამის გაქვევების ამბის თქმა
ყარამანის წინაშე. — აზრაიდ მეთილისმის ამბის მბობა გარდანქეშანისაგან. — აზ-
რაიდ მეთილისმის შეპყრობისა და ბარამ-ჯიბილის მორჩენის ამბის მბობა ყა-
რამანის წინაშე. — უშანგ-შაჰისაგან ინდოთა ხელმწიფეზედ წასვლა, გზასა ზედან
ექვს-ფეხოვანისა და ორხ-თვალოვანის მხეცისაგან ფალეევანთა დახოცა და ყარა-
მანისაგან მისი შეპყრობა. — ინდოთა ხელმწიფის რაჰინდისაგან უშანგ-შაჰის ლაშ-
ქრის ჭვრეტა. — გარდანქეშან გრძნეულისაგან ინდოთ აიარის შიქარგის შეპყრო-
ბა და უშანგ-ხელმწიფის განთავისუფლება. — დუვზდი-ავსარ გრძნეულისაგან რა-
ჰინდთან თავიანთ ამბის მბობა. — ინდოელთა და ერანელთა ფალეევანთა ომი ძლიე-
რი, ყარამანისაგან ინდოთ ფალევენის ქაბულ-ჰინდის სიკვდილი და სხვათა მრავ-
ალთა ფალეევანთა და ლაშქართა დახოცვა. — ყარამანის და ინდოთ ფალეევანთა და
მეომართა სპილოთა ომი ძლიერი და ფიცხელი, ყარამანისაგან მრავალთა და-
ხრცვა. — სარვიხურმანის მოსვლა თავის მამის შემწედ. — ომი ინდოთ მეფის ასუ-
ლის სარვიხურმანისა და ყარამანისა. — სარვიხურმანის ამბავი მოიხსენიეთ. — სარ-
ვიხურმანისა, ერანელთა და თურანელთა ფალეევანთა და სარდალთა ომი ძლიე-
რი და სარვიხურმანისაგან უშანგის მრავალთა ფალეევანთა შეპყრობა. — ყათრა-
ნის და სარვიხურმანის ომი ძლიერი და სარვიხურმანისაგან ყათრანის შეპყრო-
ბა. — სპანდიერ-ბარის მოსვლა ინდოთ ხელმწიფის შემწედ და მისგან ფიცხელი
ომის გარდახდა. — ყარამანისა და გარდანქეშანისაგან ინდოთ ხელმწიფის მეჯ-
ლისსა მისვლა, ერანთა და თურანთა ფალეევანთა გამოხსნა და ყარამანისაგან
მრავალთა ფალეევანთა და ლაშქართა დახოცვა. — სპანდიერ-ბარისაგან უშანგ-შა-
ჰის ფალეევანთა დახოცვა და ყარამანისაგან მისი სიკვდილი. — უშანგ-შაჰისა და
რაჰინდის შერიგება ყარამანის და სარვიხურმანის შუამავლობით. — გარდანქე-
შანისაგან ბედ-კეთილობის წალკოტის ამბის მბობა სარვიხურმანის წინაშე.

Handwritten notes in blue ink on the left margin: "K 20.024" and "5".

2

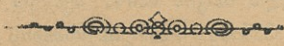
5082208

პირველი კარის სურათები.

1) ყარამანი.—2) ყარამანის და ყათრანის ერთიერთმანერთის გაცნობა.—3) ყარამანი ექვს-ფეხოვან და ოთხ-თვლოვან ზღვის მხეცს იჭერს.—4) ყარამანისა და სპანდიერ-ბარ ფალეენის ომი და ყარამანისაგან მისი სიკვდილი.

5). ყაჩაღების და საჩუხუჩოების ლა.

6). ყაჩაღთა.

თავ. ღავით ორბელიანი

1716—1796.

საკიროდ ვრაცხ, გავაცნო რამდენიმე სიტყვით, ჩვენი პატივცემული „ყარამანიანის“ მკითხველები—სახლთ-ხუცი და სარდალი თავ. ღავით ორბელიანი, ამ „ყარამანიის“ მთარგმნელი სპარსულიდამ ქართულ ენაზე.

მეჩვიდმეტე საუკუნის ნახევრიდამ, ქართულ ენაზე სახალხო მწერლობის დასაწყისმა, სრულიად ახალი მიმდინარეობა მიიღო. ჩვენ როგორც ვხედავთ ამ ხსენებულ საუკუნის ნახევრამდის ქართულს ენაზე სახალხო მოთხრობაები თურმე ძალიან მცირედ იწერებოდა, თუ სწერდნენ რასმეს, იმასაც იმ გვარ მობუზულს და დამაუძღურებულის შინაარსით, როგორც ამ ჟამათ იპოვება ალექსიანი, პბრამიანი, ჭალ-ვაჟიანი და მრავალი სხვანი. ამ საუკუნის ნახევრიდამ კი, ქართულს ენაზე, სრულიად სხვა ნაირმა წიგნებმა იჩინეს თავი, ეს სხვა ნაირი წიგნები არიან, სპარსულით ნათარგმნი ზღაპარ-სიტყვაობის მინაგვარი მოთხრობაები, რომელშიაც აწერილია სხვა და სხვა გმირთა და ფალეფანთა მოღვაწეობა და გულოვნობა, თავიანთ ქვეყნის პატრონობა უცხოელთ მონობისაგან, სხვა და სხვა თემთა და ქვეყანათა დახსნა და მშვიდობიანათ ცხოვრება. მთელი სპარსეთის სახალხო ზღაპრულის რომან-მოთხრობების შინაარსი სულ ამისთანაებს შეიცავენ, ყველგან და ყოველთვის, აქ, ან ქალის სიყვარულის გამო ბრძოლას წაიკითხავთ და ან სხვა რომელიმე მხრის მონაობის გამო ატეხილ ომებსა.

მართველებმა ამისთანა ნაწერების მნიშვნელობა ერთობ ადრე შეიტყეს, და ამიტომაც მიჰყვეს ხელი სპარსულით თარგმნა სხვა და სხვა გმირობისა და ფალეფანობის რომან-მოთხრობების ქართულს ენაზედ. ამ თარგმნის მიზანი ის იყო, რომ მით აღედკრად გმირული

მიმართულება ხალხთა-შორის. ამისთანა წიგნებს ქართველების მდგომარეობა აუცილებელ საჭიროებად მოითხოვდა, რადგანაც საქართველოს ერს, ერთობ დღე და ღამ განუწყვეტლივ ბრძოლა ჰქონიათ, როგორც სპარსებთან, აგრეთვე ოსმალებთან, ლეკებთან და სხვებთან. რა იყო ამ ბრძოლის დროს მათთვის უმთავრესი საჭიროება? რასაკვირველია გმირობა! ზმირობა და ამ გმირობისათვის იგინი არამც თუ მარტო ხლმით იბრძოდნენ, არამედ მწიგნობრობითაც კი ამხნევებდნენ ერს.

მრთი ამისთანა მწიგნობარ პირად ჩაითვლება, თავადი ლავით მრბელიანიც, რომელსაც სპარსულის ენიდამ უთარგმნია მთელი „შარამანიანის“ წიგნი, რომელიც შეადგენს თექვსმეტ კარს (ესე იგი თექვსმეტ ნაწილს), დიდის ღვაწლით და შრომით, მშვენიერ ქართულს ენაზე.

ბანსვენებული ლავით მრბელიანი, „საქართველოს ისტორიაში“ გამოჩენილ პირათ ირიცხება. ეს განსვენებული ლავითი, მრბელიანთ ოჯახს ეკუთვნის, თურმე ძლიერ დახლოებული ყოფილა ქართველ ბატონიშვილებთან, და თანამედროვე პირიცა, ერეკლე მეორისა.

პატარობისას ლავითმა მიიღო სწავლა ტფილისის საკათალიკოზო სკოლაში, ამაზე საკმარისი გავლენა ჰქონია იმ ძალას, რომ იმ დროს, მრბელიანთ გვარში მთელი გუნდი მოღვაწეობდა ქართულის მწერლობისათვის. ლავითმა შეისწავლა ქართული წერა-კითხვა, მწიგნობრობა, სპარსული, სომხური და სხვანი. რამდენჯერმე ეს სპარსეთშიაც იქმნა წარსული, სამეფო სხვა და სხვა საქმეების გამო. სპარსეთში ყოფნის დროს, იმან საკმაოდ შეისწავლა სპარსული ენა და მწერლობა, იმას იქ ყოფნის დროს დაუწყევია „შარამანიანის“ კითხვა და ეს წიგნი მას ისე მოსწონებია რომ, როცა საქართველოში დაბრუნებულა, „შარამანიანის“ ერთი ხელთ-ნაწერი თან წამოუღია და საქართველოში ყოფნის დროს მის თარგმნაც დაუწყევია, მრბელიანს ჯერ სრულიად ნათარგმნი არც კი ჰქონია რომ, მის შინაარსის ცნობები მთელს ერში მოფენილა და ყველა თურმე დიდის სურვილით ისმენდა ამ წიგნის გმირებთ მოთხრობას. „შარამანიანის“ ხელთ ნაწერი წიგნი თურმე დღე და ღამ ხმარებაში ყოფილა, ასე რომ არ ყოფილიყოს, მაშინ ყოველად შეუძლებელი იქმნებოდა ამ „შარამანიანის“, ამ ორ საუკუნის განმავლობაში ასე გავრცელებულიყოს ჩვენს ხალხში.

განსვენებული ღვით ორბელიანი იქამდის გამოჩენილი და შესანიშნავი პირი ყოფილა საქართველოში რომ, ამ გამოჩენილ მხედართ-მთავარს, თვით მეფე მრეკლეს დაენათესავა. მრეკლე მეფემ ღვით ორბელიანს მიათხოვა თავისი ქალი თამარი. სახლთ-ხუცობა ღვითს ამ დანათესაობის შემდეგ მიუღია. მრეკლესთან ასეთ დაახლოვების შემდეგ, ღვითი სარდლობაში უფრო განცხოველებულა, როგორც მეფის სიყვარულით, აგრეთვე თავის ერთგულობით.

მრეკლე მეფეს ისე ომი არ შემთხვევია რომ, ღვით სარდალს მონაწილეობა არ მიეღოს ომში და არ დასწრებოდეს, და პირველი ადგილიც დაუჭერია. ღვითს ბევრს ომში გამოუჩენია თავი და თავისი მხედრული ნიჭი და ერთგულობა. მრეკლე მეფესაც ძლიერ მიღებული ჰყოლია თურმე, არც ერთი სამეფო საქმე არ გადასწყდებოდა და არ გაკეთდებოდა, უდავით სარდლოთ, ყველა სამეფო საქმეებში მონაწილეობა მიუღია.

ღვით ორბელიანი უმეტეს ნაწილს სომხეთში სცხოვრებდა რადგანაც სომხეთში იყო დანიშნული სარდალათ. ღვითმა სომხეთშიაც კი დაამშვენა არე-მარე, სოფლებს გაუმავრა ციხეები, კოშკები, გალავნები, ეკლესიები და სხვანი. სოფლებს დაუყენა მცველები, რადგანაც იმ ჟამად, მტერთაგან ამ მხრებში სოფლებზე ხშირად იყო თავ-დაცემა.

მოკლედ რომ მოვახსენოთ, განსვენებულის პლატონ იოსელიანის სიტყვით, ღვით ორბელიანს აღუშენებია და გაუმავრებია გაოხრებული სომხეთიც კი.

უკანასკნელ ალა-მაჰმად-ხანის დროს ომში 1795 წელს ესეც კი დასწრებია და მძლავრათაც უომნია, მაგრამ ქართველებს იმ ჟამად საქმე ერთობ გასჭირებიათ და დამარცხებულან. ამ გვარ უბედურმა შემთხვევამ ღვით ორბელიანზე კუდათ იმოქმედა, ავად გახდა ღვითი და ერთი წლის შემდეგ ე. ი. 1796 წ. თავის სამშობლო ქვეყანას გამოესალმა სამუდამოდ. ამის სიკვდილით დიდი დანაკლისი მისცემია, საქართველოს სამეფო მმართველობას.

„შარამანიანის“ გარდა, ღვით ორბელიანს სხვაც რამე დაუწერია თუ არა, ამისი ჩვენ არაფერი ვიცით და არც არაფერი სჩანს თარგმნილი „შარამანიანის“ გარდა, ლექსები კი უწერია, რომლის რამდენიმე ლექსმა ჩვენ დრომდისაც მოაღწია.

ღვით ორბელიანის ნათარგმნმა საამოთ სასმენელმა „შარამანიანმა“ საქართველოში იქამდის მიაღწია და გავრცელდა, რომ ჩვენ

საქიროდ დავინახეთ ცალკე წიგნაკებად გამოგვეცა, რადგანაც „მარამანიანის“ ერთიანად დაბეჭდვას დიდი შრომა და ხარჯი უნდებოდა. ამიტომ ნაწილ-ნაწილად დავიწყეთ ბეჭდვა. რომ მყიდველთ გაუადვილდეთ, მთელი წიგნის შეძენა, ესე იგი თექვსმეტი კარის (წიგნაკისა).

დ. ჯ ა ზ ა ტ ე ვ ი.

ედიშანი

I

კ ა რ ი ზ ი რ ვ ე ლ ი

ქარაქანიანი

სწარსულიდამ ქართულად ნათარგმნი სასწოთ-სუცის და
სარღლის თავადი დავით ორბელიანისაგან საამოთ სას-
ქენელი.

3ირველ უამად სწარსეთს შინა იყო ხელმწიფე დიდი, რომელსაც
სახელად ეწოდა თახ-მურად, ესე იყო მორჭმული და ამადლებული ყო-
ველს სწარსეთს ზედა. უამის ამის მეფობისას ქაჯთა და დევთაგან კაც-
თა ნათესავთა მრავალი ზიანი ეცემოდა; თახ-მურად ხელმწიფემ ესე ყო-
ველივე შეიტყო და არა მცირე შწუნარებას მიეტა. მასვე ქვეყანას განშო-
რებული ვინმე იყო, რომელსაც სახელად მჭლადი ეწოდა.

მაშინვე თახ-მურად ხელმწიფე მჭლადთან მივიდა და ქაჯთა და
დევთაგან კაცთა ზიანობა გამოუცხადა. ამა მჭლადი განშორებულს ენაჲ
წინასწარმეტყველისაგან ქაჯთა და დევთა შეპყრობის ღოცვა ესწავლა და
იმანაც თახ-მურად ხელმწიფეს ასწავლა. შემდეგ ამის კაცთა ნათესაობა მრ-
ვალ ზიანს აძლეუდნენ ქაჯთა და დევთა. ქაჯნი და დევნი შეიყარნენ თავიანთ
მეფესთან და ესე თავიანთ ზიანი გამოუცხადეს. მან ხელმწიფემან დი-
დათ და საზარლად სუფთქმა დვიძლთაგან აღმოახდინა და უბრძანა: ზეი!
ქაჯნო და დევნო, თქვენ არ იცით თუ მე კაცთა ნათესავთაგან რამდენი
ჭირი მინახავს და რამდენი ვნება გარდამხედია! თქვენ კაცთა ნათესავთა
ცხლათ ვერას აწებთ, უნდა სხვა რამ გრძნებით რასმეს ეცადოთ.

ქაჯთა და დევთა მახსენეს: აწ რასაც თქვენ გვიბრძანებთ, ჩვენ
სამსახურზედ მზათა ვართო.

მაშინ ქაჯთა მეფემ უხასუხა: „თქვენი უმთავრესი მტერი, ერთი თახ-მურად ხელმწიფე არის და მეორე მსჭლადილ განშორებული, მის გან-შორებულის სიხლადვეს მისვლა თქვენ არ ძალ გიძთ, ამისთვის რომ იგი ყოველთვის ღოცვად განმზადებულია და მარადის ანგელოზნი მი-სად მტკვლად იმყოფებიან და არადეს არ განშორდებიან. აწ თქვენი გრძნეულება უნდა მოიხმაროთ თახ-მურად ხელმწიფეზედ, იმაზედ უნდა მიხვიდეთ და უთუოდ იმას ავნებთ რასმეს. ამისთვის რომ იგი ხელ-მწიფე, ყოველთვის ღზინსა და განცხრომისა შინა იმყოფება, მას ზედან ჟამი იგდეთ რომ მაგიერი მიუგოთთ“.

ქაჯნი და ღვენი მსწრაფლ თახ-მურად ხელმწიფის სავნებლად განე-მზადნენ, ზოგნი ჭკერით და ზოგნი ხმელეთით გაემართნენ, მარადის ჟა-მის დაცემას ცდილობდნენ; მაგრამ გაუჭირდათ რა ვერ დაიგვეს ჟამი.

იმ ჟამად თახ-მურად ხელმწიფეს ერთი ძე ესვა სამის წლისა, რომელსაც სახელად ყარამან ერქვა. მშენებით მისი მგზავსი არაფერ შობილ-იყო, მეამრება და ფაღვენობა მაშინვე ეტყობოდა. ამავე ხელმწიფეს ერთი ძმა ჭყვანდა ისეთი ფაღვეანი, რომ იმისი ნახვა მტერთათვის საზაროდ ემა-იყო, სახელად გვარჯასპს უხმობდნენ, შვიდ-თავიანი ვეშაში მრისხანების დროს წინ ვერ დაუდგებოდა. ამ გვარჯასპსაც ერთი ძე ჭყვანდა, სახე-ლად ყათრანს უხმობდნენ. იმ ჟამად ყათრანი შვიდის წლისა იყო. ღვე-სა ერთსა ყარამანი და ყათრანი ორნივე ბიძაშვილნი, ემარწვილურის წე-სით ერთ წალგატში თამაშობდნენ, მათი ზეგარდამო განგება ესე იყო— ღვეებმა დრო დაიცეს და მათ ყრმათა ზედა სამტეროდ დაეცნენ, ვინაიდ-გან ყათრან უფრესი იყო, იმას ვერ შეჭბედეს და ყარამანი ღვეებმა ჭა-ერში აღიტაცეს და წაიყვანეს.

ეს ამბავი თახ-მურად ხელმწიფეს მოხსენდა, ყოველსა მხარეს ძე თვისი სძებნა, მაგრამ ამბავი ვერა სცნარა. თახ-მურად ხელმწიფე ამ შვი-ლის მწუნარებაზედ დასწეულდა და ამიერ სოფლით გარდაიცვალა.

აქ გვარჯასპის გახელმწიფება.

რა ესე სოფელმან თვისი მუხთლად ქცევა მოიხმარა თახ-მურად ხელმწიფეზედ და შვილის მწუნარებით გარდაიცვალა. იგლოვდა ყოვე-ლი სამეფო სპარსეთისა და სტიროდა ყოველი ერი. რა გლოვისკან მოიცადეს, დიდებულნი შეიყარნენ და ხელმწიფედ გვარჯასპი დასვეს და განაგებდა ყოველსა სპარსეთსა. იმ ჟამათ როდესაც ყარამანი ღვეებმა

ადიტაცეს და ყაფის მითს კალთაში, ჭკიათის მინდორზედ მიიფანხეს, სდაც მათი სამეფოი იყო,—და მათ ზრდა დაუწევს. დევთა განზრახვა ეს იყო: ვინაიღვან ყარამანს ფალევენობის სახე ეტყობოდა, თავიანთ წესზედ უნდა აღეზარდათ და იმის შემწეობით, კაცთა ნათესავთა ზედა შური ეძიათ. რადღენმა ხანმა განვლო. რა ყარამანი ცამეტი წლისა შეიქმნა მათ შიგან დიდათ სახელგონან ფალევენად გამოჩნდა. რა თქვესმეტის წლისა შეიქმნა, მართლად რომ გამოჩენილ ფალევენათ შეირიცხებოდა, ასეთი სახე იქანია, რომ მისნი წინაღმდეგნი მისს ჭვრეტას ვერ გაუძლებდნენ. წერილი ესრედ იტყვის: „ამის გვარში ამისთანა არავინ დაბადებულა“. ყარამანი განრისხებულ ყამს, რომელ დევსაც ხელს მოჭკრავდა, ერთს ალაჯზე განტყუარდნიდა. რადღენსამე ყამს ამ დევებში დარჩა. დღეს ერთს ორმოცდა შვიდი ზღვის ხარი მოკლას, ტყავები გახდა და სკდებელი ქამანდი დასწნა, იგი ხარები ერთი მეორეზედ გარდაბა, აიღებდა და მიწას ზედა დასცემდა. იმ ქამანდს წელში გამოიბამდა, ორმოცნი დევნი გასწევდნენ, მაგრამ ადგილიდამც ვერ დასძრავდნენ. ამ დევთა შინა უფთხა და შეჭირვება ბევრი მოითმინა ყარამანმა. დევები ბევრს ეცადნენ რომ ყარამანი თავიანთ ქტევაზედ მოეყვანათ, მაგრამ ვერა გაწევსრა. რა ყარამანმა ნახა რომ ამ დევთა ქტეულება ბილწი იყო, თვისი საქმე და მათი ვინაობა გამოიკითხა. ესრედ უთხრა: „სწორეთ მითხროთ, თქვენს სამეფოში და ხელში მე როგორ ჩამოვარდი? მე თქვენ არა გგვართ და თქვენს სამეფოში რათა ვარო?... როგორც იყო გამოიკითხა თავის საქმე და შეიტყო, რომ კაცთანათესავი იყო თვითონ და არა დევთა. რომელთაც მოზარვით მოეყვანათ. ყარამანმა როდესაც ესე შეიტყო, დევებს უმეტესი სასჯელი მოუმატა. ამისგან შეწუხებულთა დევთა ყარამანი მძინარე ჭკერში ადიფანხეს თავის სამამაცო იარაღით შეკაზმული, წაიფანხეს თვისსავუ ქვეყნის მხარეს ერთს მთაზედ გაუშვეს. ერთი შუბიც გვერდით დაუდეს და დევნი ეგრეთვე უკან მიიქტნენ. ყარამანს ჭერეთ კაცის სახე არ ენახა და მხეტთაებრ მთასა ზედა დავიდოდა, მხეტთა თანა შეექტეოდა და მისი სამეფოი იგი ადგილი იყო.

აკ გვარჯასნის გარდაცვალება და უმანგის გახელმწიფება.

ნ მ ყამათ სოფელმან თვისი მუხთლად ქტეულობა გვარჯასნზედაც იხმარა და ხელმწიფე გვარჯასნზეც ამიერ სოფლით გარდაიცვალა. დეშტი-ეითხადის ხელმწიფე მუჭლეჭილან-შაჭას შვილი, ერან-თუთანის ხელმწი-

ფე უმანგი, სხარეთში გახელმოიფდა. ამა უმანგ-ხელმოიფემან შვიდი იული (ე. ი. შვიდი სამეფო), ხელით დაიხურა და სხართა სამეფოსაც დაეპატრონა. შვიდის იულიმის შვიდნივე მეფენი ამისგან გაქცეულნი ინდოეთის ხელმოიფე რაჭინდთან მივიდნენ და უმანგ-მაჭისგან თავიანთზე მოქაჯრება და ქვეყნების წართმევა შესჩივიდეს. ამ შვიდთავე მეფეთ უნდოდათ რომ, ინდოეთის ხელმოიფე რაჭინდი უმანგზედ საბრძოლველად მოეყვანათ და მისის შემწეობით თავიანთივე სამეფონი დაეპყრათ. რაჭინდმა იმათის გულისთვის ბრძანება გასცა და წარსასვლელად თავდარი იწვეს. რამოცჯერ ასი ათასი მეომარი ლაშქარი მოიწვია, ცდიდათი-ათასი მეომარი სწილად შეეყარა და უმანგზედ საომრად წამოვიდა.

რს უმანგს ესე ამბავი მოხსენდა, რომ მისგან გაქცეულნი მეფენი ჭინდთა ხელმოიფეთასან მისუფან შესვეწინან, იგი ხელმოიფე რაჭინდ შემწედ მოჭყავთ და დიდის ლაშქრით მოვლენ. ამ ამბავის მსმენელმა უმანგმა სთქვა: „ჩემი სწადელი ეს იყო რომ ჭინდთა ზედა წავსუფავიყუ და აწ ესე ამბავი ჩემთვის კეთილი მიზეზია წასვლისათ. მასვე წამსა ბრძანა, ჩვიდმეტო ასი ათასი მეომარი ლაშქარი შეიყარა და ინდოეთის მხრისაკენ გამოცხადდა“. ესე ამბავი ინდოეთის ხელმოიფეთსაც მოხსენდა ვითარ უმანგ-მაჭი ჩვიდმეტო ასი ათასის მეომრით წამოვიდა. რს იმ შვიდ მეფეთ ესე ამბავი ესმათ, დიდს მწუხარებას მიეცნენ. ამ ამბავის მსმენელმა რაჭინდ-ხელმოიფემ ხელნი შეიტყუა, სიცილი დაიწყო და სთქვა: „სჩანს რომ უმანგ-მაჭის აღსარული მოახლოებულა და სიცოცხლის მისი იფადა აღვსებულა, თორემ იმისთანა მცირე ლაშქრით ჩემებრ დიდ ხელმოიფეზე საომრად ვითარ მოვა? ეს ჩვენთვის კეთილი იქმნა რომ, ჩვენი გზა შემოკლდა და ჩვენს სიანლოვებს მოვა“. სცა ეს ამბავი მოხსენდა, თვისი ლაშქარი იმავე ადგილს დაყენა.

აქ უმანგ-მაჭისგან ინდოეთის ხელმოიფეზე კალაშქვრა და გზასა ზედა ეარბანის შეკრა.

სქეთ მხარეს უმანგმა სამის წლის საზრდა მოამზადებინა და ინდოეთისაკენ გაემართა. ლაშქრის სიდიდითა ნელად დაიარებოდა. ამ სიარულით იქ მიაღწივეს, სდაც უარამანი დევთა გაეშვათ, რომელ მთასაც ამ უმანგს „უარამან-დაღს“ უხმობდენ. უარამანს ვინაიღვან ჯერეთ კაცი თვალით არ ენახა, ველად და მთაში მარტოდ დაიარებოდა. მას დღეს ერთი ნადირი შეეყარა და იმას დევნა დაუწყო. იმ ნადირის დევნაში ერთს

მდაღ მთის წვერზე ავიდა, ოთხსავე მხარეს უერება დაიწყო და ხახ
რამ, ერთის მთის ძირზე ცოტადენი ლაშქარი მოდიოდა, რა ცოტად
ძირს ჩამოვიდა ხახ რამ, ცოტა ლაშქარი კი არ იყო, ერთი ზღვის-
ადენი ლაშქარი იყო და მიწდარი სრულიად ლაშქარით ადვსილიყო და მ-
თი ფეხის ხმა ერთს ადაჯს ისმოდა. მრავალი დროები გაემალათ და
იმ დროებთან გმირები და ფაქეგები იდგნენ, ისეთნი რამ თითო-
თითოდ სიმაღლით დროებს მისწვდებოდნენ, და მათის სზიფოთა და
მარტო-რქების დრიაღს ქვეყანა შედრწუნებინა. რადესაც ყარამანმა ეს-
რეთი ლაშქართა განწეობილება ხახა. ძლიერ მოეწონა და მცირე ხანს მათ
მომავლობას უჭვრეტდა, ხახ რამ თორმეტი დასტა ერთს ვიწრო გზა-
ზედ მოვიდოდნენ, ორმც ათას მარტორქებზედ მსდომნი ფაქეგანი
დროებუ გაშლილნი მოწინავედ მოდიოდნენ. ამ დროებთან ერთი ფაქე-
განი მოვიდა უვითელ მარტორქაზედ მჯდარი. რამელიც დიღს მთას
ემგვავსებოდა, სამცრი მწერთა სიმაღლე ქქანდა. თავი თავს ეხურა და
სამამცრად შეკაზმული იყო, ერთ სხვა მარტორქას მის სკურველი ია-
რალი ეკიდა, და ახფნებით სხვათა ფაქეგანთა წინ მოუძლოდა, და მათ
უკან ჯარი მოზდუდა და ამ წესით მოვიდოდნენ. რა ყარამანმა ამ ლაშ-
ქრის ესრეთი განწეობილება იხილა, სთქვა: ახლას მივალ და ამ ლაშქარს
კარგა გავმინჯავო. მთიდან ძირს ჩამოვიდა და იმ ვიწრო გზის სიახ-
ლოვეს მივიდა. შუბს დაეჯინა და ლამხარს ჭვრეტა დაუწყო. ამ ლაშ-
ქართაგან ორმცმა ცხენოსანმა ცხენები გაქუსლეს და იმ ვიწრო გზის
სიახლოვეს მივიდნენ. რა ამ ცხენოსანთა შეხედეს ხახეს რამ, გზის
სიახლოვეს ერთი ახლად მოწიფებული ჭაბუკი გინმე სდგას, ისეთი
რამ მთას ემგვავსება, ორმცდა ხუთი მწერთა სიმაღლე აქვს, ერთ
შუბზედ დაჭეულებია და მრისხანის თვალით ლაშქარს უჭვრეტს. ამ ცხე-
ნოსთაგანი ერთი წინ მივიდა, ყარამანს მიუხლოვდა და უთხრა: „სქე!
კარგ, შენ ვინა ხარ! რამ ესდენთა ლაშქართა წინ უდკხარ და გზა
შეგიკრავსო? ან სირცხვილი არა გაქს და ან არ გემინიანო?... რა ყა-
რამანმა ესე სიტყვები მოისმინა, განრისხებულმა შემოხედა. რა იმ კარმა
მისი განრისხება ხახა, ესრედ შეშინდა რამ, სიკვდილად მიიწურვა—
და მსწრაფელ უკუ მოიქცა. ყარამანმა სპინელინ სმით შემოსდას და
უთხრა: აგრე ამყათ საუბარი და ეგრე მსწრაფელ გარე შექცევა ვითარი
წესია? აწ სად წახვალ ხელთა ჩემთაგანა? შენ გენება ჩემი გზიდან ჩა-
მოყენება! მომიცადე და გიჩვენებ ჩემი გზიდან ჩამოყენება ვითარ იქნე-
ბაო!.. რა ესე სთქვა მას კაცს მსწრაფელ წამოეწია, სარტყელსა ხელი
მიჭყო, ცხენიდან ავლიჯა, აიყვანა თავს შემოიფლო და მოწასა ზედ ისე

დასჯა რომ, ძალი ხორცთაგან აღარ გამიორჩეოდა. რა მათ ლაშქართა
ყარამანის ესეთი სიმხნე ნახეს, ერთობით შემოეუტიეს. რა ყარამანმა
მათ ლაშქართაგან სამტრედ შემოტეეება იხილა, მარჯვენა ხელი მარ-
ცხენა გვერდსა შემოიხვია, მარცხენა ხელი მარჯვენა გვერდსა და ერთი
ისრედ შესძახა მადლის ხმით რომ, ოთხსავე მხარეს ოთხს ალაჯზედ
მისი ხმა გაიგებოდა, ამ ხმის მსმენელნი იმ ლაშქართაგანნი, ზოგნი
უსუფლო იქმნენ, ზოგთ ცნობა დაეფანტათ, ზოგთა ეგონათ იმ მთების
დაგლეჯა და ერთმანერთს ეცნენო. მის ხმის შიშით წინა ლაშქარი უკან
შეიქცა და უკანა წინა. ერთმან მოლაშქრეთაგანმა ყარამანს დაუძახა: ჭე!
ფალეჯანო, ეგ ძალი რომელი შენა გაქვს, თუ შენ უმანგ ხელმწიფენ-
თან მოხვალ, დიდს ზატივს მიღებო, თორემ ყათრან ფალეჯანი, ბარამ-
ჯიბილი და გარდანიქმანი, რომელნი ამას ახლავან, თუ ნებითა შენითა
არ მოხვალ, იგინი ძალათ მოგიყვანენ და თავს თვისსა გაცნობებენო.
რა ყარამანმა ესე მოისმინა, ესრედ უმასუხა: „ჭე! სწყლო, ჩემი მე-
მარი ვემაში უნდა იყოს, თვარემ ყათრან, ბარამ-ჯიბილი და გარდანიქმან
რასა ჭჭვიანო! ანუ უმანგ ხელმწიფე ვინ არისო? რა ესე სიტყვა დას-
რულა, მაშინვე ომს ხელი მიჭყო. რა განრისხებულმან ოთხმცრ ათასს
მარტორქაზედ მსხდომთ ფალეჯანთა შემოეუტივა, იგინი ერთი მეორეს
ეცნენ, მსწრაფელ გაიქცნენ და ყარამან უკან მისდევდა. იგი წინა დრო-
შისთან მომავალი სამცრის მწყრთის სიმაღლის მქანებელი ფალეჯანი.
ჯიბილი-გაბარის სულთნის შვილის-შვილი იყო, სხელად ბარამ-ჯიბილი
ეწოდა. რა ბარამ-ჯიბილმა შემოხედა, ნახა რომ ერთ უცნობ ფალეჯან
ვისმეს ოთხმცრი ათასი ფალეჯანი წინ წამოეყრათ და ვითარ შავარდენ-
ის მტრედის გუნდი ეგრეთ ხეცვით მოსდევს, მტირე ხანს დადგა
და მისსა ომს უჭვრიტა. რომელსა კაცსა ყარამანი ცხენთაგან აიყვანდა
და მიწას ზედა დასცემდა, იგი მიწასთან გასწორდებოდა, რომელსაც
კაცს თავსა ხმაღსა სცემდა კაცსა და ცხენსა შუა გაჭკვეოდა, რომელსაც
ერთს მეორეს შემოხეცოვნინდა, ორნივე უსუფლო იქნებოდნენ. რა ბა-
რამმა მისი ესრეთი სიმხნე ნახა, დიდათ მოეწინა და სთქვა, ეს ემარ-
წვილი კაცი კარგ ვისმეს ჭკავსო. ბარამმა მასვე წამსა თვისი იარაღი
მოითხროვა, სამრად შეიკაზმა, ჭკრა მარტორქას ქუსლი, ყარამანს მი-
უხტა და თავსა ლახტი დაჭკრა, ყარამანს ჯვრეთ ლახტი არავისგან სცე-
მოდა და მისგან დიდათ ეუცნოვა. მაშინ ყარამანმა თვისი ლახტი თავსა
შემოეფლო და ბარამს დაჭკრა. ბარამს ისეთი ძლიერი ლახტი არავის-
გან სცემოდა, მაგრამ უვნებლად გადაჩნა. ამ ორთა ღმრთა ძლიერი
ომი, უმანგ-მაჭის მოახსენეს: „ვითა ერთი ახლად მოწიფებელი ტაბუი

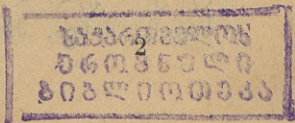

გმირი, ვიწრო გზის სახსლად იდგა, ჩვენს ლაშქართა შემოუტოვა, თხმედი ათასი მარტოქაზედ მსხდომნი ფაღვეანნი წინ წამოიყარა, მათგანნი მრავალი კაცი მოკლა და აწ ბარამ-ჯიბილი და იგი ამბობენ. თუ ხელმწიფის მიწვალება არ შეეწევა მისი ამი არც ბარამ-ჯიბილს და არც ამ ლაშქართ ძალ-უძისოა“. რა ხელმწიფემ ესე მოისმინა, არა მცირეს მწუხარებას მიეცა და განგვირგებით ბრძანა: „ვით შეიძლება ეგ, ერთი მარტო კაცისაგან ესოდენთა ლაშქართა წინ დგომა და ბარამისებრ ფაღვეანის ამის გასწორება. ესოდენი ხანია ბარამის ზურგი არავის უნახავს, შვიდ იულოში ამი ვერავინ გაუსწორა, თხმედი წყლიწადია იმისი წინააღმდეგი არავინ გამოჩენილა, ჯანი-ჯუნუშის ციხეში რადენნი სახელგანთნი ფაღვეანნი დახლდა, რამ იმ ვაშიდგან მისი მთავრდაპირე არავინ გამოჩენილა და აწ რა მოხდა, რამ ერთი კაცი ესოდენთა ლაშქართა წინ უდგას და ბარამს ემბობა? ანუ ჩემებრ დიდის ხელმწიფისაგან ვითარ არ ეშინიან“. თვისსა ფაღვეანებს უბრძანა: „მოიჭირვეთ, ვაშიდის მოხმარებისა და ამისა“.

წარმოსდგნენ ეფუენი დიდებულნი და სტრატეგატნი, ხელმწიფე დალოცეს და მოახსენეს: ჭეი! მალაღ ხელმწიფეო, თუ მას კაცსა ერთი ძლიერი ძალა და ფაღვეანობა არა ჰქონდეს ამ საქმეს ვერ გაბედავდა, თუ არა ერთი კაცი ვითარ იკადრებდა ჩვენთან ბრძოლასა, ერთი კაცი რა არის, რამ ესოდენთა ლაშქართა და წარჩინებულთა ფაღვეანთა წინ უდგას და ებრძვის! ამ სიტყვაზედ ხელმწიფე განრისხდა და ბრძანა: „აწ წახდა სახელი ჭაბუკობისა თქვენისა. თუ თქვენ არ ძალ-გოდსო მისი ბრძოლა, მე წავაღ და ხმლითა ჩემითა გარდავსწვევტ, ან მოვკლავ და ან შეპურობილს მოვიყვან“.

ამ სიტყვასა ზედა ვერა რამეღმა ფაღვეანმა სიტყვის მოხსენება ვერ აკადრეს. რა მცირე ხანი გამოხდა, ერთგან ფაღვეანი წინ წარმოსდგა, რამელიც ტახტის პიდეული ფაღვეანი იყო, ხელმწიფე დალოცა და მოახსენა: „ადიდოს დემეტრე მეფობა შენი, აწ რასაც ბრძანებთ, შემდგებელი ხართ, მაგრამ ესე არს ვედრება მონათა შენთა, რათა ჩვენ სამსახურსა თქვენსა ზედა დავიხილნეთ და მეფობა თქვენი მშვიდობით სუფილდეს. ჩვენ ესოდენთა ფაღვეანთა რა ხელი გვეყრების, თუ ერთი კაცის ამიც არ ძალ-გოდს, აწ მე გავაღ და იმ კაცს ესოდენთა ლაშქართა და ფაღვეანთა დახლვას შევანახებ. და თუ ჩვენს ხელმწიფეს ნებაჲს ჩვენი ამის ჭყრეტა, მობრძანდეს“.

20.02.21

აქ ყათრანისა და ყარამანის საუბარი და ომი საშინელი და ძლიერი.

ყათრანმა მაშინვე თვისი საომარი იარაღი მოითხოვა, მსწრაფლათ მოიღეს და შიშივედ შეიჭურვა, სხვანი ფაღვეანნიც დაემზადნენ, ხელმწიფეც საჭკრეტელად წაბრძინდა და იმ ალაგს მივიდნენ სადაც ყარამანისა და ბარამ-ჯიბილის ომი ჰქონდათ გაცხარებული. რა ახლეს მივიდნენ ნახეს, რომ ბარამ-ჯიბილის დასტა არეულიყო და თვისსა ალაგს წყობით აღარ იდგნენ. ამ ღაშქარ შუა ერთი ახალ-მოწიფებული ჭაბუკი დგას, რომელიც ბრწყინვალე ვარსკვლავსა ჰგავს, ორმოცდახუთი მწერთა სიმაღლე ჰქონდა, ღახტი ხელთა ეწერა, ბარამ და იგი ჭაბუკი სავეირველს ბრძოლაში იყვნენ, ისე რომ მნახვთავთვის საზარათ კმა იყო. რა ყარამანმა შემოხედა სხვათა მომავალთა. მაშინ ძლიერებას თვისსა მოუმტა საზარელის ხმით შესძახა და ბარამს სარტყელსა ხელი ჩაუგდო ცხენიდან აიყვანა, იგი მოედანი ირგვლივ შემოატარა და საშუალ ალაგს მიწას ზედ დასცა, იგი ლომთა ლომი ყარამანი ცხენიდან გარდახლტა. ბარამს საგდებელი შესხნა, მისივე საგდებლით ხელ-ფეხი შეუკრა და მოედანზე დაგდო. რა სერაბ ფაღვეანმა ბარამი ამ დღეში იხილა, ერთს ზღვის ნადირზედ იჯდა მოუხტა და ყარამანს თავს ერთი შიშივედ ღახტი დაჰგვარა, თუმცა არა სცემოდა ყარამანს ისე არად შეიმჩნევა. შემდეგ სერაბს ხელი მიჭყო, მხეცილად აიყვანა. თავსა შემოიფლო და მიწას ისე დასცა რომ სერაბის სახე მიწას დაჩნდა. რა სხვათა ფაღვეანთა სერაბი ესრედ დაცემული ნახეს, ერთობით შემოუტოეს. მაგრამ ყარამანს ომი ვერ გაუსწორეს და სირცხვილყუღნი გაბრუნდნენ. როდესაც ყარამანისა ესრეთი ძალი ნახეს, გულის შინა ფრიალი შიში მიეცათ, ამას იტყოდენ ნეტარ რომლისა ქვეყნის ვეშაბი ჩამოფარდა და ახუ ეს რა მოგვეფინაო. რა უმანგ-ხელმწიფემ ესე საქმე იხილა, დიდად განრისხებულმან ყარამანის ომი თვითონ მოინდომა და ცხენი გაიგდო. ყათრანი რომელიც ტახტის ფაღვეანთა უხურესი იყო, მივიდა ხელმწიფის ცხენის სადავეს ხელი შესტაცა და მოახსენა: «წეი, ხელმწიფეო! ამ ახლის ჭაბუკისაგან ეფოველსა გაბრთხილება გვმართებსო, ჩვენნი ფაღვეანნიც კი ქვეყანაზედ კაცს არ იდრადნენ მაგრამ, ამას ომი ვერ გაუსწორეს. აწ მეც ფარვანსა ვითხოვ, რომ წარვიდე და მე შევება». ესე სიტყვა სთქვა, ხელმწიფეს გამოესდამა, შავს ტაიჭსა შეჯდა და მოედანს საომარად გავიდა. რა ყარამანს მიუახლოვდა სალაში მისცა, მანცა მდებლად სალაში მისცა. ყარამანს ყათრანი დიდათ

მოეწონა. რა ერთნაზმა შესხდა ყარამანს, ზირსა ხელმწიფობის სხე შე-
ატეო და გუფსა შინა სთქვა: «ცუდსა ვისმეს არა ჭკავსო». ყარამანს
მას ყამამდინ თუ არა მუქარით ხმა არავისთვის გაეცა, მაგრამ ერთნანი
რამ მოეწონა საუბარი დაუწყო. ერთნანმა უბასუხა: «ღეი ფაღვანო
ვინ ხარ, რამ ესოდენსა უთვალავ ღაშქარს ებრძვი და ესოდენსა უწესო
საქმეს იქა, ვით არ იცი რამ, ბოლოს სანახუდად შეგაქმნების, უმანგ-
ხელმწიფეს ვითა ესწორებიო?». «ღეი ფაღვანო! არ უწვი, ამ ღაშქართა
შინა ისეთი ფაღვანები არიან რამ, ყაფის მთის დეკებს ადვილად ინ-
დირებენ და აწ შენ მარტო ერთმა მოღაშქრემ რა უნდა გაწყო? შენ,
შენსა განებასა შიგან შეიგნე, თუ ამ ფაღვანთა და ღაშქართა ომი
ვით არ საჭირო უნდა იყოს. აწ შენ წარმოგედ და ხელმწიფისა ჩვენი-
საგან შეცოდების შენდობას გიურვებ, ჩვენი მეფე შემცოდეთ მიმტკეპე-
ლი და მოწყალებე, ფაღვანთა ზატოვის მიმტკეპი, შენ შენი ამყოფა დაუ-
ტევე და ხელმწიფისა ჩვენსა დაემოხრნიდე». რა ესე სიტყვები ყარამანმა
მოისმინა, დიდად განრისხდა და გამწერაღამ ესრედ უბასუხა: «ღეი, ფა-
ღვანო! მე არცარავის სიტყვით მოვსუფვარ და არცარავის რჩევით გა-
რე შეგოქტევიო, ჩემი საწადელი ეს არის, რამ მინდორო ესე გაცთა სი-
სხლით შევდებო და ამ ღაშქართა ხობრითა, ამ მთის ნადირთა სერი
უყოფო». რა ერთნანმა ესე გაიგონა, თუმცა შეატეო რამ ეს ფაღვანი
სისხლის ღვრით არ გაძდებოდა, თუნდა უმანგ-მაჭის ღაშქარის კარდა
ერთი ესოდენი ღაშქარიც სხვა ყოფილიყო, იმათგან ერთიც ცოცხალი
ვერ გადაურჩებოდა, მაგრამ ომისგან კიდე სხვა დონე არა იყო. რა
ესე დაიდარტურა, ღახტსა ხელი მიჭყო და ყარამანს შეუტია და ესრედ
შესძახა: «ღეი ყარობო ვინმევე აქ მოსულა! გამოფრთხილდი რამ უჭ-
კუფსა თავსა შენსა ამ ღახტით ჭკუა მოეცემის. ღახტი დასაკრავად შე-
უმადლა, თავსა შემოიფლა და დაგვრას უბირებდა. ყარამანმაც შეატეო
რამ, ეს ფაღვანი კარგს ვისმეს ემსგავსებოდა და თავისი ღახტი უფა-
რა, ერთნანმა მოუქნავა ღახტი და ყარამანს ესრედ დაჭკრა რამ, ყოველ-
მა ტანის ასომ თრთოლა დაუწყო, მაგრამ მის ნაკრავსა უფნებლად გა-
დურჩა და გუფსა შინა დიდი ქება შესხა. ერთნანმა მეორე ღახტი მე-
დგრად დაჭკრა, ყარამანს მცირე უკლდა ცხენილამ გადმოვარდნასა, მაგრამ
კარგის მხედრობით შეიმაცრა თავი და არ გადმოვარდა. მესამეც ერთ-
ნანმა ისეთი ძლიერი ღახტი დაჭკრა, რამ თუმცა მთასა იაბუზისსა
მოხვედროდა, ისიც დაინგრეოდა მაგრამ, ყარამანმა მეტის სიმხნით და
კარგის მხედრობით არად მიიჩნია და ვერცა ეგოდენი ეწო რა. რა უმანგ
ხელმწიფემ ამისთანა ღახტისაგან ყარამანის უფნებლად გადაჩენა განი-

ცა და დიდი ქება შესხსა. მობრუნდა თვისთა ფაღვეანთა და სარდალთა უბრძანა: „ვათრანის ომის გამსწორებელი სხვაც ვოფილას ვინმე? (მაშინ ფაღვეანთა წესი ესრედ ვოფილას რომ, სამის ლახტის ანუ სხვა იარაღის ხმარებას ერთმანეთს დაცლიდნენ). რა ვათრანმა სავი ლახტი სცა, აწ რიგი ვარამანს ერგო, მთის ოდენს ლახტს ხელი მიჭყო, საზარელი ხმით შესძახა და ვათრანს დასაკრავად მიმართა, რა ესე იხილეს ვოფელმა მამამს მხილველმა ვათრანისაგან იმედი გარდაიწვევიტეს. რა ვათრანმა ვარამანი თვისზე მამავალი იხილა, დმურთს შევედრა და თავის თავი უფაფს მიანდო—და თვისი ლახტი თავს შეიდვა, მაგრამ ვარამანმა ისე შედგრად დაჭკრა რომ, ვათრანს ეგონა ვოფელი ესე მთები თავს დამექცა, მაგრამ მის ნაკრავს გადურჩა, სხვაც ვარამანმა ორი ლახტი კიდევ სცა. მაგრამ მასაც უვნებლად გადურჩა, ამ ორთა ლომთა ერთმა შეორეს ეგოდენი სტეს რომ ლახტთა გაცვიფრული ცეცხლი ეთესსა ესწორებოდა, იგი ორნი ფაღვეანნი ცეცხლში დაიმაფნენ და აღარა სჩანდნენ, ვარამანი კვალად მოურტა ვათრანს, ძლიერი ლახტი დაჭკრა, თვისსა მარტორქას სადავე აღარ ასწოვა, ვათრანს გასცილდა და სადაც ხელმოწიფის დრომს იდგა მუნამდის მიადწოვა. რა ლაშქართა ვარამანისა და მისის მარტორქის ფშვინვა ესმათ, შიშით მრავალნი დაიბნიდნენ, და აცრ მისებრი ფაღვეანი თავიანთ სიცოცხლეში ეხანათ. რა ვათრანი ცეცხლისაგან უვნებლად გამოვიდა. ვოფელნი დმურთს ადიდებდნენ. ვარამანი უკუ მობრუნდა, ვათრანს შემოურტა კვალად და ერთი ლახტი დაჭკრა. ვათრანმა კარგი მხედრობით აიცდინა. შერმე ვათრანს ჟამი ერგო, იმანც რაოდენიმე ლახტი დაჭკრა, მაგრამ ლახტის ბრძოლით ვერაფრით გადასწვევიტეს და დილით საღამომდის იბრძოდნენ. რა საღამოს ჟამი მოახლოვდა, ვარამანი განრისხდა, ვათრანს სატრეეფსა ხელი მიჭყო და ცხენიდან ადუბას უბირებდა. ამისმა მხილველმა უმანგ ხელწიფემ ხმაფსა ხელი დაიდვა და ლაშქართა ერთობით შემოატეკებინა. რა ვარამანმა მათ ლაშქართა ერთობით შემოატეკება იხილა მაშინ ვათრანი აზიდა ცხენს მოაშორა, შორს გასტეფინა და თვაითონ ლაშქარს შეურტა. შირვმელ მისვლასზედ აბღუფასუმი ფაღვეანი შემოხდა და ერთის დაკვრით მიწასთან გასწორა, შერმე იმაჰინ ფაღვეანი შემოხვდა და იგიც მსწრაფელ მოკლა. ამ ამბავში ზოგნი მრავალნი ფაღვეანნი უკან მიიქცნენ და ზოგნი წინ მოესწრნენ, მაგრამ ვერა ავნეს რა, ვარამანი განრისხებული, რომელსაც თითონ დაჭკრავდა იმის ნაკრავს ვერცა რომელი გაუძლებდა და მაშინვე უსულო იქნებოდნენ. რა ვარამანი ამ ზღვის ოდენს ლაშქარში გაეროვა, მაშინვე რისხვა ღვთისა მათ ზედ დასცა, წინა მუთფი ლაშქარი უკან მოაქცია და

უკანა მდგომნი წინ. იმ დამეს განთიადის უამხდე იმათ ლაშქართა ხოცვისა და სისხლის ღვრისაგან არ მოცადა.

მრავალთა ფაღვეანთა და სარდალთა თავები მიწაზედ უზატრნობთ ეუარნენ, თვითონაც კი ეს სახელოვანი ჭაბუკი უარმანი რამდენსამე აღავს ისრით დაკოდილი შეიქმნა, ჯერეთ ჭისაკით ემაწვილი იყო, ამის შიგან გამოუცდელი და უზატრნობ და დიდათ დაიდალა, შემდეგ მარტო-რქა ჯარის ნაზირს გაქუსლა და დადგა, შუბსა ზედა დაეუდა და უურქობა დაუწყო, მაგრამ ვის ძალ ედგა, მისს სიანლოვეს მისვლა. რა სდამოს უამი შეიქმნა, მაშინ მარტო-რქა მთისაკენ გაიბრუნა და თავისსავე სამეოფეს მიმართა. რადესაც ქვეყანა სიბნელით შავს უფესკრულს დაემსგავსა, სიბნელისა გამო უარმანის წასვლა მათ ლაშქართა ვერ იგრძნეს. უარმანი მსვე მთას მივიდა, რომელიც თავისად სამეოფად ჰქონდა, მარტო-რქა-დამ გარდმოხდა და შესუსტებული მოსველებას მიეცა. რა დილა გათენდა იხილა რომ თვისი ჯაჭვი და იარაღი სისხლში შედებლიყო მთლად. წყლის ჰარს მივიდა, ჯაჭვი თუ რაც ეცვა, ტანთაგან გაიხდა წყლით დარეცხა და თვისი წყლულის მგრად შეიხვია და მუნ იმყოფებოდა.

აქეთ მხარეს უმანგ ხელმწიფე თავისი ლაშქართი ერთსა ადგილსა ჩამოხდა, ველსა ზედან კარავნი დასცეს, უცნობთა ფარებით სალაფარდანი შემოარტყეს, სახელმწიფო ძვირფასი ტანტი დადგეს, ხელმწიფე მას ზედან დაბრძანდა, სარდალნი ფაღვეანნი წესისამებრ დასხდნენ, სუფრასა მოიდეს, მუტრბინი და მგოსანნი უცნოს რამეს გალბდნენ და მუჯლისი გამართეს, შეექმნათ დიდი ღვინი და ღვინის სმას ხელი მიჭვეეს, ხელმწიფე გამხიარულდა და უზომო ჯილდო გასცა.

შემდეგ თავისთა ფაღვეანთა და სარდალთა უბრძანა: „სწეი, ფაღვეანნო! ამ ინდოეთის გზაზედ, იმ კაცისიგან ძნელსა ფათერაკს გარდა-ვეკიდებით. რომ ერთი მარტო კაცი მოვიდა, ესადენთა ლაშქართა და ფაღვეანთა გზა შეუკრა. მრავალნი ფაღვეანნი და მოლაშქრენი დახოცა და თვით აგრეთვე უვნებლად წარვიდა. აწ ვინც ამ ჩვენს ამბავს სცნობს, ანდოს მეოფნი ანუ შორს მეოფნი რას იტყვავან?“

რა უმანგ-ხელმწიფემ ეს სიტუვა დასრულა, ერთნანი ზეზე წარმოსდგა და მოახსენა: „სწეი ხელმწიფეო, შვილთა იუფიშთა მშვერბელო! სიმაღლესა თქვენსა ესრედ მოხსენდეს რომ, იგი ფაღვეანი, რომელიც ვიწრო გზის სიანლოვეს იდგა, ამ ლაშქართა გარდა თუმიც ერთი ეს-ოდენი ჯარი კიდევ სხვა ეოფილიყო, მაშინაც კი არავის მოერიდებოდა, ვერცა ვერას ავნებდნენ მას, და ვერცა თუ ცოცხალნი გადაურჩებოდნენ. ხელმწიფეო! იმ კაცისიგან ყველას დიდი სიფრთხილე გვმართებს. აწ მე

წყალობას ვითხოვ დასტური მიბოძოთ, რომ მე მას ფაღვანს ვაუღებ, იქნება ღვთით შემოვხვდეთ, შევიზურა და თქვენს წინაშე წარმოვადგინო“.

ხელმოწიფემ ძლიერ დაუმადლა და წასვლის ნება დართო.

ყათრანი წასვლელად დაემზადა, თვისი საჭურველი მოადებინა და მძიმედ შეიჭერვა, თმობინა ათასნი ფაღვანნი ცხენებზედ შესხდნენ და თან იახლნენ, ახართავან (ესე იგი გრძნეულთავან), გარდანქმან ახარი, შირთხანა და ასიმიც თან იახლნენ. რომელ გზაზედაც მაშინ ყარამანი წასულიყო, ამათაც იმის გზაზედ იარეს, ერთს მთის ძირზედ მივიდნენ, ფაღვანნი, მუნ ჩამოხტნენ, გარდანქმანი და ორნი მისნი ახარნი წავიდნენ, იმ მთისა ოთხივე მხარე მოვლეს და ყარამანს ეძებდნენ. ამ სიარულში ყარამანი ერთს აღაგეს იხილეს. ყარამანი იმ მთაზედ ნადირობდა, ერთს ქურციკს ისარი ჰქონა, მოკლა, ცეცხლი აღაგზნო მწვანათ აღაგო და შეწვა დაუწყო.

აქ ყარამანისა და ყათრანის ერთად შეერის ამბავი და ყარამანისაგან უმანგ-ხელმოწიფის დამორჩილება და მასთან ხლება.

რა გარდანქმანმა ყარამანი დაინახა, მაშინვე თვისნი ამხანაგნი ყათრანთან გაგზავნა, აგრეთვე მასთან შეფთოა ფაღვანებთან და ყარამანის ზოგნა აცნობა.

მაშინვე ფაღვანნი შესხდნენ და გარდანქმანთან მივიდნენ. ყათრანმა უთხრა: „ჩვენ თუ ერთს დონეს რასმეს არ მოვიგონებთ, მისი ზიარის-ზირ ომი არ შეგვიძლიან, თუ ხელაგებით არას ვეცდებით, სხვა დონე არა არისრათ; აწ ეს მომისაზრებია და თქვენ რჩევას კვითხავთ, ვინაიღვან ბრძოლა არ ძალ-გვიძისთ, ერთობრივ უნდა ვეცადეთ, ნუ თუ სიტყუითა მოვინადიროთ; მე ვგონებ რომ ამით მისი ამაყი გული მოვლბეს, ჩვენ შეგვიერთდეს და ხელმოწიფესთანაც წამოგვევსო. ესე რჩევა სარდალთა და ფაღვანთა დიდად მოეწონათ და ამ სიტყუასა ზედა ნება დართვეს. შემდეგ ყარამანისაკენ გაემართნენ. ყარამანმა მადლა იხილა და ნახა რომ, ცოტაოდენნი დაქვევითებულნი კაცნი მისკენ მივიდოდნენ, ერთობრივ კალთა ჩამოეშვათ. (იმ უამათ კალთის ჩამოშვება შერიგების ნიშენი იყო), ყარამანი იმათ ომში რომ ყათრანს შემოხვდა დიდად მოეწონა და ძმობის სახელი აღუთქვა, რა ყათრანი დაინახა იცნა და მაშინვე ქარის უმაღლესად წინ მიეგება, რა ახლას მივიდნენ ყარამანმა და ყათრანმა ერთმანეთს ხელი ჩამართვეს და ზიარს აკოცეს. მაშინ ყარამანმა

მეზღვე, რომელიც იგივეა იტალიის იტალიის იტალიის იტალიის

იტალიის იტალიის იტალიის

შესძის: „სქი ფაღვეანო, კვლად სამრად მოგხვალთო?“ ერთნამა მასუსხად უკო: „ან თუ სამტეროდ, ანამედ მშვიდობისათვის გაიხელითო.“
 ყარამანმა რა ესე გაიგანა, სხვათა ფაღვეანთაც მიემშვიდობა. შემდეგ მობრუნდა ერთნანს ხელი მძჭკიდა. წყაროს პირს მიიუგანა და ერთს კეთილს ალაგს დასდებენ, ყოველნი სარდალნი და ფაღვეანნი თან იახლებენ. ყარამანმა იგი შემწვარი ნადირი მოიტანა, ფაღვეანთა და სარდალთა მით უმანძინძლან და დიდის თავაზით ბოდიში მოითხოვა. ვინც დაჯდომის დიხსი იყო იქვე დაჯდა, და სხვანი შორად იდგნენ. აიარნი ნაჯანს დაუდებულნი თავს ადგნენ.

რა მტირე ხანი გამოხდა ყარამანმა ჭკითხა: „სქი ძმანო! მითხართ და გამომიცხადეთ, თქვენ ვინა ხართ ანუ რამელის ქვეუნიხანი, ესე ლამქარი რამ შეგეერთათ, რამელის ხელმწიფისაკენ გაგილაშქრიათო?“ ერთნანმა დიდის თავაზით მდობლად უმასუხა: „ფაღვეანთა ფაღვეანო! ჩვენ ერანელნი და თურანელნი ვართ და ხელმწიფე ჩვენი უმანგ-მაჯი არის. აწ შეუემან ჩვენმან ინება ინდოეთისაკენ გალაშქრას და მუნ მიმავალნი გრამან მისმან მუნ მოგვიუგანა, სადაც შენებრ ჭაბუკს შემოგხვდით.“
 სქი, ფაღვეანო, შენებრ ჭაბუკი ყოფლის ქვეუნიხანის პირს ან ვართ ნახული. აწ კითხვას მოგორცხვით, მაგრამ კვებრძანხს თქვენგან, თუ რამელის სადათვის მარგალიტი ხარ? ანუ რამელის წაღვეატის ვარდი?

ყარამანმა მასუსხად მიუკო: „სქი, ფაღვეანო! მართლს იტყვი, შე ამ ქვეუნიხანს ანა ვარ. მაგრამ თუმცა აღმანთ ნათესავი ვარ: შე ამ უამანდის ყაფის მთის კალთაში, ჭკითის მინდარში ვიმეფებოდი, მუნ აღვზრდილვარ და ამ ახლო ხანში ამ ალაგას მოვალწივე.“
 რა ესე სიტყვა ერთნანმა გაიგანა ჭკითხა: „სქი! სახელფანო ჭაბუკო, შენ არ გეუწყის რამელის გვარის ხარ? ანუ ყაფის მთაში ვითა ჩავარდნილხარო? რა ყარამანმა ესე სიტყვები მოისმინა, საზარელი სულთქმა დგოიდათგან აღმოახდინა და უმასუხა: „ფაღვეანო შე იქ დევებს სამი წლის მიუყვანოვართ. სხვა ანა მახსოვს რა, მაგრამ ეს რდენი ვიცი, რამ დევები მამის ჩემის დიდი მტერნი ყოფილან. ერთსა დღეს წაღვეატს შინა მომიტაცეს და წამიუგანეს.“

ერთნანი, ყარამანის გვარჯანის ბიძის ძე იყო, და რა ესრედ გაიგო სიხარულით პირი ვარდივით აუყვავდა და უთხრა: „ფაღვეანო გულის ჩემის უცხრა სამო სიტყვას მეტყვიო, მაგრამ სახელი მამისა შენისა გახსოვს თუ არა?“ ყარამანმა მიუკო, შე ესრედ ვგონებ, ვეჭობ მამჩემს თან-მურად ეწოდა. ამას გარდა შე სხვა ანა ვიცი რა. ამისა მსმენელი ერთნანი ზეზე აღზდგა, ყარამანს ეუდას მოგხვია, აქამდის სი-

შორის ცუცხელი მოედნით, ერთავეს წყაროსებრ თვალითა ცრემლით
გარდმოედინათ და ორნივენი დაბნედას მიეწურვინენ. მუნ შეფეთა ფაღუ-
ვანთა და აიარათ რამ ესე იხილეს, დიდსა სიხარულსა მიეცნენ. რადე-
საც ივინი გონებას მოეგნენ კარდახვეულები ერთმანეთს ეაღერებოდნენ.
ერთმანს უთხრა: „სწეი, სიუვარულა ჩემო!... მე ბიძისა შენისა გვარჯ-
ასხის ძე ვარ. აწ ვმადლობ ღმერთსა რამ, შენი ხილვა შედიხსა“. ე-
რამინც უზომოდ გამხიარულებული უფალს ადიდებდა. რა სიხარული-
საგან სსსუბრად მოიცაღეს, ერთმანსა მოახსენა: „მე უმანგ-ხელმწიფემ
თქვენთან წარმომგზავნა და სიუვარულით მოგიკითხათ. თვალი მარადის
გზასა ზედ უჭირავს და ჩვენი მოუთმენელი მფლოდინი აქვს, თუ იხე-
ბებ და ხელმწიფის წინაშე მობრძანდებით, დიად სსსიამფუნა იქნება ჩვენ-
თვის.“ მასინ ყრამანსა კმაყოფილები დიმილით ნება დართო, ხელმწი-
ფის სსსისხური თავს იღვა და ესრედ უთხრა: „ბიძისა შვილა ჩემო ერთ-
მან! რადესაც თქვენ მიჩვენებ და ხელმწიფის სსსახვად და სსსისხურში
მეწატიებთ. თქვენს სიტყვას ვერ ვეწინაღმდეგები. მეც გიანლებით. იმ
დამეს მუნ განისვენეს და თავიანთ ამავე ერთმანეთს უამბეს ყოველი.

რა დიდა გათხრა და სსსუთრისა დამამშვენებელმან მშემან ქვეყანას
თვისი ბრწინვალე სხივი მოჭოინა, ერთმანსა შირფანჯა აიარი ხელმწი-
ფისთან მახარობლად გაგზავნა. იგი გრძნებით სწრაფად წარვიდა და
უმანგ-ხელმწიფის წინაშე გამოცხადდა, ხელმწიფეს ზირი მიწას გაერთე-
ბით თავიანთ სცა და მოახსენა: „მადალსა ხელმწიფობას თქვენსა ესრედ
მოხსენდეს, რამ იგი მძლავრი ჭაბუკი ფაღუვანი, ერთმანის ბიძის შვი-
ლი თახ-მურად ხელმწიფის ძე ყოფილა, სსსელად ყრამან წოდებული.
იგი მცირე, სსსის წლისა დევეს მოუტანიათ, ფთვის მთაში წაუყვანიათ
და იქ აღზრდილა, შემდეგ აქეთ მოუყვანიათ დევეს მძინარე და მას
შემდეგ თურმე მთაში ცხაგრობს, და ეს არის თქვენს სსსისხურში გიან-
ლებიან.“ რა ესე ამავე გაიგო ხელმწიფემ, დიდად იამა და უზომოდ
გამხიარულდა. აიარს მრავალი უბოძა და ბრძანება გასცა, ვისცა ჩემი
თავი უყვარს, ყრამანს წინ მიეკებოსო. ლაშქარსა შიგან დიდი მხიარუ-
ლება შეიქმნა და მისაგებლად მზადება იწყეს. ხელმწიფისთან ორი ათა-
სი ვეზირი და თორმეტი ათასი შინა-ყმანი დარჩნენ და სხვანი წინ მი-
საგებლად გაემგზავრნენ. ეს მიმგებებელი რიცხვით თორმეტი ასი ათას-
ნი იყვნენ. რადესაც ამათ ყრამანი მომავალი დაინახეს, ერთობით ცხე-
ნებოდაც კარდმოხტნენ და მდობლად სსსამი ჭკადრეს. ყრამანსა ივინი
მოკითხა და ცხენებსა შესხდამა უბრძანა, შესხდნენ და ხელმწიფისაკენ
გაემარნენ. ყრამანი დიდის თავაზით და ზეტივით მიჭყვანდათ. წინ

გარდანიქმანი და ასომ აიარნი მიუძღოდნენ, მარჯვნივ ერთანი და სხვანი ფაღვეანნი, მარცხნივ ბარამ-ჯიბილი და სხელოვანნი სარდალნი. მათ შემდეგ ლაშქარნი მოვიდოდნენ. გარდანიქმანი თავისი სწრაფის მომავლობით ესრედ გამოჩენით მიუძღოდა რომ, მისი მხილველნი მისს სიარულსა ინატრიდნენ. მარცხნივ ბარამ-ჯიბილი ისეთის მშვენიერის ქცევით მოვიდოდა რომ მისს მნახვს თვალის მოშორება აღარ ენებებოდა. რა ყარამანმა ბარამის ესრედ ამაყად ქცეულობა ნახა, თავის ბიძის შვილს ჰკითხა: „სწი ფაღვეანო, ეს ფაღვეანი ვინ არისო?“ ერთანმა უხასუსხა: სუვარელა ძმაო ჩემო ყარამან, ეს ფაღვეანი სულთან ჯიბილის შვილის შვილია, სასულად ბარამ-ჯიბილს უწოდებენ. ამ ფაღვეანს საკვირველი განსაცდელი მოვლენოდა, ისე რომ რამდენსამე წელიწადს ქვად ქმნილი იყო, სეკარდამოს განგებით ეგრეთვე კაცად იქმნა. სწი სიცოცხლის ჩემისა კავშირო, ამისი ამბავი დიდად გრძელია და აწ მოკლედ მოგახსენებ, რომელიც ეს ფაღვეანი თავისის სატროფითი, ოცდა ოთხსა წელსა თილისმით გაქვავებინათ, არც ზამთარს და არც ზაფხულს, სინათლე არ იტოდნენ. ამ გარდანიქმან აიარს, მეთილისმე იგი შეეპურა და მისს ზირის-ზირ დაეკლავ, მისი სისხლი ამ ქვად ქმნილთა სცემოდა და ეს თავისის საყვარელითურთ თავისად სულად მოსუდიყენენ და ამა განსაცდელიდგან მოჩინილიყენენ“. რა ყარამანმა ესე მოისმინა, დიდად გაუკვირდა, უზომოა ქება შეასხა და იმის ამბავს კვლად ჰკითხავდა. ერთანმა მოახსენა: ფაღვეანო, მაგისი ამბავი გრძელია, თუ ყამი დაგვიკვამ ღვთით თავისს ამბავსა თვითეულად თვითონვე მოგახსენებეს.

ამისთანა საუბრით იმ ალაგს მიანდოდნენ, სადაც უმანგ-ხელმწიფე ბრძანდებოდა. ცალსა მხარეს ყარამანისთვის უმანგ-შაჰამ მურსას სვეტიანი უცხო კარავი დადგმევიანა სალაფარდანი შემოავლეს. ეფველთა დიდებულეთა ოქროს სონხებით თვალ-მარკალიტით სავსე ხელთა ეჭირათ, წინ მიეგებნენ და ყარამანს თავს გადაყარეს, ფაღვეანი უველამ დადოცეს და დიდი ქება შეასხეს, ოთხი ათას ოთხმა ჩაუშმა, უმანგის მაკვირად ყარამანი მოკითხეს და დალოცეს, ეფველ ჩაუშს ნაჯანი ხელთა ეპურათ. მათ გარდა ორი ათას ორასი აიარი, რომელნიც სიმხნით და თვალთმაქცობით ხვრილიდგან გველს გამოიყვანდნენ, ესენი წინ მიეგებნენ თავთავის სიმხნის საკადრისად მიამედ მორთუდნი, ვისაც რეგორ ევერებოდა, ხელთა ჯავაირი ეჭირათ, ყარამანს თავს გადაყარეს, დალოცეს და ქება შეასხეს. ესრეთის თავაზით და ზატოვით ყარამანი ხელმწიფესთან მოიყვანეს. რა ყარამანმა ხელმწიფის კარავი დაინახა, მარტოარქილამ გარდმოხტა. ხელმწიფეს მოახსენეს: ფაღვეანი აკერ სალაფარდანთან

მობრძანდა. ხელმწიფემ თვისთა ვეზირთა და მახლობელთა ყარამანის წინ მოკეცება და ხატავით შემოყვანა უბრძანა, იგინი მაშინვე ზეზე აღზდგნენ, ოთხსანი ვეზირნი ყარამანს წინ მიეკეცნენ და მდამლად სალამი მოახსენეს. ყარამანმა სალაფარდა შევლო და ხელმწიფის ტახტი ნახა რვა სვეტიანი, უცხოდ ძვირფასად და მურასად მოჭედელი, რომელ ცუცხლებრ ენთებოდა, მას ზედ ოცდა ცამეტის მწერთის სიმაღლის მქონებული ხელმწიფე ბრძანდებოდა, რვა ჯილიანი გვირგვინი თავს ეხურა, მურასა ზესტორი წელთა ეკრა და სახელმწიფო სამოსლით შემოსილი, შვიდთა იულითა ხელმწიფენი ტახტის ქვევით გამოსახულნი იყვნენ, გულ-ხელ დაწყობილნი მარცხნივ და მარჯვნივ, საფალეგნო მურასად მოჭედელი სკამები დაედგათ და ფალეგანნი ისხდნენ, მაგრამ სამოცი ზირველი ფალეგნების სკამები ცარიელი იყო. რა ყარამანმა ცარიელი სკამები იხილა, შეატყო რომ, იმათი ხატრანები მისგან დახოცილნი იყვნენ, გულსა შინა დიდად შებრალდა და მათის დახოცილსთვის შესწუსდა, მერე წინ წარდგა, ტახტის სიახლოვეს და შიშველ თავი დაუკრა და ხელწმიფობა უშანგისა დალოცა. ხელმწიფე ზეზე აღსდგა, ტახტიდამ ძირს ჩამოვიდა, ყარამანს მხარს ხელი გარდასდგა, შუბლზედ აკოცა და თავის ტახტთან ზირველი საფალეგნო ადგილი უჩვენა. შემდეგ მობრუნდა და თვისთა დიდებულთა და ფალეგანთა უბრძანა. „მე მოვიხურვე და ვგონებ რომ თქვენც ისურვოთ დიდის სიხარულით, ყარამანი საბეირანობის ტახტსა დასვა, ამისთვის რომ, უცხო ფალეგანია და ხელმწიფის შვილიცა“. (საბეირანობა ნიშნავს მაკალითად ყოველთა ფალეგანთა უბირველესობას), რა ესე სიტყვა ბრძანა ხელმწიფემ, ყოველთა ფალეგანთა, დიდებულთა და მცირებულთა ნება დართვეს და ერთობით დაღად ჭევეს, დირს არს საბეირანობის ტახტზედ დაბრძანებისა. მაშინ ყოველთა მიულოცეს, მიიყვანეს დიდის დიდებით და ფალეგანთა უბირველესობის სკამს დასვეს, მასთან ერთანი დაჯდა, მას შემდეგ ბრამ-ჯიბილი, მათ შემდეგ შვიდნი ათასნი ხელმწიფეთა ტომნი, ექვსი ათასი სარდალნი და ფალეგანნი თავთავის განწესებულ აღაგს. მათ გარდა ოთხი ათასნი ფალეგანნი ექვსი ათასნი ჭეჭიმი, ხუთას სამოცდა ექვსი ვეზირი. შვიდას შვიდი მუნაჯობნი, — ესე ყოველნი ქვემოთ დასხდნენ. ხელმწიფის ტახტის უკან თორმეტი ათასი შინა ემანი მსახურნი იდგნენ, უცხოთ მართულნი იარადებით. ცალს მხარეს ექვსი ათასნი ჯალათნი მახვილნი ხელთა ეჭირათ და იდგნენ, ისე რომ მნახვათთვის საზაროდ კმა იყო. მათ უკან შიშველ მართულნი ფარეში იდგნენ, შვიდასნი მცირე ფალეგანნი იდგნენ, რომელნიც სხდომის დირსნი არ იყვნენ, იგინი წყობით ფეხზედ იდგ-

ნენ, მოვიდნენ შერიქიფენი, სუფრა მოიღეს და მეჯლისი გაიმართა, მოვიდნენ მშვენიერნი ღვინის მწვადენი უცხო ქვეყნისანი და ვით ჭებერობდა მეჯლისი გაიმართა სიხარულსა და შვებასა უფულისი სულნი მიეცნენ. მრავალნი უცხო მკასნნი (სახანდარნი) და მშვენიერის ხმით მომღერაწნი იმღერდნენ და ყარამანს ქებას შესხამდნენ, როგორც ზირველთა მოლექსეთა უთქვამთ:

უშანგ-ხელმწიფე მხიარული, სჭვრეტს და უტრთვის ღამთა ღამსა,
 ჭებვა ვინმე ვეშის მსგავსი, მით მოსწრობს ინდოთ ომსა;
 ბრძანა გამართეთ მეჯლისი, ვითარ ჭებერობს ყარამანსა,
 წარმომდგარან ხელმწიფენი, შემოსილნი საფხინცსა.
 გამართეს მეჯლისი შემეუფი ვითა სწორედ სამოთხვა,
 მოიღეს ოქროს სურები, ანგელათა ტანად ზეა.
 ხელმწიფესა შემეობენ, მათი ქება ვით ძნელია,
 ფაღვანი ზის და უჭვრეტს, უხომოდ მხიარულია.
 მეღვინე მოვა მშვენებით, მინა აქვს სასვე ღვინითა,
 ანათებს ფანცხივითა, ამა ნადიმსა ღვინითა,
 მოდი მეღვინეგ საჩქაროდ, ახალი წელიწადია;
 სასვე ფაღა მოგვართვი, დღეს უცხო ღვინი მწადია.

ესრედ იყო წესი ღვინის დაღვევისა, ზირველად თითოე ტიქას ჩუმობით დაღვედნენ, მერეზედ ხელმწიფის სადღერგძელო დაიღოდა, მესამედ შეტრთეთა და მკასნთა საკრავთა დაკვრასრედ. მკასნნიც უცხო ხმით იმღერდნენ ესრედ რომ, მსმენელთა ცნობას მოსტაცებდნენ. ღვინის სმას ხელი მიჭევეს, ფაღვანნი შეტის სიხარულით და ღვინის სმით უცნობის ემზავსებოდნენ, ისრეთი ღვინი შეიქმნა რომ, სპარსთა ესრედ აუწერათ, ზეცის ანგელათაც უურება დაუწერს, ამ ღვინით შექცეოდნენ, მაგრამ სჯულისა მისისებრ სიტყვა ანის. რა ღვინის სმით სიხარული მოემატათ, ერთი მერეს უცხოთა სიტყვითა ემუსაიფებდნენ. ხელმწიფემ მხიარულის სახით შემხედა ყარამანს და მოსვლისათვის დიდი მადლობა უბრძანა, თვისი თავგარდასვალი ჭკითხა. ყარამანმა დიდის კრძალვით თავისი ამბავი მოახსენა — თავისი სამი წელიდგან დევთავან მოტაცება, ყათის მთაში მიეფანა და მუნ გაზრდა, მათგან ისევე აქ მოყვანა და თავისგან ხელმწიფის ომი უფუელი თვითუფლად მოახსენა.

უშანგ-ხელმწიფემ დიდის წყალობის სიტყვა უბრძანა. რა ხელეწიფისაგან ამ გვარი წყალობის სიტყვები ესმა ყარამანს, თვისი ჩადენილი საქმეები მოგონდა და თავ-ჩამოგდებით დაჯდა და სიტყვა ვეღარა მოახსენა. მაშინვე შეიტყო ხელმწიფემ ყარამანის შეწუხების მიზეზი და

ესრულ უთხრა: „ჭეი, ფაღუჯანო! შენთა ნაქმნართა საქმესა ნუ სწუხნარ, შენ თავსა გარდასავადთა ზედა მაქებარი ვარ. მაშინვე ბრძანა და მრავალი წყალობა უბოძა, დიდი ხაზინა, ჯარი, სამეფო ნადარა და კარავი, იგი სახელმწიფოთა სალაფარდა და სხვა მრავალი წყალობები. ყარამანმა ეს ყოველი წყალობათ მიიღო და ყარამანსაც სწვათა ფაღუჯანთა მრავალი გასცა, იმ დღის ხელმწიფის ნაბოძარი ხაზინა თავისგან დახტვილ ფაღუჯანთა ცოლშვილთ უბოძა. კვლად ისეთი მეჯლისი შეიქმნა, რომ მათთა მიხედვითა გუგათა მწუხარების ფარდა ახდებოდათ. შემდეგ ხელმწიფემ უბრძანა, სარდალთა და ჯარის უფროსთა, ლაშქრის ინდოეთზედ წასასვლელად თავდარიგი ნახეთო რომ, აქედან უნდა ავიყარეთ და გავემგზავროთო. რა ყარამანმა ხელმწიფის ბრძანება ისმინა, ზეზე აღზდგა, ხელმწიფე დალცა და მოახსენა: „ჭეი, ხელმწიფეო! შვიდთა იუდიმთა მიხედვით, ვმადლობ მოწყალებასა ღვთისასა რომ თქვენსა სამსახურსა შინა ვიმეფებო, თუ თქვენი ბრძანება, იქმნება ყაფის შთის და თერთის ზღვის დეგთა ადგილად ვინადირებ, თვარა ინდოეთის ხელმწიფის ბრძოლას ჩემთვის რა არისო“. ესეთი სიტუვა ყარამანისგან, ხელმწიფეს ძლიერ იამა, დიდად დაუმადლა და მუნვე დაჯდომა უბრძანა. რაც მას ლაშქართა შინა ხელმწიფეთა ტომნი და სარდალთა ძენი იყვნენ, ერთად შეჭყარეს, რიცხვით ორმოცი ათასნი იქნებოდნენ და იგინი ყარამანს ჩაბარა. მცირეს ხანსა კიდევ ღებინად ისხდნენ. შემდეგ ნადიმი გაიყარა და უველანი თავთავის სადგომს წარვიდგნენ, უშანგმა რომ ყარამანს სახელმწიფოთა კარავი უბოძა, იგი დადგეს და ყარამანი მუნ მიიყვანეს შამჩრადებით ღამის გასათუველად. შემდეგ სარდალნი და სხვანი ყარამანს გამოემშვიდებნენ და თავთავისად წავიდნენ. გარდასქემს აიაროც თვისსა კარავსა წასასვლელად დაეთხოვა, მაგრამ ყარამანმა უბრძანა: ჭეი! აიართა სარდალო, გთხოვ ამდამ მარტოს ნუ დამაგდებ, ჩემთან ეავ, მცირეს ხანს ერთმანეთი შევაქცითო. გარდასქემსა მდებლად თავი დაუკარა და ორნივე კარავს შევიდნენ და დასხდნენ. ყარამანმა ხელმწიფისგან ნაბოძებ მსახურთა ღვინის მოღება უბრძანა, მათ მსწრაფლ ღვინო მოიღეს მღერას და თამაშობას ხელი მიჭუვეს. ყარამანმა უთხრა გარდასქემს, „ჭეი, აიართა სარდალო! იგი ორნი ქალ-ყრმანი, რომელნიც გაქვავებულნი იყვნენ, მათი ამბავი დაწვრილებით უნდა მიამბოცო.“

4

აქ კარდანქეშანისაგან ბარამის გაქვავების ამბის თქმა
ყარამანის წინაშე.

8

აიწყო კარდანქეშანმა ამბის თქმა ესრედ: „შაჰი ჯიბილ-გაბარს ერთი ასული ესვა, რომლის მშვენებას მხილველნი განჭკვირდებოდნენ, მისის სიტუროფისთვის მსმენელნი შორიდგან მისნი ტროფაღნი შეიქმნებოდნენ. იმ ქალს სახელად ყამარლუხ ეწოდა, მთვარეს სილამაზით უმჯობესობდა და მსესა მისსა სდაზრად არ იტყუადან. მრავალნი მეფეთა შვილნი და სახელფანნი ჭაბუგნი მის მამას სთხოვდნენ, მაგრამ ქალი შერთვას კმაყოფილი არ იყო და ამო ზსუხს მისცემდა: „ვინც მე ფაღვევობით მჯობეს იმას შევირთავო!“ რომელნიც მეფეთა შვილნი, ანუ ფაღვევანნი ინებებდნენ და იმ ქალს შეებოდნენ, სიკვდილს მიეცემოდნენ, ამას რაი არაფინ გაუსწორა. იმ ჟამად გულისტამ-ბაღირომში ხელმწიფე ვინმე იყო, რომელსა სახელად შაჰზადი-ფერია ეწოდა, ამ ქალის სახელი და ქება სმენდა, მისი ტროფაღი შექმნილიყო, მრავალნი ფერიანი (ქართულად ეტრვიან მოხსნ) გამოეგზავნა მოსაზრავად. იმ ფერიათა ჟამი დაეცვათ, დღეს ერთსა ყამარლუხი მოეცატნათ, თეთრის ზღვის გაღმა ირამის წაღვოტში მიეყვანათ, ყამარლუხს შაჰზადი-ფერია ენახა, მისი ტროფაღი შექმნილიყო, მაგრამ რადგან მოხარვით მოეყვანათ, ამას თაკალობდა და ესრედ უთხრა:—ხელმწიფეო ჩემი აქ ძალით მოყვანის მიზეზი რა არისო? თუ ჩემგან ნების დართვა გინდა, მე ესრეთი აღთქმა მქვს, ვინც მე რაში მომერევა იმას შევირთავო და დავმორჩილდებო, თუ ძალ გიძს მობძანდა შევბუმეთო, თუ ვერ მომერია, ჩემგან ნების დართვა არ შეიძლებაო. შაჰზადი-ფერიას იტრვიან დიდ სახელფანნი ფაღვევანი არისო; მაშინვე შეიკაზმა და მოედანს გამოვიდა შესაბამელად, აქედამ ყამარლუხიც შეიკაზმა და გავიდა. ამ ერთად დიდხანს იბრძოლეს, უფველიყო იარაღი მოიხმარეს, მაგრამ ბოლოს შაჰზადი-ფერიამ სიძლიად და ყამარლუხი ქვე დასცა. რა ყამარლუხმა შაჰზად-ფერიის ესრეთი ძალი ნახა, ნება დართვა და ცოლათ შეირთო. რამდენიმე ხანსა განვლო. ყამარლუხი დაორსულდა.

იმ ჟამად მთასა ფაფისასა ქუი-ყამარ წოდებულსა შინა ერთი დევი მკვიდრობდა, სახელად აქვალი ერქვა; მას ალგას იგი ხელმწიფობდა, ასეცა მწერთა სიმაღლე ჰქონდა, თურმე იგი ბილწი დევი ძველადვე შაჰზადი-ფერიის მტერი იყო. იმ მდეგს ამავი სმენდა ვითა შაჰზადი-ფერიას აღმიათ ნათესავი უცხო რამ მშენიერი ქალი მოეყვანია და ცოლად შე-

ურთავს. იგი ბილწი დღეს ერთსა იღუმაღ მივიდა მოხარვის ყაში და-
იცვას, უმარღუხი მოიტაცა და წაიუგანა. რა თვისსა სამეფოსა მიიუგანა.
უმარღუხი მისი ნება არ ასრულა და არც დაემორჩილა. აქვადის ესე
სწეებდა და უმარღუხი საზურობილეს დაემწევიდა. / რა ყაში ერმის და-
ბადებისა მოსულიყო, უმარღუხი საზურობილეთი დაწოლილიყო და ეს
ბარამ-ჯიბილი ჭეოლდა. რა აქვადი დევს ერმის ბარამ-ჯიბილის დაბა-
დებს სმენდა, გაშწეწალიყო და ერმის ზღვაში გარდაცდება ებრძანა,
მასვე წამს ბარამი დევთა წაიუგანათ და რიგუანის ზღვაში ჩაეკდოთ. მაგ-
რამ თუ კაცსა დმერთი ჭიარავს, მტრისაგან იმ ჟამად არა ეგნება. რა
ჭეუღ-ჭიათის სულთანს, სახელად ჭანარექდასტად წოდებული, თურქე იმ
აღაგს მიმავლობდა და უმარწვილი ზღვის ბირს ენახა, დევთათვის ებრძან-
ა უმარწვილის წაიუგანა. მათ მსწრაფელ ზღვიდან გამოეყვანათ და თავიანთ
სამეფოს მიიუგანათ, მუნ ძიძები მიეჩინათ და ზრდა დაეწეოთ, სახელად
ბარამი დაქვავათ.

რადესაც იგი ერმა მოიხარდა, მართლად ხელგამომავალი ფალეკა-
ნი შექმნილიყო და უცნო თვალ ტანადი. ჭეუღ-ჭიათის დევნი თვითყო-
ულად ამოსწევიტა და ქვეყანა გაიხრა. ეს ამბავი შანშადი-ფერის მოხ-
სენდა, რამდენიმე ფერით დაშქარი წარმოგზავნა, რომ ბარამი მოეტაც-
ნათ, ფერისნი მივიდნენ ერთს დღეს, ბარამი მოიტაცეს და წაიუგანეს.
ბარამის მოტაცება საშინდუნ ჭანარექდასტს მოხსენდა და დევნი გამოე-
ყენა. იმ ჟამად ოდეს ფერისთა ბარამი ჩინეთის გზას გაიუგანეს, დევნი
იქ მოეწივნენ, შეექმნათ დევთა და ფერისთა დიდი ომი, რა კარგისანი
იბრძოლეს, ფერისნი იძლივნენ და გაიქცნენ. დევებს უნდოდათ, რომ ბა-
რამი შეეპყრათ და საშინდუნთან მიეყვანათ. მაგრამ ბარამი არ დანებდა,
დევთა მისი ომი არ ძალ-უღვათ და თავიანთ სამეფოსისკენ წარვიდნენ,
ბარამი კი მუნ ნამარ დაღას დარჩა. რადენმა ხანმა განვლო. შემდეგ
ბარამმა ხმლით ჩინეთის მრავალი ადგილები დაიპყრა, მრავალი საზინანი
იხელთა და ჯარი შეჭვარა ურიცხვი, ჩინეთის ხელმწიფესთან ქაღის სა-
თხარეულად კაცი გაგზავნა. ხელმწიფემ ქაღის მიცემა არ ინება. მაძინ
ბარამი თვისს დაშქრით მიუხდა, ძალითა თვისითა ქაღი გამოეყვანა.
ესეთი საქმე ჩინეთის ხელმწიფემ დიდათ ითაკიავს.

იმ ჟამად ცეცხლის მთაზედ ერთი ჯადო მკვიდრობდა, სახელად
აზრიალ-ჯადოს უხმობდნენ. ფალეკანო, იმ ჯადოს ხელში მეც მრავალ-
ჯერ ჩავარდნილვარ და მრავალი განსაცდელი გამიწევიდა. იგი მეთილისმე
ჩინეთის ხელმწიფის მეგობარი იყო, მასვე წამს ჩინეთის ხელმწიფემ
ამუთაჟ მეფე გაგზავნა აზრიალ-მეთილისმესთან ბარამის მოქმედება შეს-

ჩივლა და მხმარებებს ეჯდა. როდესაც იმ ბილწთან ხელმწიფის ელჩი მივიდა, მაშინვე ჯადოს ლაშქარი შეჭყარა, ჩინეთის ზღვის კუნძულზედ მოვიდა. ჩინეთის ხელმწიფე ეპიკებს და ზატოვით მიიღო. მეორეს დღეს იგი გამოუცხადა ბარამს და მოედანზედ სამხრად ჯარი გაიყვანა, მაშინ წვეულება აზრალიმა რაღაც შეულოცა და ბარამს ძალა და გმირობა მოეს-
 ზო მიგზავნა კაცნი და ბარამი შეიხურეს.

ჩინეთის ხელმწიფე ბარამის სიკვდილს ეგუდრა, მაშინვე აზრალიმა ბარამის სიკვდილი ბრძანა. როდესაც ბარამი სასიკვდილოთ წაიყვანეს, ჩინეთის ხელმწიფის ქალი, რომელიც ბარამს ცოლად ჰყვანდა, მივიდა და თავის ქმარს ზედ გადაეყარა. რა აზრალიმა ესე იხილა, ქალი დატუქსა, მაგრამ ქალმა არ დაუჯერა. მაშინ ქალი დატუქსა და ხელმწიფეს მო-
 ასხენა: „ღეი, მაღალ ხელმწიფე! ვინაიდგან ქალმა ესეთი წინააღმდეგო-
 ბა ინება, ამით ორთავეს იმ საქმეს უზამო, რომ ამითთვის სიკვდილი სანატრელი იქონა.“ მაშინვე ორივე ქალ-ყრმა გატიტვლებინა და ერთს მინდობი გაიყვანეს. წვეულება შეთილისში რაღაც შეულოცა, ორნივე ქვათ იქნენ და იმ ბიბან ალაგს დაჭყარა. ღეი, თვალყვანთა თვალყვანთ!
 ამ ბარამის გაქვავება თავით ბოლომდის მოგახსენე, ამით მოჩინეს და იმ შეთილისის სიკვდილსაც მოგახსენებო. გაგრძელა გარდაქმანა.

აქ აზრალი-შეთილისის ამბის მბობა გარდანქმანისაგან.

ღეს ერთს ჩვენმა ხელმწიფემ უმანგ-შაჰამ ბრძანა და ურიცხვი ლაშქარი გაგზავნა ჩინეთის დასაზერობლათ; ამ მიმავლობაში იმ ალაგს მივადწიეთ, სდაც იგინი ორნი გაქვავებულნი ეყარნენ, ზეგარდამს გან-
 გებით ამ ქვათ ქმნილ ესე წყალობა მოვლენოდა, რაც ზირუტევი ავთ გახდებოდა, მათთან მივიდოდნენ წაესგ-წამოქმედნენ და მაშინვე განი-
 გურნებოდნენ. ერთ დღეს ამ ქვათ ქმნილთა ამავი უმანგ-ხელმწიფეს მოახსენეს და მათ სანახვად ისურვა წაბრძანება. რა ხნა ორნი ქვანი ერთმანეთის ზირის ზირს ეყარნენ, ხელმწიფემ მათი ამავი როგორც ყოფილიყო დაწვრილებით მოახსენია, დიდათ შესწუნდა. დიდებულთა
 ჰკითხა ამას სული ედგმისთ თუ არა? მაშინვე გაგზავნეს და იმ ქვეუ-
 ნის კაცნი მოაყვანინეს: ქვათ ქმნილთა ამავი ჰკითხა—და მათ მოახსენეს:
 „დიდებულ ხელმწიფე, მგათ სული ისე უდგათო“. მე ვკითხე: რა ხნია რაც ესენი ესრედ არიან, ან რაზედ ეტყობათ ამით სიტყვებზე?
 იმ კაცთა სთქვეს: „ცლდა ოთხი წელიწადია, რაც ესენი ამ შეჭირვებაში

არინა, ამათი სულის დგმა ამით ვიცით, რადესაც დილა ინათებს და მზის სხივი ქვეყანას მოეფინებს, ამ ერთა ქვათგან, მწუნარებისავით ხმა რამ გამოვა რომ, გამგონთა გული დიდათ შეუწუნდებათ, ვინც ამათ მწუნარების ხმას გაიგონებს კაცი თუ ზირუტევი თვალთაგან ცრემლი გამდმოედინებათ“.

რა უმანგ-შაჭამ ესე მოისმინა, მას ღამეს მუნვე დაიფიქრა. რა დილა გათენდა და მზემ აღმოსავლეთით თვისი ოქროს ბურჯი აღმართა და ქვეყანა თვისი ბრწინვალებით დაამშვენა, იმ ქვეთაგან ისეთი მწუნარების ხმა გამოსდა რომ, მათის სიბრალეულით მუნ შეფიქრდა დიდათ თუ მცირეთა თვალთაგან წაროსებრ ცრემლი გადმოედინათ. რა ხელმწიფემ ესე შესაბრადისი საქმე იხილა, თვისთა დიდებულთა და სარდალთა უბრძანა: ნეტარ ამათ საშველი რამ ექნებათ თუ არა, რომ კაცმა უშველსო? დიდებულთა მოახსენეს: ზეი, შარელო! ამათი წამადი არა არის რა, თუ იმ მეთილისმეს შეებმის და აჯობებს ვინმე, იქნება ამით უშველთ და იმ მეთილისმემ ესენი ისევ თავიანთ სახელ შესტვალსო. მაგრამ კვალად შეტეობა საჭირო არისო, ესენი სწორედ ცოცხლნი უნდა იფიქრონ.

ხინჯებმა მოახსენეს, შარელო, თუმცა ხელმწიფობას თქვენს ვერ ვკადრებთ მოხსენებათ, მაგრამ ქვეყანას ამას შინა მრავალი უშველებელი საქმენი არის და ესეც ერთი იმათგანი არისო. ამხედ ხელმწიფემ ბრძანა: ოდნოდ ამათ უშველთ რამე და მე ჩემ ხაზინას და თავს არასოდეს არ დაუბოკავ და ვეცდები რომ, ამათ ვარცა რამეა. რა ხელმწიფემ თავის მონდობებით ამათი მორჩენა თავს იღვა, იმ ქვეყნის ხინჯებმა მოახსენეს: ზეი, ხელმწიფე! შვიდათ იუღიმთა მურაბელო, თეთრ ზღვის იქით ერთი ცეცხლის მთა არის და მას ალაგს ერთი საკვირველი მეთილისმე მკვიდრობს, სახელად აზრაიდ ქქვიანო, იმ წვეულს გაუქვავებია, რადგან მე ზეგით მოგახსენე, აგრეთვე იმ კაცთა ხელმწიფეს მოახსენეს.

რა უმანგ-შაჭამ იმათი საქმე ესრე შეიტყო, უმეტესად შეებრალა და ბრძანა, იქნება ვინმე რომ იმ მეთილისმის ალაგი იცოდესო? იმ კაცთა მოახსენეს: მას ზედ ჟამი არავის დაუტვია რომ, მისი სამეოფო ენასთ ვისმეს, ამისთვის რომ ზღვის იქით შვიდი მთა არის ცეცხლისა, და იქ მკვიდრობსო, ჯარით იმ გრძიულს არა ეგნება რა და იქ მისვლა არავის ძალ-უძისო, თავისი უმცირესნი მეთილისმენი და შეგირდნი გარემომო ახლავან, მრავალნი კაცთა ტომნი გაუქვავებიაო, მრავალნი მხედრად და ფრინველად გარდაუქცევიაო, და მრავალნი მათგანი ამ შეჭირვებას შინა

არინაო. რადესაც ხელმწიფემ ესე უფველივე ცაიგო, თვისთა დიდებულ-
 თა და სწასლართა უბრძანა, რადგან იმ მეთილისმის ჯადობაზობა ჩემ-
 თან გამოცხადებულ იქმნა, დაემზადებით რომ იმაზე წარვიდეთ ს-
 ბრძოლველად, მაშინ არჩიბად ვეზირი, ვეზირთა უხუცესი იყო, წინ წა-
 მისდგა ხელმწიფე დალოცა და მოახსენა: ჭეი, მალაღ და შვიდთა იუ-
 ლიმთა მზერობელა! ამ საქმეს არა ეშველებარა; ამისათვის რომ, იმ მე-
 თილისმეს სამკვიდრებელი შვიდ ზღვის იქით არის და თვითონაც ცეცხ-
 ლის მთაში იმყოფება. ზღვის კასვლა ხაზინის დახარჯვით და ხომალ-
 დებით შეიძლება, მაგრამ ცეცხლის მთაში მისვლა კაცთაგან შეუძლებე-
 ლიაო. ხელმწიფე! ზეგარდამო განგების მეტი, ამათი მშველელი არავინ
 იქნებაო. ხელმწიფემ უბრძანა ვეზირს: ერთს მეთილისმეს ქვეყანა მოუფ-
 რებოა, მე სრულად ქვეყნის მზერობელი ვარ და თუ მის საქმეს ერთი
 გზა არ მიეცა, ჩემის გულიდამ ამათი შეწუხება არადეს არ გამოხრდე-
 ბარა და მისი სევდა სიკვდილად მიმწურავსო. რა ხელმწიფემ ესე სიტყვა
 ბრძანა, მეტის სიბრალულით თვალთაგან ცრემლები გადმედიანა. რადე-
 საც ნახეს რომ ხელმწიფე იმათ სიბრალულს ისე შეეწუხებინა, სარდალ-
 ნი წინ წარსდგნენ, ხელმწიფე დალოცეს და ესრედ მოახსენეს: ხელმწი-
 ფეო, რადგანაც თქვენ იმ მეთილისმეზე წასვლა გნებავსთ, ჩვენ უფველთა
 თქვენს სამსახურსა ზედ თავი სსიკვდილოთ დაგვიდგათ! ბრძანეთ და
 წასვლას ნულარ შევეძლებით, იქნება ღვთის შემწეობით ამათ რამე უშვე-
 ლოთო.

რა უმანგ-მანამ ესე იმინა, წასსვლელად ბუკთა დაყვირება ბრძანა.
 იგი ვეზირი წარმისდგა და მოახსენა: ხელმწიფეო, თუ სარწმუნოდ მი-
 იღებთ ჩემგან, ერთს მეთილისმეზე ამდენი ლაშქრით წასვლა არა სჯობ-
 სო, ესე უმჯობესია, რომ ერთს მრავალის საქმეების გამოუცდელი კაცი
 კავკასიანთ, ნუთუ იმან შეიტყოს იმ ბილწის სადგური და დაფარულად
 ავნოს რამეო, თორემ ლაშქრით ვერას გავაწეობთ, მრავალი ფალეანნი
 და სარდალნი იმის გზაზედ დაიხრებინან და ურცხვი ხაზინაც დაიხარ-
 ჟვებ და იმას კი ვერას ვაგნებთო. რა უმანგ-მანამ ესე უველა მოისმინა,
 დიდსა სოფიქრებელსა ჩავარდა, მეჩე მე შემომხედა და მიბრძანა: „აიარ-
 თა სარდალო, ამ ჩვენს თათბირზედ რას იტყვიო, რომელიც ჩვენი ზირვე-
 ლი ვეზირი ესე სჯის საქმესო“? მე თავიანი ვეცი და მოახსენე: რად-
 განაც ქვეყანა ერთს მეთილისმეს მოუფრებოა, აწ მე წავალ და თქვენის
 დოვლათით ვეცდები, რომ ერთი რამ მოვაგვარო მეთქი.

რა ესე დავასრულე, მაშინვე მიველ ხელმწიფის წინ მიწასა დავემხე
 და მოახსენე: ჭეი, მალაღ შარელიო! ადიდოს ღმერთმა მეოცბა თქვენი,

შვიდთა საშეფოთ მერობელა! მე მანა თქვენი რამთენჯერ იმ წვეულ მეთილისმისვან განსაგდელს მიფრეშივარ მეთქი, ერთხელ შემიღოცა და ზირუტყვით გარდამაქცია და გამიშო, ერთს ბაბანს მინდოდა ოთხი წელიწადი დავდიოდი და იმ შეჭირვებისგან სხვა მეთილისმემ მომარჩინა, რომელიც სახელად ეწოდება იმ მეთილისმეს რაჯობ. რადესაც აზრად-მეთილისმემ მოჩენილი მნახა, დიდად იწეინა, მე განგებ მისი სამსახური დავიწყო, მინდოდა რომ ვინაიდგან დრო დამეტა და მაკიერი მიმეგო, მაგრამ უამი ვერ დავიცვი. ერთხელ ვაწეინებ, კვლად შემიღოცა და ორბად გადამაქცია, შვიდი წელიწადი ორბად ვიყავი და ჭყერში დავფრინავდი. ერთი სხვა მეთილისმე იყო სომეგრანგის ქალაქის ჰატრანი, სახელად ათარი ეწოდა, ორბობისგან იმან მომარჩინა და ჩემადვე სახელ შემცვალა. რა ესე დავასრულე, შემდეგ მოვახსენე: დიდებულა ხელმწიფეეე! თქვენის დოფლათით წავალ და ამ ორთა საბრალეთათვის თავსა ჩემსა დავსდებ.

მაშინვე ღუთის სახელი ვახსენე, ხელმწიფე დავლოცე და წარსასულე-ლად გავემართე. რა უშანგ-შაჰამ ჩემგან ესეთი სიმხუე იხილა, დამლოცა ბუჭსა ხელი დამკრა და ეგრე მიბრძანა: გარდაჩქმანა, წადი ღუთისათვის მიმინდვიხარო, მანამდის შენს ამავს ანა ვცნობ, მე აქედამ არ ვაიყრები და იმედითა მაქვს ღუთისგან რომ, ბოლო კეთილი უნდა იყოსო.

აქ გარდაჩქმანისგან აზრად-მეთილისმესე წასვლის მბობა.

რა ხელმწიფეს გამოვესალმე, სამი წლის ვადა მივართვი და შირ-ფანჯა აიარი თან წავიუფელიე, ამისთვის რომ ჩემი სიცოცხლე და სიკუ-დილი ხელმწიფისათვის ეცნობებინა. სახელსა ზედან ღუთისსა წავეღე, ერთი წელიწადი ვიარეთ და დამანდანის ქალაქს მივედი, იგი ქალაქი ფერიათა იყო და იმ ფერიათა ესრეთი ჩვეულება ჰქონდათ, რომ ექვს თვეს გაუღვიძებლივ იძინებდნენ და ექვს თვეს დაუძინებლივ იღვიძებდნენ. რა ქალაქსა შევედით ზირველად ათარ მეთილისმესთან მიველ იმისთვის რომ იგი მიცნობდა და მეც მისგან მრავალი სიკეთე მენახა, იმ უამად ათარი იმ ქალაქში იმყოფებოდა. მიველ, მის წინ ზირი მიწას დავსდე და თავყანი ვეცი. რა შემომხედა ესრედ მითხრა: შე საბრალეო ჩემთან რის-თვის მოხველიე! მე დიდი ქება შევასნი და მოვახსენე: სქი, ქვეყნის მეთილისმეთა უმაღლესო! სიკეთე რომელ თქვენი ჩემზედ არის მოღებული, ეგოდენი სხვის არავისგან მინახავს მეთქი, მე ცანებას შინა გავსინჯე და ვსთქვი, ამოდენა სიკეთისთვის რომელიც თქვენ ჩემზედ მოიღეთ, მე მინ-

და სამსახურს თქვენს ან მოვშორდე, აწ ახლა გხლებივარ რომ სიტყვ-
ხელს ჩემს შენ კემსახურს მეთქი. იმნაც დამიძღვლა და ერთი წელი-
წადი ვემსახურე.

ერთს დღეს ათარ მეთილისმემ მნახა და მიბრძანა: „ჩემს სამს-
ხურზე რომ ეგრე თავ-დადებული ხარ, შენი სწადელი რა არის? მით-
ხარ, თუ შემიძლიან თავსა ჩემსა დავდებ და შენის სწადელის აღსრუ-
ლებას ვეცდებიო. მიველ თავიანი ვეცი და მოვასწავნე „ჭეი! მეთილის-
მეთა ყოველთა უმადლესა, წინად რომ შენ წყალობა მიუავი და ორბო-
ბისაგან გამანთავისუფლე იგი ამბავი დაწვრილებით უმანგ-ხელმწიფეს
მოვასწავნე, დიდად დაგიმადლა, ხელმწიფობას თქვენსას მოკითხვა გიძღვ-
ნათ, მეც შენს სამსახურში გამომგზავნა და ამას გუჯავ რომ, ხელთა
შენითა აზრადს აუტყნო რამეო. ესრეთი სიტყვები მოვასწავნე და ქება
დიდი შევასხი. რა ესე მოისმინა, მტირეს ხანს დაფიქრდა და ესე მიმასუხა:
„იანრო, დიად ძნელ საქმეს მავალებო, დღეს ქვეყანაზედ აზრადისთანა
მეთილისმე არ იბრუნებ, რასაც ადგილს მეთილისმენი არიან, ყოველნი
მისნი შავირდნი არიანო“. მე მოვასწავნე უმანგისათვის თქვენი ქება მო-
მისწავნებო და იმნაც თქვენს სამსახურში წარმომგზავნა მეთქი. იმან
მითხრა, დიად ვიცი უმანგ-შაჰი ვინც არის, გამოცნია, რომელიც ხელ-
მწიფეთა ხელმწიფეთა და მრავალი ქვეყნებიც დაუბურია. ჩემის ძმის სურამბ
მეთაღისმისათვის მრავალი სიკეთე უქნიაო. თავაჯამის მთაზედ ძმა ჩემი
აქლემთა სანისაგან დაუხსნია და მოურჩენიაო, მე მარადის გულში შედგა
და ვფიქრობდი, რომ მისი სიკეთის მაგიერი გარდაუმხალა, მაგრამ ეს
გი ძნელი საქმე დაუვალებია ჩემთვისაო, აწ რადგან საქმე ესა, ამის მე-
ტი ღონისძიება არ არის სიკეთის მაგიერ, სიკეთე უნდა გადაუხადოს კაცმა.
შემდეგ მითხრა: მამ უნდა შენ მოემზადო, მე მოვასწავნე, წინაშე თქვენსა
ყოველს უამს მზად გასლავარ მეთქი.

სამს დღეს გზის თავდარივი ვნახე, რაც იარაღი ჰქონდა ყოველივე
მოამზადა, მეოთხე დღეს მე და შირთუნჯა მოგვიხმო, შეკვილცა, შე-
მოკვებრა და მსვე წამს ორნივე ფრინველად ვიქცეთ, ისე რომ ორთავ
ერთმანეთისა გვეშინოდა, მერმე თვით შეიძლცა და ორბად გარდაიქცა,
მშინვე ჰქარში აფურინდით, შვიდი ზღვა განვლეთ და იმ ცეცხლის მთას
მოუახლოვდით. როგორც უწინ მენახა, ეგრეთვე მთასა და ველს ცეცხლი
ედებოდა, რომლისა ალი ზეტას შესწვდებოდა და მის კვამლს ქვეყანა მო-
ეცვა. იმ ცეცხლიდამ ისეთი ხმა გამოდიოდა, რომ, კაცს ცნობას მოსტა-
ცებდა. როდესაც იმ ალავს მივედით, მან მეთილისმემ მანშნა და ქვე
ჩამოხსტით, მან შეკვილცა და ჩვენ სახედვე ვიქცით. ათარ მეთილისმემ

მითხრა: აწ ჩვენ რომ ამ ალაგს ვართ, ამას ქუი-ათუეს ეძხიანო, აზრად-მეთილისმე ამ მინდოხს იმეოფება, სიფთხილით უნდა ვიუვნეთ, რომ იმან ჩვენ აზა გუნახოსო. ერთი წრე შემოაფლო ოთხსავე მხარეს, ჩვენ იმ წრეში დაგვაყენა, და ესრედ მითხრა: „გარდანქეშანო, როდესაც ჩვენ ამ ალაგს მოვასწიეთ ჩვენის თავისაგან უიშედანი უნდა ვიუვნეთო: ამისთვის რომ აზრად-მეთილისმის სხელი ამ მინდოხს ქვეშ არისო, ჩემი იქ მისვლა არ შეიძლება, თუ შენ წახვალ მე ერთს ლოცვას გასწავლი, რომელიც აზრადმა ეს ლოცვა არ იცისო“, იგი ლოცვა მისწავლა, ერთი მშვილდი და ოთხი ისარი ხელთა მომცა და ესრედ მითხრა, „იზუარ ესე მშვილდი-ისარი, როდესაც იმ ცეცხლს მიუახლოვდები, ესე ლოცვა სთქვი და ერთი ისარი ცეცხლს შესტეოვრცნე, რა ისარი შესტეოვრცნო, შენც იმ ისარს მიჭევი და ცეცხლს შედიო, რა მცირე ხანს შეივლი, ერთს აივანს ნახვ და მის მიდამოს მრავალს საკვირვულს იხილავ, მეორეთაც ეკ ლოცვა სთქვი და ერთი ისარიც იქ შესტეოვრცნე, სხვა და სხვა საკვირველი და ფერად-ფერადი თილისმები გამოკვინდება თვალ წინ, მაგრამ შენ არ შეშინდები, ივინი შენ ვერას გიზმენ და კვალად ისრის ნასროლს მიჭევი, როდესაც იმ ალაგს გასცილდები ერთს სხვა აივანს შეხვდები. იმ აივანის ოთხსავე მხარეს საკვირველი ნადირნი იქნებიან და გზებს შეგიკვრენო, მათ ზირის-ზირ კვალად ეკ ლოცვა სთქვიო და მესამედ ესროდე და ისარს მიჭევიო, გასწვდ ერთი მადლი კომეი დაგზვდება, მას შიგან ერთი ტახტი იდგება, იმ ტახტზედ ერთს ვისმეს იხილავ მძინარეს, სახე ვეშხს ემსგავსება, ფეხები აქლემს, წელი თხასა, ხელის თითები ლომის ბრჭყალებსა და იმ ტახტის გარემოს ერთი სხვა საზარელი ვეშხი გარს ახვევიაო, როდესაც ესე იხილო იცოდე რომ თვით აზრად-მეთილისმე იგი არისო. ესლა იმას ეძინება, არ შეშინდე და ეგვე ლოცვა გააგრძედე, მეოთხე ისარიც მას შესტეოვრცნე, მაშინვე გაქანე და იმ ტახტზედ ადი, მისგან ნურას იშიშვიო, ის არ გაიდვოიძებსო, ამისთვის რომ ერთს წელიწადში ორმოც დღეს და ორმოც ღამეს სძინავსო; და როდესაც იგი გაიდვოიძებს, ერთ წელიწადს და ცხრა დღეს ძილი აღარ მოზღისო, დღეს რიცხვით ოცდაცამეტი დღე არის რაც სძინავსო და გამოდვოიძების ჟამს შვიდი დღეა უკლია. ესლა ძლიერ კარგი დრო არისო, აზა ჩქარა მოატანეო. ამოდიო ჯიბიდან და ორი დიაციის თამც მომცა და მითხრა, იმ ტახტზედ ახვიდე თურა, აზრადის ორნივე ხელნი ამ თმით შეუკარ და ჩემთან წამოიყვანეო,“ ესე უკვლა სასწაული დამარცა.

მე მაშინვე იმას და ჩემ ამხანაგს გამოვყვალმე, მშვილდი-ისარი ხელ-

თა ვიზუარ, ათარს ვთხრევე, ღვთის სხეულს გაფიცებ, თუ შე იქილამ ცოცხალი ველარ გამოვიდე ეს ჩემი ამხანაგი ინდოეთის ანუ ჩინეთის მხარეს გაგზავნე რომ ჩემი სიკვდილი უმანგ-შაჰის მოახსენოს და ჩემი სული კეთილის ღვთავით არ დაივიწყოს, შენც შემობრალე ჩემზედ მრავალი სიკეთე გიქნია, თუ შე ვერ გადგინდი ღმერთი გადგინდის და მომიტყუებ მეტქი. ესე უთხარი, ათარს ხელს ვაკაცე, ჩემს ამხანაგს შუბლს და თავი სსიკვდილად გადავდე და ღვთის სხეულზე გავემართე აზრადისაგენ. ფაღვეანთა ფაღვეანთ, რადესაც გზას დავადებ იმ შეთაღისმის შიშაძლიერ ამიტაცა ისე რომ სულ მადგაკებდა, იმიტომ რომ რდესმე იმ შეთაღისმის შარბათი მესვა და იგი თვალ წინ წარმომიღვა და მეტის შიშით თრთოლა დავიწყე, მაგრამ რადგან სირცხვილს ვიუფ ჩავარდნილი ვაგებდე და თავილამ ხელი ავიდე.

აქ გარდანიქეშანისაგან აზრადი-მეთილისმის შეხერობა და ბარამ-ჯიბილის მოჩჩენის ამბის მბობა ყარამანის წინაშე.

რეკორც ათარმა დამრიგა მეც ისე მოვიქეცი. რა იმ ცეცხლს მიუახლოვდი იგი ღვთავა ვსთქვი და ერთი ისარი შევტყორცნე და მამინვე მეც უან მივეგე და ცეცხლსა შეველ, ვიდრე განაზიერებით ვიუფ, ცეცხლის სიცხოვლე მწვადა, რა შიგან შეველ კეთილი ჭვა ჭქონდა, ისეთსა მისვენებას მივეტი რომ, ჩემს სიცოცხლეში ისრეთი სიამოვნება არ მენახა, მაგრამ აზრადის შიში გულსავე მქონდა. რა მცირე წინ წარგზდებ, ერთი დიდი აივანი ვნახე უცხოდ ნაკები, მის მიდამოს მრავალი რამ სავიწროველი ვიხილე, ისე მეგონა სამოცდა თორმეტნი სჯულნი იქ არიან შეერილნი, ას რცდა ოთხი ქვეყანა ჭქონდათ, მაგრამ ერთსაც არ უგვანდათ. რადესაც მე მნახეს ერთობით მომეტვივნენ, მამინვე მეორე ისარი ვესროლე და შეუღოცე, მე მსწრაფად ისარს მივეგე, ისინი უჩინო შეიქმნენ. რა იმთ გავცილდი სამინელეა იუთ ცეცხლისა, ისიც გავიარე და ერთ სსსხლეში შევედი, მსწრაფად უანგარიშო მხეცნი მომცვიდნენ და ენებათ რომ ჩაენთქათ ჩემი თავი, ისე შეეღოდნენ, მაგრამ ვერა დამაჯესრს და უან დაბრუნდნენ, ერთიც იქ შეუღოცე და მესამე ისარი შევსტყორცნე, მამინვე მეც თან გავეგე და ერთს მშეკიერს აივანს მიველ მის თავსა ერთი კოშკი იუთ აგებულე, მას შიგან ოქროს ტახტი იდგა და გარეშემო ერთი სსზარელი ვეშაბი ეხვია, რადესაც იმ ვეშაბმა დამინახა, თავი აიღო და შემომხედა, მე კვალად შეუღოცე და მეოთხე ის-

რი ვერსად, ვეშაბი იგი დადგა და ვითარ შირველ შესვლასად უძრავად დარჩა. თავი უფალ გამჩენს მივანდე და იმ ტანტს შევსტი, მართლაც რაც ნიშნები ათარ-მეთილისმემ მითხრა იმ გვარი ვნახე იგი ბილწი, თავი ვეშაბს უგვანდა, ღომის ბრჭყალები, თხის წელ-მუცელი და აქლეშის ფეხები ჭქონდა, ძლიერ შესაზარი სანახავი იყო, შირთ უფითელი წვალი სდიოდა, ისეთი რომ კაცთა სწამლავს ემგზავსებოდა და ეძინა“.

ჭეი, ფალეგანო! უნდა მოგასხენო რომ როდესაც ამ საზიზღარის სხით იგი ვნახე, თავშინ ტკივილი დამიწყო და თავ-რეტი დამეხვია, მაგრამ როგორც იყო თავი შევიმაგრე და ნამუსმა კალთა შემეპურა და სირცხვილს ჩამავლო, ახლოდ მიველ შეულოცე გამდგვიძებისა მეშინოდა. მაგრამ არ გამოვდიხარ, მოვინდომე იმ წამსვე თავი ტანადგან გამეშორებინა. მაგრამ ვითუქრე, როდესაც ამის შესაზარობლად მოვსულვარ, ამას ცოცხალსვე წავიფვან მეთქი, ნუთუ ძალი ღვთისა შემეწიოს და ამ სხით უშანგის წინაშე მივიფვანო და ჩემი სხელი ავამდლო მეთქი. მაშინ ამოვიდე ათარის მოცემული დიაცის თმა წავსდგე ახლო იმ თმით ხელები შეუვარ, კვალად იგივე ღოცვა შეულოცე, ზე ავაყენე, ავივიდე და ათარ-მეთილისმესთან მივიფვანე.

როდესაც ათარმა იგი ხელშეკრული ხანა. ბეჭხედ ხელი დამადგა და შირხედ მავცა. მივიდა აზრადის თმები დასჭრა და ცეცხლში დასწვა, რა იგი თმა დაიწვა. თილისმის ცეცხლი სრულიად განეკლდნენ. იმ ცეცხლის მთის ალაგს ერთი შავი ქვის კალაფანი შემოერთვა, თურმე იმ კალაფანში რამდენიმე ადამიანი თილისმით დატუვეკებულნი ჭყოლოდა, ზოგი შირუტევიად გარდაქცია და ზოგი სხვა სხედ შექმნა. მაშინვე მრავალნი მოვიდნენ და ფესთა მოეხვივნენ, მე ათარს ვვითხე, ჭეი, მეთილისმეთა ხელმწიფეო! ამ სწავლთა რა ეშველებათ მეთქი; რომ ამისთანა განსაცდელში ჩაუერთა ამ წუეუელსა მეთქი? ათარმა ესრედ მიხასუხა: შენ ხომ ამის შარბათი გისვამს და კემო მისი გინახავს და მოჩხენილხარ, აწ აზრად-მეთილისმე უსულოდ შეგეკმნია და მისი თილისმა დაგირდევიაო. აწ მოდი მაგის თმისაგან მოკვეტე მცირე, ამითან დასწვი და მაგათაც ეშველებათ, მიველ მცირე თმა მოკვეტე და დაწვი. რა იგი თმა დაიწვა, მათ ტუვეთაგან შავი კვამლი ავარდა. რა მცირე ხანი გამოხდა და კვამლი გარდასწვდა, ყოველნი თილისმით შეცვლილნი კაცის სხედ გარდაქცნენ. როდესაც მათ აზრად-მეთილისმე შეპურბილი იხილეს, მოვიდნენ ფეხთ მოეხვივნენ და განთავისუფლებისათვის დიდი მადლობა მიძღვნეს მე.

ამ უმად სწავთა მეთილისმეთა და აზრადის შავირდაც ეძინათ.

ათარბმა მათი ღახოცვა მიბრძანა, მე მოვასხსენე: თუ შეიძლება რამდენიმე ცოცხალნი შევიპურათ და აზრადის ხაზინა მათ ავიდოთ და წააღებინოთ მეთქი. ათარბმა მიპასუხა: „ტეი, გარდასქეშანო! შენ მათგან რაც შეტირვება გარდაგხედია აღარ გასსოფს? მე რამ აზრად-მეთილისმე შემეპურა, მოუკლავს არ გაუშეგბდი, მაგრამ თუ ეს აქ მოგვალა, მათ ერთა გაქვავებულთა ქალ-ურმათა არა ეშეგვლებათ რა“. შემდეგ რაც სხვანი მეთილისმეები იფინენ სულ ეგეჯა დახოცვით, მათ სასლებში შეგედით ხაზინა და საქონელი ურიცხვი იყო. ერთ სასლში ერთ მინით წყალი იღვა, ათარბმა იმ წყალში ჩახედა და ესე გვითხრა: თქვენ თქვენს ქვეყანას ვერ მიხვალთო თუ ისეგ ფრინველად არ გარდაგაქციეთო, თქვენ ფრინველად გარდაგაქცევთ და როდესც ჩვენ ქვეყანას მივალთ, მაშინ ისეგ თქვენს სახედ გარდაგაქცევთ, თქვენს გულსა შინა შიში არ იქონიოთო. რა ესე სოქვა იგი წყალი ეგელას ზირზედ წავვისვა, მდირე ხნის შემდეგ საზარელი კვამლი აგვარდა და ეგელანი ფრინველებად ვიქცევით, თითო-თითოს ცხენის ოდენა ფრინველებათ შევიქენით. რა მათ ზერობილობისგან განთავისუფლებულთა თავიანთ თავი ფრინველად გადაქცეულნი ნახეს, დიდს მწუხარებას მიეცნენ და საცოდვად ტირილი დაიწყეს. ათარბმა მათ იმედი მისცა და ივინიც შეშვერდნენ, შემდეგ აზრადისათვის წასაღებად სენი მოვიღვეით, კუბოთ შევკარით, აზრადი შეკრული შიგ ჩავდვით მაგრად შევხვიეთ, იგი ზერობილნი რამელებიც ფრინველად იფინენ ზოგთა აზრადის კუბოს ანჯამებიდამ ასწიეს, ზოგთა თვალ-მარგალიტი იტვირთეს და წესიერათ ჭყარში აღფრინდით ეგელანი.

შვიდი ზღვა გადავიარეთ და ათარ მეთილისმის ქალქს მოვედით. როდესც ერთი დღე გავიდა ათარბმა მითხრა: „ტეი, გარდასქეშანო! აქ დაუფინების ყაში არ არის, ეს აზრადი ჩქარა უნდა წაიფინათ ვიდრემდის არ გამოჭდვიძებიაო, თუ გაედვიდა, შენც გაგათავებს და ჯავრით ქვეყანასც სრულებით მოაფრებსო“. მე მოვასხსენე: „ტეი, ეგეულთა მეთილისმეთა უშირველესო! ამას რამ გამოედვიძოს, თავისი თავის მორჩენა შეუძლიან თუ არა მეთქი? ათარბმა მიპასუხა: რამდის შელოცვითაც ეგ შეგოკრავს, მაგან ის ღოცვა არ იცის და ვერც თავის თავს მოაჩვენსო, მაგრამ ვინ იცის თუ ერთს რამელებსმე მცოდნე ჯადოს შეხედეს იგი მოაჩვენს და საქმე ძალიან განხელდება; თუ ვინცდაა გზაზე გამოედვიძება შეატყო, ეგევე ღოცვა შეულოცე, შეტბერე ზირზე მიწა წაფრე და ვით ამ ყამად არის ეგრეთვე უსულა განდება. მე კვალად ვვითხე: ტეი, მეთილისმეთა ხელმწიფეო! ესე ზერობილნი რამელებიც ფრინველებათ გარდასქევი, ვითარ მორჩებიან მეთქი? ათარბმა ერთი სისხ-

ლით სავსე შინა მამცა და ესრედ მითხრა: რომელ ჟამსაც მიხვიდეთ, მავათ ეს სისხლი შირხედ წასცხე და ისევე კაცებად შეიქმნებიან.

რა ესე მოვიუბნეთ, ერთმანერთს გამოვესალმეთ, ათარი მუნვე დარჩა, უშანგ-შაჰასთან მოკითხვა დამაბარა. ჩვენ აზრალი წამოვიფიქრეთ და წამოვედით. სწეი, ფაღვეანო, ვიდრე ჩინეთის ქვეყანას მოვალწევდით, ერთ ალაგს ჩამავსტით, იგი ზერობილინი შეცვლილინი რომელინიც რიცხვით ცამეტნი ათასნი იყვნენ, უველანი სანადიროდ წარვიდნენ. მე აზრალი ხეზე მავრად მივაბი, და მე ცოტა მოშორებით დავწვიქი და დავიძინე. ჩემს ამხანაგსაც ძილი შიხლად. მავრამ დვითის მოწყალება ჩემზედ სუფუვდა.

ამ ჟამად თურმე გამოვლიძებოდა იმ წყუელს, რა თავისი თავი შეკრული ენახს ოთხსავე მხარეს თვალინი მოველო შემოქნედა და მე ვენახე მძინარე, მაშინვე ეცნო ჩემი თავი, რომელიც იმის თილისმში მრავალჯერ ჩავარდნიდვითყვი, ხან ათარს და ხან სხვას მოვერჩინე, ჩემის გამოისობით ათარსაც გადაეპტურა მაშინ. რა თავისი თავი იმ მდგომარეობაში იხილა, ვუშაზივით ბრდვინვა დაიწყო და ცდილობდა ზერობილობისაგან მოსწყინილიყო, მავრამ დონეს ვერას ეწია. ოდეს მე ძილად ვწვიებოდი შირთვანჯას ვთხრვე რომ ექეშივნა. რა აზრალს გამოვლიძობ, თურმე ცდილობს რომ იგი ხე ძირითურთ მოვლიჯოს. რადესაც იმ ხეს მეტის მოზიდვით ძალა დასდგომდა, მისი ხმა შირთვანჯას სმენოდა და გამოვლიძობდოდა. რა ესეთი საქმე ენახს შირთვანჯას, მაშინვე ფრინველის ხმით დაიწვილა, იმის წივილზე მეც გამოვლიძობდა, რა ზე ავიხედე, ვნახე რომ მას წყუელს გამოვლიძობდა და სხარის თვალით მიმოიხედებოდა, ცდილობდა რომ დონეს რასმეს სწყეოდა და თავის თავი გაერთავისუფლებინა—მავრამ, იმისი წადილი ამათ დარჩა. მე მაშინვე ჩემ მშვილდისაგან ხელი მივეფე და მისსა სიკვდილს ვლამობდი, შემდეგ ვითუქრე და ჩემად ვთქვი: ეს წყუელი აქ რომ მოველა მეთქი, ესოდენი ჭირნახული ფუჭად ჩამივლის მეთქი, მაშინვე მამავრდა ათარის დარბევა, სხაქარად შეულოცე, მიწას დავეწოდე და ერთი მუჭა მიწა ავიდე, შევბერე და მიწა შირხედ შევუარე, მცირეს ხანს მტკერი ავარდა, რა მტკერი გადასწყედა, ვნახე რომ აზრალი-მეთილისმე რომელ ხეზედაც მიბმული იყო იქვე კარდაიქცა და აგრეთვე უსულო შეიქმნა. მსწრაფელ მიველ და ვვალად მავრად შეუკარი, იგი ზერობილინიც მოვიდნენ რომელინიც ფრინველად იყვნენ კარდაქტეულინი, ნადირობილამ. რადესაც წასსვლელად ვემზადებოდით, ერთმა ძლიერმა ქარმა მოგვბერა, იგი სისხლით სავსე შინა რომელიც ათარმა მამცა, წაიქცა და იგი სისხლი წვიმისავით განიბნავა, თითო წვეთი უველას გვერს და ეგრეთვე უველა თავის სხედ გადავიქცით, ვინც

კანნი იუვენ თუ ქალნი ყველამ თავთავის სსხე მიღეს და დიდს სი-
ხარულს მიეცნენ.

მასვე წამს შირთხანჯა-აიარი უშანგ-ხელმწიფესთან წარგზავნე, შირ-
თხანჯა თვისის ხელოვნებით მსწრაფლად ხელმწიფის წინაშე გამტნხად-
და. ტახტ-წინ ზირ-მიწას დასდვა, ქება შესსხ და ყველა ჩვენი გარდას-
ვალი მოასსენა. ხელმწიფეს თურმე ძლიერ გაეხარდა, მრავალი წყალობა
აღუთქვა და დიდებულთა თვისთა წინ მოკებება უბრძანა და წინ მოკვე-
გებნენ, იგინი თავიანთ სსხედ შეცვლილნი სულ სხვა და სხვა მსარეს
დაიფანტნენ და თავთავიანთ ქვეუბნისკენ წარვიდნენ. ჩვენ აზრალი და
მისი ხაზინა ვიტვირთეთ, სწრაფის სიარულით ვიარეთ და იმ ალაგს
მოკვდით, სდაც უშანგ-ხელმწიფე ბრძანდებოდა, მიველ ზირი მიწას და-
დე, ხელმწიფე დაულოცე და ქება შევასსი. ხელმწიფემაც მომიკითხა და
მრავალი მიბოძა, შემდეგ თავისა ჩემისა გარდასვალი მკითხა, მეც უ-
ფელივე მოვასსენე. ათარის მაკერად თავზანის ცემა შევევედრე. აზრალი-
მეთილისმეც ხელმწიფე დიდებულის წინაშე მივიყვანეთ უზატოთ შეკ-
რული დავაგდეთ. მაშინ ყველას დიდათ გაუკვირდათ და ესრედ ქება და-
მიწეეს. „საქებია იგი კაცი რომელმაც ამ გვარი მტერი შეიბურეს, კვა-
ლად საქებია იგი კაციც, რომელსაც ერთ მტრისაგან მრავალი განსა-
დელი წაჭკიდებოდაც, იგინი უფელი ახსოვდეს და ამისთანა მტერი ქაჯი
ხელში ჩაიგდოს მათიმიხნს ამოდენა ხანს და ცოცხალი უყინასსოცა“.
ამ გვარი სსქმე უფელს უკვირდათ ჩემი სსქმე და დიდს ქებას იტეოდ-
ნენ. მერე ხელმწიფემ ბრძანა: აზრალი-მეთილისმე იმ ქვით ქმნილთა თა-
ნა მიყვანეთ—და რა გვარათაც ათარ მეთილისმეს ესწავლებინოს ისე
აუსრულეთ.

მაშინვე აზრალი იმ ალაგს მივიყვანეთ სდაც ბარამ-ჯობილი თა-
ვის სსტრფოთ გაქევავებინა. ხელმწიფე თავის ლაშქრით მას ალაგს შე-
იყარნენ, მე შეულოცე და აზრალს მაშინვე გამოკვდი, თვალნი ადახ-
ნა, ოთხსავე მსარეს მიმოიხედა, უშანგ-შაჭი თავისი თვალყნებით და
მრავალის ლაშქრით იხილა. რა თვისი თავი იმ გვარ უზატოთ იხილა
და ამ გვარად შეკრული, მაშინვე ვეშაპის მეზავსად სსზარული დრალი
დაიწყო, მაშინვე მე შემომხედა და ესე მითხრა: „ეს რა ამბავია?“
ათარს უწინვე ესწავლებინა ჩემთვის, სსუბარი რომ დაგიწეოს ზასუხს ნუ
მისცემო, იგივე ღოცვა სთქვიო. მე ულოცავდი, მაშინ ხელმწიფის ზირ-
ველი ვეზირი წარეოსდგა და ხოფტანგი-შაჭარის ენით აზრალს ლაშა-
რავი დაუწყო, და ესე უთხრა: „სქე, მეთილისმე, ეს ორნი რომელებიც
ქვად გიქმნია, ამათ შეულოცე ისევე თავიანთ სსხედ შესცვალე, რომელიც

ოცდა ოთხი წელიწადია ამ შეჭირვებაში იმყოფებანო და მე ხელმწიფისაგან შენს სიკვდილს ვიპატივებო“. რა იმ ბილწმა ესე მთისმინა, დიდად გასწერა და ცეცხლებრ ანთო. მაშინ იმ ქვად-ქმნილთა შეხედა, შეულოცა შეჭბერა და მასვე წაშს იმ ორი ქვისაგან ისეთი საზარელი ხმა გამოხდა რომ, მისთა მსმენელთა უოველთა თვალთაგან ცრემლნი გადმოედინათ, მისს გარემოს ქვეუების ხალხნი უველას მათ ჭვრეტად მოსულიყვნენ და ესრედ იტყოდნენ! ვის ძალ-უძისთ ოცდა ოთხის წლის ქვად-ქმნილთა თვისისავე სახედ შეცვლათ! ცოტა ხნის შემდეგ კვლად იმ ქვად-ქმნილთაგან ისრეთი მწუხარების და კვნესის ხმა გამოხდა რომ, იმათ სიბრალულით მრავალნი კაცნი შეიბინდნენ, მაგრამ იმ წყეულს მაშინაც არ შეჭბოდა. კვლად ვეზირმა უთხრა: „მეთილისმეუ, ჩემი სიტუვა ისმინე და ესენი ამ შეჭირვებისაგან განთავისუფლეო“. აზრალიმა განრისხებით ჰასუხი მიუგო: „ჭეი! უმეცარო, რამდენიც გინდათ ილაზარაკეთ, ამათ მეორედ მოსვლამდის არაფერი არ ეშველებათ, ესე უნდა იყვნენო“. რა აზრალიმა ესე წარმოსთქვა, მაშინვე ხელმწიფემ მანიშნა, აბა მეც იმის მონატური ვიყავ; გადავხტი ქარის უსწრაფესად და ბასრი ნაჯახი ისე შემოვკარ რომ იგი წყეული ორად გავსწვიტე. როდესაც ის ორად გაწვეტილი მიწას დაეცა, იგი დედამიწა შეიძრა და მისი ხმა ორდღის სავალზე გაიგონებოდა. იგი საძაგელი და ბილწი ქაჯი მოკვდა. მისმან სისხლმან ოთხსავე მხარეს დვარსავით დენა შეჭქმნა და მათ ქვად-ქმნილთა ეცათ! მათგან ისეთი კვამლი ავარდა რომ, ჭყარი სრულიად დაახნეა. რა მტირე ხანი გამოხდა, იგი შავი ნისლი გადასწედა შეგხედეთ ვნახეთ რომ იგი ორნი ქალ-ურმანი თავიანთ სახედ გარდაიქცნენ, მაგრამ მძინარესავით დასუსტებულნი და გარეტებულნი იურებოდნენ აქეთ-იქით. როდესაც იმ ბილწს შეხედეს, ორად გაკვეთილს და მე თავს მდგომს ნაჯახ სისხლიანს ხელთ-მჭერელს, მაშინ მკითხეს: ჭეი, სახელოვანო კაცო, ეს რა ამბავია ანუ ეს რომელი ხელმწიფეა აქ რომ მოსულა? ანუ ეს ჯარი და ყრილობა რა არისო, ანუ ეს ბილწი დევი ვინ არისო, ანუ ვის მოუკლავს, ანუ ჩვენ რა დაგვმართებია, რომ ესე დასუსტებულფართო?

როდესაც უმანგ-ხელმწიფემ მათი ხმიანობა ისმინა, დიდად გამხიარულდა და მიბრძანა: გარდანქეშანო, მიდი და თავიანთი საქმე შენ თვითონ უამბეო, მაშინვე მე მიველ და უთხარ: ეს შვილთა იულომთა მწერლობელი უმანგ-ხელმწიფეა მეთქი, აქ სიარულსა შინა თქვენ შეგხვდათ, თქვენნი ამბავი გამოკითხა და შეიტყო დაწვრილებით რომ, თქვენ ოცდა ოთხი წელიწადი ამ მეთილისმისაგან გაქვავებულნი იყოფილხართ და არც თურქე სიტეუ და არც სიტეე არ შეგესმოდათ, ამ ქვეყნის კაცთა გამო-

ვეითხეთ უფუელივე თქვენი საქმე შევიტყუეთ რა გვარათაც უფილიყო, მე კარდანიქმანი ხელმწიფემან გამისტუმრა, წაველ, ესე მეთილისმე შევიპყარ და იქ მოვიყვანე, ეს ბილწი ჩემის ხელით მოვკაღ, რადესაც ამის სისხლი თქვენ გეტათ მსწრაფელ თქვენ სხედ გარდიქტით, ღუთის განგება ეტუობა ესე უფილია მეთქი. ეს ამბავი უფუელივე წვრილად ვაუწივე.

რადესაც ბარამმა თავისი ამბავი შეიტყო, მივიდა ხელმწიფეს ბირმიწა-გაერთებით თავისი სტა და მოახსენა: «ადილას ღმერთმა მეუობა თქვენი რომ, ჩვენსედ ესოდენი წყალობა მოგიღიათ და ამისთანა განსაცდელისაგან დაგიხსნივართო, ხელმწიფე! თრგული თქვენი ესრედ დაეცეს თრად გაკვეთილი ვით ეს ბილწი მეთილისმე».

ხელმწიფემ მამინე ბრძანა—და თრნივე ძვირთვისის ტანისამოსით შემოსეს, ცხენნი მოჭკვარეს და შესხდნენ თრნივე, ხელმწიფემ ბარამს უბრძანა: „ტეი, ფაღუვანო! შენ ამ შეჭირვეებაში თრმელის მიხეზით შთავარდნილხარო? ბარამმა თავის თავგარდასვალი უამბო ხელმწიფეს თრგოართაც წინათ მოგახსენეთ. ხელმწიფემ ბარამს უბრძანა, ფაღუვანო, ამ ჩინეთის მეფის ასულთან გიქთრწინებია თუ არაო? ბარამმა მოახსენა: თრდეს ქთრწინის მზადებაში ვიყავით, ამ მეთილისმისაგან ესრეთის განსაცდელს მივეტენითო. ხელმწიფემ ბრძანა თრმ, ქალსა ჰვითხონ სურს თუ არა ბარამთან დაქთრწინება და ცთქმობა, ქალმა დიდის კამყოფილებით ინება, უმანგ-მანამ ბრძანება გასტა და ქთრწილის თავდარვი იწეეს, თრ კვირას დიდი მზადება იყო. შემდეგ მოვიყვანეს ქალ-ვაჟი და დაქთრწინეს. თრმც დესა და ღამეს გაურრელი ნადიმი იყო და ბარამს თავისი სწადელი აურრულდა. ეს ამბავი უფუელივე თრამანს მოვახსენე.

ამისთანა ამბის მსმენელი თრამანი დიდ განკვირებას მიეტა და უთხრა: „ტეი! ათართა უხეტესო, ამ ბარამის დედა თრმელიც დევებს წაუყვანიათ, იგი რა იქმან?“ კარდანიქმანმა მოახსენა: ესრედ ამბობენ თრმ ვითთმ მანქნადი-ფერამ თრმცთი ასი ათასი ფერია შემოკირიბა და აქვადი-დევესე წარვიდა სთმრად და მას უკან არ ვიცი თუ რა მოხდა, ამისათვის თრმ იმის ქვენიდამ აქ მოსულა და ამბის მოტანა სთმხელა. რა ესე დასრულა კარდანიქმანმა, დასტური სთხავა თრამანს თავის კარავში წასსულელად. თრამანმა ამისთანა ამბის მოთხრობისათვის დიდი მადლობა უძღვნა და კარავში წასსულელად დასტური მისტა. მამინ კარდანიქმანი თავის კარავს წარვიდა, ძილსა და მოსვენებას მისტა.

აქ უმანგ-მაჭისაგან ჰინდთა სელმწიფესედ წასვლა, კსასა
ზედან ექვეს-ოფსოვანისა და ოთხ-თვალოვანის მხეცისაგან ფა-
ლეჯანთა დასოცა და ყარამანისაგან მისი შეწყობა.

3ირველად ამ «ყარამანისის» წიგნის აღმწერს სპარსულად, თართუს
ჰაქიმი სწოდებია სსხელად. იმისი წერილი ესე ამტკიცებს, რა ერთმა დღემ
განულოფო, უმანგ-მაჭი თავის ტახტს დაბრძანდა, ათ-შვიდმეტნი ასი-
ათასნი მამანნი შეიყარნენ, იმ ჟამად გარდანქმანი ყარამანთან მივიდა და
მოახსენა: „სეი, ფალეჯანთა ფალეჯანო! ჟამი არის ხელმწიფესთან მისე-
ლისაო. ყარამანი ზე აღზდგა, ძვირფასის სამოსლითა შეიმოსა, თავის
მარტორქას ამხედრდა და ხელმწიფესთან მივიდნენ. ერთანი და სამნი
ათასნი მეფეთა ტომნი წინ მიეგებნენ და თავი მდაბლად დაუკრეს, ზოგ-
ნი წინ გამოუძღვინენ, ზოგნი მარჯვნივ მოსდგოდნენ. რა ხელმწიფის
კარს მივიდნენ, მეფენი და დიდებულნი წინ მიეგებნენ. და დიდის ჰატი-
ვით შეიყვანეს, წინ მივიდა ხელმწიფეს თავი დაუკრა და თვისსა ალაგს და-
ჯდა. მაშინ ჩაუშებმა სმიანობა შექმნეს: „ფალეჯანთა უხუცესო, მშვიდობა
თქვენი ნახვა და მობრძანებოა“.

რა მცირე ხანი გამოხდა, სუფრა მოიდეს და დიდი ნადიმი გარდა-
იხადეს, რა სუფრა აიღეს აურის თავდარიგი იწესეს. მეორე დღეს რა
დილა გათენდა და სიბნელის ზეწარი დაიხია, მეუკეთა ასაყარ ბუკსა
შეჭებრეს და ჩაუშინ აურას იახლდნენ, ყარამანი მარტორქას შეჯდა, ერთ-
რანი, ბარამ-ჯობილი და ორმოცნი ათასნი მეფეთა ტომნი, სარდალთა,
ფალეჯანთა და დიდებულთა ძენი თან იახლდნენ და ხელმწიფის კარავს
მივიდნენ. ეოველნი ლაშქარნი აიყარნენ და ინდოეთისაკენ გაემართნენ.
შირფანჯა აიარს უბრძანა უმანგმა, ყარამანის წინ გაძღოდა, ღხინითა და
შექტევით, ხელად დაიარებოდნენ. მერვესა დღესა ზღვის შირს მივიდნენ
და იქ დაიბანაკეს. ურცხვი კარავები დასცეს, ეველ ლაშქარი დაიბანავდა:
ფალეჯანნი და სარდარნი ხელმწიფის წინაშე შეიყარნენ, ხელმწიფე და-
ლოცეს და თავთავისად წავიდნენ. ამ ჟამად ცაღს მხარეს ლაშქარსა ში-
ნა სმიანობა და არეულობა შეიქმნა, ცხენთა სადავენი დასწყვიტეს და
ბიანანს გარდისხეწნენ, სმილანი და მარტორქანი ველარ დაეჭირათ. და
როდესაც სარდალთა და ფალეჯანთა ესეთი სმიანობა ესმით, განკვირვე-
ბულნი ერთი მეორეს ამბავს ჰკითხავდნენ და არ იცოდნენ თუ რა მამ-
ხდარიყო და ხელმწიფის კარავს შეიყარნენ. ამ ჟამად შირფანჯა მივიდა
და უმანგ-მაჭის მოახსენა: „სეი, ქვეყანაზედ დიდებულთა ხელმწიფეო,

ადეს ჩვენი ლაშქარი ამ ზღვის პირს ჩამოხტა, ზღვიდამ ერთი მხრე
გამოვარდა, რა იგი მხეცი ლაშქრის ცხენებმა დაინახეს, ერთობით და-
ფოხნენ და ბიაბანს გარდაიხვეწენ. იმ მხეცმა კი აკერ ლაშქართან მო-
ტანა. რა ხელმოაფემ ესე მოისმინა, ფაღვეანთა და სარდალთა უბრძანა
იგი ვითარი მხეცია, წავიდეთ და ვნახოთო. მაშინვე ხელმოაფემ ცხენსა
შებრძანდა, ფაღვეანნი და სარდარნი თან იახლენ და ცხენის რბევით ზღვის
სიანლოვკს მივიდნენ. ნახეს რომ ზღვიდამ ერთი საშინელი მხეცი გა-
მოსულა და ლაშქრისაკენ მოვა; ის მხეცი იმისთანა რამ არის რომ სა-
საროდ სანახავია, თავი ვეშანს უგვანდა, ბოლო ღომს უგვანდა, მუცელი
და ზურგი ვეფხვსა. შუბლზედ ერთი დიდი რქა ება რომელიც შუბის
სიგძე იყო და ოთხი თვალი ჰქონდა, რომელიც დიდ მასხალისავით ანა-
თებდნენ, ორი თვალი უურებ შუა ჰქონდა და ორი თვალიც იმავე რქის
ძირში, საკვირველი სანახავი რამ იყო. ამ ოთხ თვალს გარდა ექვსი ფე-
ხი ჰქონდა, უურები ცხენისა ჰქონდა, მისი ბრჭყალები ბასრს ფოლადს
ემგზავსებოდა, ფერად ჭრელი იყო. ხელმოაფემ და სხვათა ფაღვეანთა
მცირეს ხანს უურებს დაუწევს. როდესაც მხეცმა ლაშქარი დაინახა, შე-
მოუტივა, შიგ ლაშქარში დაეროვა და ლაშქარნი აქეთ იქით დაფანტა.
რომელ კაცსაც რქა შემოჰჭრა ზედ აიგო რქაზედ. რაც რომ სხილო ანუ
მარტორქა დახვდებოდა, რქას შემოჰჭრავდა და ზედ შუაზედ გასწვევტდა,
მრავალი სული დახრცა. ბუერი ხმალი, ისარი და შუბი სცეს, მაგრამ
მას ვერა მიუდგარა, როდესაც ისარი მოხვდებოდა ძირს გადმოვარდე-
ბოდა და დაიმტვრეოდა. ხმლით სცემდნენ ხმაღს პირი უჩლუნგდებოდა,
ორორთა წვერნი სცვდებოდათ და მას არა ეგნორა. რა ხელმოაფემ ესე
იხილა ლაშქარს ერთობით შეტევება უბრძანა და მასვე წამს შეუტოეს,
ისეთი ხმინაობა შეიქმნა რომ, უერთა სმენა ადარ იყო. რა მხეცმა ლაშ-
ქართა ხმინაობა შეიქმნა, ურნი დაიდურსა და ლაშქართა შეუტივა,
უფრო უარესად, ამ შეტევების დროს ისეთი ქარი მოიღო რომ, მრ-
ავალნი კაცნი შიშით ჭკუიდან შეიშალნენ.

რა ხელმოაფემ და ფაღვეანთა იგი მხეცი ესრედ გაბრძნებული იხი-
ლეს თავიანთზე მეტბოლი. ფაღვეანნი წინ მიეგებნენ და მისს ომს
ახირებდნენ. ჯერეთ ერთი ფაღვეანი მივიდა, რომელსაც სახელად თაჭირ-
თურქი ეწოდა, იგი მხეცი რომ ამაყად მომავალი ნახა, ბასრი ხმალი
ქარქაშიდამ ადმოიწოდა და მხეცს ისე ძლიერად შემოჰჭრა რომ, თუმცა
იგი ნაკრავი მთასა ფაფისსა მოხვედროდა ორად გააზობდა, მაგრამ იმ
მხეცს არა ეგნორა და ხმალი სამად გადატყდა—და მას ბეწვიც ვერ მოჭ-
კვია. მასვე წამს მხეცი მობრუნდა და იმ ფაღვეანს ისეთი რქა შემო-

ჰკრა, რომ შუა გასწვრიტა და სხვათა შეუტოვა, დასტები ერთი მეორე-
სა ჰკრა, რამდენიმე ფაღვეანნი წინ წამოიყარა და უკან მოზღვედა. ამ
ჟამად ყოველის მხრიდამ ურდინგი ფაღვეანნი მოეტივნენ და ლახტები ისე
დაუშინეს რომ იმათი ცემის ხმა ოთხსა ალაჯს ისმოდა, მაგრამ იმ მხეცს
მაშინაც არა ეგზოდა. თავისის რქით მათ ფაღვეანთაგან მრავალი მოჰკ-
ლა და ლაშქარიც ურდინგი დასოცა. რა ესე ყოველმა ნახეს, მის სიან-
ლოცეს მისულა ვეღარავინ გაბუდა. მხეცმა ლაშქართაგან ზირი გაიბრუნა
და ზღვისაკენ წასულას აზირებდა. მაშინ ოთხსანი ფაღვეანნი სავდებუ-
ბით მიუხტნენ, ესროლეს და ოთხსივე სავდებელი გადასცვეს, მაგრამ
მხეცმან ისე მედგრად გაზიდა ოთხსივე სავდებელი რომ ყოველნი ცხე-
ნებიდგან გადმოყარა, უკან გამობრუნდა და მათ დახრცვას ლაშობდა.
მათ ყოველთა სავდებულები ხელთაგან გაუშვეს და თავ-თავის მოსარჩე-
ნად გარდისხვეწნენ. მხეცი ისევე გაბრუნდა და წინარად ზღვისაკენ მიდი-
და, როდესაც ხელმწიფემ ესეთი სავკირველი საქმე იხილა. დიდს მწუნა-
რებას მიეცა; და თავის სარდალთა და ფაღვეანთა ესრედ უბრძანა: ეს
რა უბედურება დაგვემართა რომ ერთმა ზღვის ნადირმა ესოდენი ლაშ-
ქარი და ფაღვეანნი დახოცა და თვით წინარად და მშვიდობით წავვივი-
დათ. ვინც ამ ჩემს ამბავს გაიგებს ახლოდ შეოფთი თუ შორს შეოფთი,
რას იტყვიან?! ესე სთქვა და თავ-ჩამოგდებით დადგა.

მაშინ ეს ამბავი ურამანს დიდად ეწეინა, თავის ათას ორას ალ-
ეიანი ზღვის ხარების ტყავის ქამანი ხელში მოიმაჯჯა და იმ მხეცს
გამოუდგა. როდესაც იგი მხეცი ზღვას მიუახლოვდა, იმ ჟამად ურამან-
მა წინიდად წამოასწრო, სავდებელი შესტოვრნა და მხეცს გაისერხედ
გარდაეცვა, მხეცმა ისე მედგრად გასწია რომ ურამანს ეგონა მკლავთა
ძვანნი დამეყეწნენ, მაგრამ მხეცმა ვერ შესძრა. მხეცმა წინა ფეხებით
დაიხტა, როდესაც ურამანმა მისი ამისთანა ძალი ნახა. მაშინვე მარტო-
რქიდად გადმოხტა და ქვევითად გამოზიდა ძალიან, მაგრამ მაშინაც ვერ
დაიმორჩილა. მხეცი ფეხზედ აღზდგა და წასულა დაზირა, მაშინ უ-
რამანმა ორივე ფეხები გაიმაჯრა და მხეცმა ვერაფრით ვერ შესძრა ურამანი.
მხეცს რაც ძალა ჰქონდა გასწია და ვერაფრით ვერ შესძრა ურამანი და
ვერცა თუ სავდებელი ხელიდამ წართვა და ნახა რომ წასულის გზა არა
ჰქონდა, ოთხსივე თვალებით შემოჰხედა მესისხლედ, ნახა რომ ერთი კ-
ცის მეტი არავინ იყო მისი მეტძოლე, მაშინვე შეუტია. ურამანმაც
იქმდის დაწყალა ვიდრემდის თვისთან ახლოს მოვიდა, მაშინ ისრეთის
საშინელის ხმით შესძახა ღვთის სახელი რომ მრავალნი კაცი კინადამ ტყუილგან
შესცდნენ. როდესაც ამ მხეცს ესეთი საზარელი ხმა ესმა, იქვე გაშეშა.

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ՅՈՑԿՈՒՄՈՍՅՈՒՆ
ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ՅՈՑԿՈՒՄՈՍՅՈՒՆ

ყარამანმა საგდებელს ძლიან მოზიდა და იგი მხეცი ზირქვე დასცა. ვიდრე მხეცი ფეხზე ადგებოდა, ყარამანი ქარის უმაღლესად ზედ შეასტა, ორივე უურები მაგრად დაუჭირა და ისე დაუგრინა რომ მხეცმა ფურცელივით თრთოლა დაიწყო, ძლიერ დაძაბუნა და დასუსტა, შემდეგ უსულესავით დაეკლო. ყარამანმა თავის ქამანდით ექვსივე ფეხი მაგრად შეუკრა და ისე დაგდო. მხეცი ძლიერ დასუსტდა, მაგრამ შეკრულაობით და შიშით ისე დაიმორჩილა, შემდეგ ფეხები გაუხსნა საგდებელი თავს მიაბა და ისე წამოიფანა, მხეცი გარეტიანებულად თრთოლით მოზდებდა. როდესაც ხელმწიფის წინაშე შეზურაობილი მხეცი მოიფანა, ხელმწიფეს ძლიერ გაუგვირდა და სხვათა ფაღვეანთაც ყარამანის იმ გვარი მამაცობა ვეკლამ ერთობით დალტყეს, ქება შეასხეს და ამას იასხადნენ: „ფაღვეანთა უხუცესო! ადიდოს ღმერთმა ჭაბუკობა შენი, არავინ მოიხატება შენი ომის გამსწორებელი დედამიწის ზურგზე“. ხელმწიფემ მრავალი ციხე ქალაქი უბოძა და ბრძანა, ყოველს წელიწადს ვიდრე ცოცხალია ორმოცი ათასი ოქრო ყარამანს ებოძოს ამ სახელისათვის. (მაშინ თითო ოქრო თითო თუმანს უდრდა).

ორმოცი დღე იმ ალაგას დაიფიქრეს და იმ მხეცის შიშით რაც მარტორქანი, სზიდლანი ანუ ცხენნი დამოთხალიყვნენ ისინი ვეკლამ შემოვირბიეს, ორმოცი დღეს ყოველ ჟამს ყარამანი ჯდებოდა მხეცზე და ისე ხედნიდა თავისთვის საჯდომად. მხეცის რქა ისეთი ახატებდა რომ დამე დღეს ემზავსებოდა ვით ელექტრონი. ყარამანმა იგი მხეცი თავის საჯდომად გამოხედნა და დაიმორჩილა. ხელმწიფემ ორმოცი დღის ნუზლი ხომალდებს შეატანინა, ხომალდებში ჩასხდნენ თავის დაშქართ და ინდოეთის კიდეს მივიდნენ, ნაზირს გავიდნენ კარავნი დასცეს, სალაფარდახი შემოაგულეს, და დადგნენ.

აქ ინდოთ ხელმწიფის რაჭინდისაგან უმანგ-მაჰის დაშქარის ჭვრეტა.

ინდოეთის ხელმწიფეს რაჭინდს მოხსენდა, რომ ზღვიდამ ურიცხვი დაშქარი გამოვიდა და ნაზირს მოდისო, სრულად სამხრად მომზადებულნი არიანო, ეტყობათ რომ თქვენზე მოვლენ სამხრადო. როდესაც ინდოეთის ხელმწიფემ ესე გაიგო, ბრძანა: მე მეწადა რომ ჩემის ურიცხვი დაშქართ უმანგ-მაჰსედ გამოვლაშქრა, აწ იგი ჩემზედ მოდის!? აბა უფრო იმის ბედის წიკას, ეს ჩემთვის კეთილი ნიშანია რომ იგი აქ

მოსულა და ჩვენი გრძელი გზა შეუმოკლებია. კრანიდან შვიდნი გაც-
ნეულნი მეფენი იმ უამად რაჭინდს ახლდნენ. რა იმ შვიდთა მეფეთა გა-
იგონეს ესე ამბავი. დიდსა მწუხარებას მიეცნენ და მოახსენეს: შერიგო,
უკეთუ უშინგი დიდი ძაღის მქანებელი არ ყოფილიყო, აქ ვერ გაბედავდა
მოსულასო. რაჭინდმა ბრძანა: სარდარო და დიდებულნი! წავიდეთ
მცირეს ხანს იმათ ლაშქარს უჭვრიტოთო. თვითონ რაჭინდი და შვიდნი
კრანიდამ გამოქცეულნი მეფენი, სარდალნი და დიდებულნი ცხენებს შე-
სხდნენ და ერთს გორას ავიდნენ. ხელმოიფეშ გახედა ხანს რომ ისეთი
მტკვერი გამოჩნდა რომ, დრუბელთა შესწვდებოდა. ცოტა ხანს შემდეგ
ქარმა შემოტყუარა და მტკვერი გადაიფარა, ორმოცი დროშა გამოჩნდა, ეს
იმის ნიშანი იყო, ორმოცი ათასის კაცისა. ყოველნი მარტორქებსედ
ისხდნენ და ისე მოდიოდნენ. მათის მარტორქის ყვირილი ოთხსა ფა-
რანგს ისმოდა, მათ უკან ორმოცი ათასი ფალავანნი მოზღვედნენ, ისეთი
სიმაღლის მქანებელნი რომ თითო დროშებს შესწვდებოდნენ და თითო
სამოცდა თხუთმეტი მწერთა სიმაღლე ქტანდათ და ათი მწერთა სიგანე,
ამათ ერთი ყვითელი მარტორქა მიჭყვანდათ, მასხედ ტახტი იდგა და
ერთი მთის ოდენი ღებტი ზედ იდგა, მარტორქას ერთი უზარ-მზარნი
ფალავანი მისდევდა, რომელსაც მარჯვნივ და მარცხნივ კარიგებით ფა-
ლავანნი კვალად მისდევდნენ.

რაჭინდს ესეთი გაწყობილება დიდათ მოეწონა. რაჭინდმა ერთს კრა-
ნიდამ გამოქცეულ ხელმოიფეშს, სახედად ქეივან-შაჰს წოდებულს ჰკითხა,
ამ ფალავანს რას უხმობენ უშანგის ლაშქარში? ქეივან-შაჰამ მოახსენა:
„სტი, მადლო ხელმოიფეშო! ამ ფალავანს ბრამ-ჯიბილს უხმობენ და
ამისთანა ფალავანი არ მინახავსო! თუ ეს ფალავანი არა ჰყვანდეს, უშანგ-
შაჰს ჩვენ ვერას დაგვაკლებდაო.

რა ამ რამშია გაიარა, კვალად მტკვერი გამოჩნდა. რა მტკვერი გა-
დასწყდა, ორმოცი ათასი სასარდლო დროშა კიდევ გამოჩნდა, ამ დრო-
შის წინ ერთ ნადირზე მჯდომი ვინმე ფალავანი მოვიდოდა, რომელსაც
სამოცდა ხუთი მწერთა სიმაღლე ქტანდა, მარჯვნივ და მარცხნივ მრ-
ავალი მეფეთა ტომნი და სარდალთა ძენი მოზღვედნენ. რაჭინდმა ბრძა-
ნა, — ეს ვიღა არისო? ქეივან-შაჰამ მოახსენა — მაგას ქეივან ჰქვიაო. ეს
ფალავანი შადათ ფალავანის გვარისა არისო, ამას ხომ შეპრობელე ცო-
ცხადი არ გადაურჩებაო და ვერც ვერავინ დამოცრინილებსო. მათ ორმო-
ცი ათასი ჩუშები მოსდევდნენ და ხელთა ძელის ოდენი გაზიდულნი ოქ-
როები ეჭურათ. ორდესაც ამათაც გაიარეს, ერთი სხვა მტკვერი აღზდგა,
რომელშიაც ოთხმოცი ათასი სასარდლო დროშა გამოჩნდა, ამათ სხვა

სარდალნი და ფაღვეანნი მოზღვედნენ. რაჭინდმა ჰქითხა, — ამათი უფროსი სარდალი რომელია? ქეივან-შაჰამ მოახსენა: ამათ უფროსს სსეყაღჯანგი-ჯანუმი ჰქვიანო. რაჭინდმა ბრძანა, — სისტანელი იქნებაო. ესე უფელნი ლაშქარნი ერთს ტრიალ მინდოცს დახანკდნენ. მოიღეს ურიცხვნი კარავნი დასცეს, ხელმწიფისათვის ერთი მურასა რვა სვეტიანი კარავი დადგეს, რომელსაც შვიდასი საბელი ჰქონდა მობმული, უცხო ფარხის სალაფარდანი მოახვიეს, შიკ ძვირფასი ბედნიერი ტახტი დადგეს, რომელსაც ორმოცი მურასად მოჭედელი ფეხები ჰქონდა. იგი მხოლოდ ხელმწიფისათვის მოამზადეს. ტახტის გარეშემო ოცდა ათი ათასი საფაღვენო სკამები დაწესეს. მოვიდნენ ურიცხვი ლაშქარნი. ჩინელები, ხორასნელები, ბაღსელები, ხერმელები, თურქისტნელები, არყსელები, გელანელები და მრავალი სხვა და სხვა ქვეყნისანი. რაჭინდ ხელმწიფემე ფოგელი დათვალიერა უშანგ-შაჰას ლაშქარი და ფოგელი ერან-თურხანის ლაშქარიც დასტა-დასტად მიდიოდნენ, ერთს დასტის წინ ერთი ჭაბუკი ვინმე მტერთათვის საზაროდ სანახავი, სამოცდა ხუთის მწერთის სიმადლის მქონებული ფაღვეანი, შავსა ტაიჯსა მჯდომი, უცხოს ქვევით მოვიდოდა, როგორცაჲ შედექსეთა უთქვამთ:

ამ ლაშქართა მკობილობა, ვითა ვსთქვა და ვითა ვკადრო?
 თვით საქმენი აცხადებენ, — წყობილთ გიშერთ ვით ვადარო,
 სინახითა ტანთ მრხველები, მახვილ მკობით ტანად სარო,
 მათთა მტერთა შემხედველთა გულთ ლახვარი დაუარო!

იმ ფაღვენის სამამაცო იარადი ერთს სზილცს ეტვირთა და წინ მოუძღოდა, რომ საზაროდ კმა იყო. რაჭინდმა და სხვა დიდებულთა რა ესე ნახეს იკითხვიდნენ, უშანგ-შაჰი ეს უნდა იუცსო? ქეივან-შაჰამ წარმოთქვა: ეს უშანგის ტახტის ზირველი ფაღვეანი არის, რომელიც ათას ლიტრის ლახტსა ხმარობს, სსეყაღჯანთ რანანი ეწოდება. ამას ორმოცი ათასი უცხოდ მერთულები მხედარნი მოსდევდნენ, იმათში ისეთი ფაღვენები იუენენ რომ სიდიდით დიდს მთას ემგზავსებოდნენ. მათ ფაღვეანთა შუა ერთი ახალ-მოწიფებული ფაღვეანი მოვიდოდა, რომელსაც ორმოცდა ხუთი მწერთა სიმადლე ჰქონდა და ოცი სიგანე, უღვაში ახლად აშლოდა. მისს მშენებებს მნახვნი ძლიერ გაჰკვირდებოდნენ, მისი შიში ვგონებ რომ ვარსკვლავთაც ექმნებოდათ, ერთ უვითელ მარტოქას იჯდა, რომ მნახვთა შეეზარებოდათ, წინ ერთი მხეცი მოუძღოდა, რომელსაც ექვსი ფეხი და ოთხი თვალი ჰქონდა და იმის რქა ისე ეღვარებდა როგორც ვარსკვლავი.

რატომღა რადესაც იგი ფაღვეანი დაინახა, დიდად გაუკვირდა და ჰკითხა ქეივან-შაჰს, ნეტარ იგი ფაღვეანი ვინ უნდა იყოს? რამდის ახალი და საჭურველი ექვს ფეხვანს მხეცს ჰკიდა და წინ მოუძღვის? ქეივანმა მოახსენა; დიდებულ სელმწიფე, მე ამ ფაღვეანს ვერ ვცნობ და არც მინახავს არადეს, ეგ ჩემობისას ერანში არა ყოფილა. რა ამით გაიარეს კვალად სამცხდა ათი დროში გამჩნდა, რამელსაც სამცხდა ათი ათასის კაცის ნიშანი იყო, ესენი სრულიად დატრიალნი მისიონი იყვნენ და სელადის სიარულით მოვიდოდნენ. ამითან მძიმედ მოკრული და მოტყედილი კუბები მოჰქებნათ, მათ შიგან ბანდონი ისხდნენ, ათასნი დატრიალნი სარტყელისნი მონანი თან მოსდევდნენ, რამელსაც სელთა დატრიალნი ჩოგანნი ეჭირათ. რატომღა კვალად ჰკითხა თავისთან მხეცებს: ის ვინ არის რამ ჩემს ქალზე უმეტესობს? ქეივან-შაჰამ მოახსენა, ეგ უშანგ-სელმწიფის ცოლია დიდადი. რა ამითაც გაიარეს, კვალად ერთი მტვერი აღსდგა, რამელსაც დრუბელს ესწორებდა, ქალისა და ნადარის ხმა, სხილთა და მარტორქათ დრიალი, რასა აღაჯს ისმდა. იმ ღამეში თვით უშანგ-სელმწიფე ბრძანდებდა, ძვირფასი ბედნიერი გვირგვინი თავს ედგა და სამასნი ფაღვეანნი მოუძღოდნენ, მარჯვნივ და მარცხნივ მუხარბინი, ჰაქინი და უცხოდ მომდევნანი მოსდევდნენ. საომრად წელმეტყულები საგრძნეულად მოკაზმულები. იმათ წინ მომდოდა გარდასქმანი თავს თავი ესურა, თვრამეტი ხანჯალი წელთა ერჭო, სამას ლიტონი დატრიალნი ტარით, ბასრი ვით აღმასი, ხანჯალი სელთა ეჭირა; ისე მოვიდოდა რამ თუმცა შეკვეთათ ჰაერში აღფრინდებოდა და თვისითა გრძნებით ვარსკვლავთა სხვივს მოინახავდა. რა გვართაც მოლექსეთა უთქვამთ.

მხარავი იყო ისეთი, ყოველ გრძნეულთა არედა,
თუ ქაბას მივალს სალოცვად ფარდაცა მოინახავდა.
ერთხელ მეხითში შესვლითა, ფრანსა გარდასცვალდა,
უშანგის მტერსა არგულსა, ქვესენელს-ჯოჯონეთს შერედა.

გარდასქმანის მარჯვნივ და მარცხნივ ისრეთნი გრძნეულნი მოუძღოდნენ, რამ მინახვთა შეეზარებოდათ; ერთის თვლით ჰაერში იყურებოდნენ და მეორის თვლით მიწაზე, სელმწიფეს წინ მოუძღოდნენ და კრძალვით სიტყვას მოახსენებდნენ, კვალად ჰკითხა რატომღა, ესენი ვიდანნი არიან? ქეივანმა მოახსენა: უშანგ-შაჰს ქვევითად რამ მოუძღვიან და კრძალვით სიტყვას მოახსენებენ იგი გარდასქმანი გრძნეულია, აზ-

რად-მეთილისმე მკან შეიზერა უშანგთან მოიყვანა და მოკლა. იმის გვერდზე რომ მოსდევს, ის ასომ გრძნეული არისო, მკან სვარსნის ხელმწიფეს თვისის გრძნეულებით თავი მოსჭრა და მოიტანა. სხვების სახელებიც უკვლასი უთხრა და ესრედ მოასხენა: დიდებულთ ხელმწიფევე, ამთგან დიდი სიფრთხილე გვმართებს, თქვენს ნადიმსა მოვლენ და თვისსა ხელფონებს იმეჭმედებენ.

რახინდმა უთხრა: «მე ისეთი გრძნეულები მეყვანხ, რომ ამით ცოცხლებს მოიხარავენ ავიდებენ და ისე მოიყვანენ ჩემ წინაშე». — ესე უთხრა და გაბრუნდა რახინდი, შემდეგ გაემგზავრა თავის ლაშქარში.

ინდოთ დიდებულნი შეიყარნენ, ხელმწიფე რახინდის წინაშე და მოასხენეს: „დიდებულთ, ხელმწიფევე, შენს კერხს გული მიანდე და ვნახოთ იგი რას გეტყვისო“. ხელმწიფემ მათი რჩევა მოიწონა და ბრძანა. დიდი ცეცხლი დაგზნეთო, მონათა მსწრაფლ ბრძანება აღსრულეს. რახინდმა გვირგვინი მოიხადა თავიდან, მივიდა ცეცხლთან თავყანი სცა და ესრედ ევერებოდა: „თუ ჩემსედ მოსულს უშანგ-ხელმწიფის ომში შენ არ შემეწყვი, სხვა არსიდან იმედი არა მაქვსო“. მაშინ იმ ცეცხლიდან ერთი ხმა რამ გამოხდა ესრედ: „მონავ ჩემო, სეფარელთ რახინდი! ნუ გეშინის, უშანგ-მაჰიც და მისნი დიდებულნიც შენ დაგრეპიან და შემდეგ სხვა მრავალ ქვეყნებსაც დაიპყრობო“.

როდესაც ინდოეთის ხელმწიფეს და დიდებულთა ესე ხმა ესმათ თავიანთ კერხისკან, ერობით თავყანი სცეს, დიდი სიხარული შეექმნათ და ომის თადარიგი იწყეს მაშინვე, რახინდმა ბრძანა, ჩემი ორი გრძნეული აიარნი აქ მომგვარეთო. მონათ მსწრაფლ მოჰგვარეს.

რახინდმა მათ უბრძანა, თქვენ ამაღამ უნდა უშანგის ლაშქარში მიხვიდეთ და ერთი რამ ზიანი დამართოთ, ამ ზირველ შემთხვევაშივე. მათ თავყანი სცეს და წასსვლელად მოემზადნენ.

უშანგ-მაჰი თავისის დიდებულებით და ლაშქრით დაბანაკდა ერთს დიდს მინდორზე კარვები დასცეს. შემდეგ დიდებულნი და ფაქეყანნი შეიყარნენ უშანგის წინაშე და თავთავიანთ დირსეულ აჯაგას დასხდნენ, სუფრა მოიდეს, მეჯლისი გამართეს და ღვინის სმას ხელი მიჰყვეს. მუნ მეოფთა გულსა შეჭირვება არა ჰქონდათრა. ყარამანი უზომოდ გამხიარულეული იჯდა. როდესაც იქ მეოფთა ყოველმა ყარამანი ესრედ მოღხენილი ნახეს იგრძნეს რომ ომის დრო მოახლოებულიყო და ამიტომ მოკლხინა. რა ნადიმი გარდასწყდა, უკვლანი თავ-თავის კარავს წავიდნენ. გარდასქეშანმა ხელმწიფის ქეშიკთა უბრძანა: თქვენ მცირეს ხანს სიფრთხილით იყავით, ვიდრე მე მოვიდოდეთ, მე წავად და რახინდის

ლასქარს გაჰმინჯავო. მათაც სიფრთხილედ აღუთქვეს და თვით წარვიდა. რა შეღამდა იქით მხრიდამ რაჭინდის ორი აიარნი უშანგის ლასქარში შემოიხანენ, ოთხსავე მხარეს ლასქარი მოიარეს გარდანქმანს ვერსად შეხვდნენ და დიდათ იამათ, ამისთვის რომ გარდანქმანისაგან მრავალი ჭირი განეცადათ. იქიდან უშანგის კარავს მოვიდნენ, იქ ღარჯათა ეძინათ, მათგანი მრავალნი მოკლეს და წინ წარსდგნენ. რადესაც კარვის კართან მივიდნენ, უშანგ-შაჭის აიართა ნაჯახნი თავით ეწყოთ და ეძინათ, იმ გზით კარავში შესვლა ვეღარ გაბედეს, სხვა მხრით კარავი ხანჯლით გაარღვიეს და შიგან შევიდნენ. უშანგ-ხელმწიფეს გაფაღარათებული ტახტზედ ეძინა და გვერდში მნათობნი ქაღნი უწვნენ და მათაც ეძინათ. რა აიართა ესე იხილეს, მათ მწოლთა ქაღთა და უშანგ-შაჭს ბანგი მისცეს, და უსრულად შექმნეს უშანგ-შაჭა ზურგთა იტვირთეს კარვიდამ უგრძობებულად გამოიყვანეს და ერთის მხრისაკენ წაიყვანეს. მათი სწაღელი ეს იყო, რომ უშანგ-შაჭი რაჭინდთან ისე გაფაღარათებული მიეყვანათ.

აქ გარდანქმან გრძნეულისაგან ინდოთ აიარის შიქარგის შეპურობა და უშანგ-ხელმწიფის განთავისუფლება.

რა გარდანქმან-აიარი რაჭინდის ლასქარში გაერია, ხელმწიფის კარავს მივიდა თვაღნი მოკლად და ინდოთ აიარნი ვერსად იხილა. გამობრუნდა, აიართა კარავს შევიდა და ხმა მისცა. აიარნო! თუ შინა ხართ გამოდით, რაჭინდი გიბრძნებთო. რა არაუინ გამოვიდა, იგრძნო რომ უშანგ-შაჭის ლასქარში წასულიყვნენ, ძლიერ შესწუნდა, მსწრაფად გამობრუნდა და რომელ გზაზედ წამოსულიყო, მუხვე მიიქცა სწრაფის სიარულით, ერთს მთის წვერზედ ავიდა და იქიდან ინდოთ ლასქართ გადმოხედა და მათს სიმრავლეს ჭკვირობდა, ერთი თვალ-უწოდებელი მინდარი სრულიად ლასქრით იყო სავსე, ამ ჟამად უერთ ხმიანობა შემოესმა, ნაჯახნი ხელთ მიცა და ერთს დაფარულ ალაგს დადგა და მათ საქმეს უური დაუგდო, ნახა რომ ორი კაცი მოვიდოდა, მათ გარდანქმანის იქ ყოფნა არ იცოდნენ და თავიანთ ლაზარაკს უბნობდნენ. ჩვენი საქმე ძლიერ კარგა მოხდა რომ გარდანქმანი იქ არ დაგვიხვდა.

ესე სიტუებები გარდანქმანს ესმა, ხმაზედ იცნა რომ ერთი დუვზდი-ავსარ აიარი იყო და მეორე შიქარგი, გარდანქმანს გულში იამა და ესრედ სთქვა თავისთვის, აბა დემერთა ჭა, იქნება კარგი ხადირი ვინადირო. თავის უშანგის შეპურობა კი არ იცოდა. ნაჯახნი მიწას დაჭკრა, ვეფხუ-

სავით გარდასტა და ესრედ შესძახა: „სწეი, თქვენ სწყაღნო! სად წა-
ხვალთ ხელთა ჩემთაგან! მე ვარ გარდასტქმან აიარო. აწ ნაჯახსა ჩემსა
ვით გადაურჩებითო“!

როდესაც რაჭინდის აიართა გარდასტქმანის ხმა გაიგონეს, სსზარ-
ღად ამოიხზრეს, თავიანთ ტვირთი ზურგიდამ გაგდეს და თვით გაიქ-
ცნენ, ერთი ერთს მხარეს და მეორე მეორეს მხარეს, თავიანთ ღაშქრისა-
კენ. გარდასტქმანმა იფიქრა, ესენი რამეღიჯ თავიანთ ღაშქრისაკენ წა-
ვიდნენ ანამც თუ ხმა გავრცელონ და საქმე სსჭიროდ გამიხდესო, ჯერ
ამათ გამოუდგები დავიჭერ, მერმე უველა ადვილია, მსწრაფელ ქარივით
მათ უგან გამოუდგა, წამოეწია და ნაჯახით ერთის სიკვდილს ღამობდა.
რა ინდოთ აიარმა ესრეთი საქმე თავის თავზედ მიმავალი ნახა, სსზვეწ-
რად ენა აუბნა, გარდასტქმანმა მისი ვედრება ისმინა, აღარ მოკვლა და
ზირსა ისეთი სილა შემოჰჭრა, რომ შვიდჯერ უირაზედ გადატრიალდა და
დაეცა. გარდასტქმანი მსწრაფელ შევარდენივით ზედ შესტა, ორნივე ხე-
ლი შეუკრა მაგრად და წინ წამოიგდო, იმ ალაგს მივიდნენ, სსდაც ზურ-
გიდამ ტვირთი გაგდებინა. მაშინ გაშინჯა გარდასტქმანმა მისი გაგდებუ-
ლი ტვირთი, ნახა რომ შვიდთა იულიმთა მერობელი უმანგ-მაჭი, ხელ-
შეკრული და ბანგით შემბედილი ძეგს ტომარაში, სსზარელი სულთქმა
ადმარხდინა გულთაგან და იმ აიარს უთხრა: „სწეი, შე წყეულო! ეს რა
გიქმნიაო? აწვე იტვირთე ეს ხელმწიფე და ჩვენს ღაშქარში წამოიუვანე
თუ შენის თავის სიცრუხლე გინდაო“. ინდოთ აიარმა ნება-უნებელით
იტვირთა დაბედილი ხელმწიფე და გარდასტქმანითურთ თავიანთ ღაშქ-
რისაკენ გაიგდო წინ, მაშინ განთიადის უამიც მოახლოვდა. გარდასტქ-
მანმა მოიფიქრა, ანამც გზასა ზედა შემოგვხდეს ვინმე ამათგანი და,
ხელმწიფე ისევე წამართვანო. მასვე წამს ერთ გამოკვეთილ კლდეში მია-
უვანინა, იმ ინდოთ აიარს ხელ-ფეხი მაგრად შეუკრა და იქ დგდო,
თვითონ გარდასტქმანმა ანაზღად ძმარი სსდმე იშოვნა, მოიტანა და ხელ-
მწიფეს ცხვირზედ მოუსვა და მაშინვე ბანგი გამოხედა. უმანგმა თვალ-
ნი გახილა, რა თვისი თავი ამ გამოკვეთილს კლდეში იხილა, დიდათ
გაუკვირდა, სიზმრად ზმანება ეგონა და თვალეხი ისევე დახუჭა. რა მტი-
რე ხანი გამოხდა, კვალად თვალნი აღახუნა და წინ ერთი კაცი ხელ-ფეხს
შეკრული მდებარე იხილა, მარჯვნივ მიხედა და გარდასტქმანი ფეხზედ
მდგომი იხილა, მაშინ დიდი იმედი მიეცა.

რა გარდასტქმანმა ხელმწიფე თვალ-ახილებული იხილა, მივიდა და
ფეხთა მოკხვია, უმანგმა უბრძანა, აიართა სარდალო, ეს რასაქ მე მძი-
ხდარა? ეს ხელეხ-შეკრული ვინ არისო და ან მე აქ რათა ვარო? გარ-

დანქეშანმა პირველად ღმერთი ადიდა, შერმე ხელმწიფე დაღოცა და ესრედ მოახსენა: „სწეი, სახელფოანო ხელმწიფეო! ესე ალაგი ინდოსტანქოისტანიაო, ეს რომელიც შეკრული აქა გლია, ინდოთ აიარია სახელად შიქარგი ჭქვიანო. სწეი, შვიდთა იუფითა მზერობეო! შე მონა შენი ინდოთ ლაშქარისკენ წავეკ, რა მათში მივეკ, ეს აიარი და ამისი ამხანაგი მინდოდა შენსა და იქ ვერა ვზოგე, მსწრაფლად გამოგბრუნდი და აქეთ წამოვეკ, თურმე ამ წყეულებს ესა და ამის ამხანაგი წამოხუღან ჩვენ ურდოში თქვენი სახელმწიფოთ კარავი გაურდვევით შემოსულან და თქვენთვის მძინარესთვის ბანგი შეუზარებოთ, შეუკრავთ თქვენი თავი და ტომარაში ჩაუდვით, თქვენებრ დიდი ხელმწიფე, სურგთ უტვირთით და თავიანთ ლაშქარში მიჭყვანდით. გზასე სიარულში შე ამათ შემოვზნდი, ეს ერთი დავიჭირე, რომელიც აქ შეკრული გლია თქვენ ფეხთქვეშ და მეორე კარდამხუეწა. დიდებულე ხელმწიფეო, დიდი სიფთხილე სჭირს ამისთანა საქმეს, რადგან ინდოთ ქეშიგნი გზასა ზედან დგანან ახლა თქვენ ბრძანებას ველოდები.

როდესაც ხელმწიფემ ესე მოისმინა, კარდანქეშანს უზომოდ ქება შეასხა და ესრედ უბრძანა: „სწეი, ჩემო ერთგულე მონავ კარდანქეშანო! შენ ჩემთვის მრავალჯერ თავდადებით გამოსახუნია და აჭა უფელზედ უმეტესი სამსახური შენი რომ, ამ გრძიულთა ზერობილობადამ დამინსენიო, მაგრამ იგი წყეული ის ერთი აიარი რომელიც კარდავხვეწია, ჩვენს ამბავს რაჭინდს აცნობებდა და ვაი თუ საქმე ავად მოხდესო“. მაშინ კარდანქეშანმა პირი მიწას დასდვა და თავიანთი სტა, კეთილის ენით მოაუბნა და მადლობა მოახსენა: და ესე ჭკადრა: „სწეი, შარიელო! აწ ჩვენთა ლაშქართა ჩემი მოფლოდინი ექნებათ, თუ ბრძანება თქვენი იქნება, შე წავად და სწრაფად ჩვენს ჯარში თქვენს ამბავს ვაცნობებო, მუნიდამ სახელფოან ფაღვენებს წამოვიუგან და თქვენს წინაშე მოვალთო, რომ აქედან მართლ წასვლის დროს გზასა ზედა მტერთაგან არა გვეხოსო. ხელმწიფეს კარდანქეშანის სიტყვა მოეწონა ჩქარა წასვლა უბრძანა, კარდანქეშანი თავისის ხელფოანებით სიჩქარით წავიდა და ანაზად თავიანთ ლაშქარში განხდა.

პირვალ მისგულაზედვე ხელიწიფის ხათუმთა და ხევალთა მადლა ხმინობა და მოთქმით ტირილი შორით მოესმა. რა კარეთ მდგომთა მონათ კარდანქეშანი დანახეს, მსწრაფლ შევიდნენ და მათ მომტირალთა კარდანქეშანის მოსვლა აცნობეს. იგინი თავ-მიშველნი გამოეგებნენ, რომელსაც სახლსა შინა ხელმწიფის საჯდომათ ტახტი იყო განმზადებული, იმ ტახტსა ესვედნენ და ბრძლის თითით სუბულის მგზავს კავ-

ზილფუს იგლეჯდნენ. ბრალის მეკრძა იცემდნენ, უცნობათ სმით მოს-
 თქვამდნენ და შეღწის ტბათაგან წყაროსებრ სისხლის ცრემლს იღებდნენ.
 რა იგინი ამისთანა მწუხარებაში იყვნენ, ანაზღუდად ყოველთა გრძე-
 ულთა უხუცესი გარდასქმანი მათთან შევიდა, იგინი ქაღინი რამელინიც
 მტირალნი იყვნენ და მშვენიებით მზეს უმჯობესობდნენ და რამელინიც
 მთვარეს, გარდასქმანს წინ მოკეცებენ და ტირილით უთხრეს: «ტყე,
 ყოველთა ხელფანთა უმჯობესო! რამელინიც შენ ყოველთვის შენის ხელ-
 მწიფე უმანგისთვის თავდადებული იყავი და ისე უფროსი იღებოდი რომ,
 მისს სიხსლავს მახებულ ფრინველსაც კი არმიაფრენდი, აწ სად არის
 შვიდთა იულიმთა მურბული ჩვენი ხელმწიფე? წყეულთა ვის წარუტაც-
 ნია, მისი ტახტი და გვირგვინი ესრედ ცარიელი დაუტოვებიათ, თუ მი-
 სი სიცცხლის ამბავი იცი რამე, გვაუწყე».

ვიდრე ამ საუბრის ამბავს გარდასქმანი უხასუხებდა მათ, უმანგ-
 შაჭის შვილი არდეკან-შაჭა და ყარამანი ტირილით და თავში ცემით შე-
 მოვიდნენ, ეველანი გარდასქმანს მოეხვივნენ და ესე ეტუოდნენ: „ტყე,
 ყოველთა მამაცობით სრულთა გარდასქმანი! ყოველ ყაშს ლაშქარში
 გაფრთხილებული ყოფილხარ და ესლა რა დაგემართა რომ ვერა გაიგეთ
 რა?“ ესე სთქვეს, ტირილი და თავში ცემა დაიწეს. ამ ჟამად გარ-
 დანქმანი ჭარბში შეიფანეს, და აგრეთვე ყოველნი მუნ მეფისი მის
 ბაგე-ზირს შესტკეროდნენ, თუ რა ამბავს გვეტყვიან. მაშინ გარდასქ-
 მანმა მათ ზირ-მთვარეთა მოახსენა: „თქვენ ნურას შეიჭირვებთ! ზეცარ-
 დამოს განკებით ხელმწიფე უჩვენებლად იმყოფება, აწ მუნიდგან მოვალა.
 რა ხელმწიფის სიცცხლის ამბავი მათ ბანფანთა მოახსენეს, ურიცხვი
 თვალ-მარგალიტი უბოძეს და ყოველმა სულმა მოიხსინა. უმანგ-შაჭის
 ზირველი ცალი რამელინიც მშვენიებით მზეს მოკვამათებოდა, უმანგის ამ-
 ბის სმენით დიდს სიხარულს მიეცა და ერთი ძვირფასი თვალა უბოძა,
 ისეთი რომ ერთი ქვეყნის წლის ხარჯის ფასი იყო, ესე ამბავი განისა-
 ვათა ხელმწიფე ინდოთ ახართა მოუხარავით. შექმნეს ყოველმა ჩურჩულ-
 კურკური და ერთი მეფეს ამბავს ჭკითხავდა. მაშინ სწრაფად ყარამანი
 თვისსა ექვს-ფეხოვან მხედრს ამხედრდა, თავით ფეხმდი ფელადით შე-
 იტურვა და ხელმწიფის კარავს მოვიდა, ისეთი განრისხებული და ომის
 მსურველი, რომ მისი გულის ძვერა შორად ისმოდა. ყათრანს შეჭხლდა
 და ესე უთხრა: „ტყე, ბიძისა ჩუის ძე! სად არის ხელმწიფე ჩვენი
 ანუ ეს რა მდგომარეობა არის? ესეთი სხელოვანი მეფე მტერთა ხელ-
 ში ჩუტლიათ და ესოდენი სარდალი რომ აქ არიან სირცხვილით რა-
 გორდა უნდა გამოჩნდნენ ქვეყანაში? ხომ წახდა სიმხე და ჭბუკობა

საქართველოს
საბჭოთაო

ჩვენი. “ რა ესე სთქვა ღვიძლთაგან დიდი ფშვენი აღმაცხდინა. მამინ
 ყათრანმა უხასუნა: „სტეი! თვალთა ჩემთა ნათელთა ენჩამან! ამისთანა
 დროს ვინ უნდა იყოს რომ დაიფიფინოს, მაგრამ ჩემი დაფიფინება ეს
 არის, ვინაიდან გარდანქეშანი აქ არ იმყოფებოდა, იმედი მქონდა რომ
 მაგას ხელმწიფის ამბავი ეტნა და თქვენთვის მოესვენებინა; ახლა ვმად-
 ლობ ღმერთსა რომ გარდანქეშანი მოვიდა და გვაცნობა, აბა მალე წავი-
 დეთ“. მამინვე იგივე მოვიდა და გარდანქეშანს მოესალმა, ყარამანმა უთხ-
 რა: „სტეი, ქვეყნის ხელფინებითა თაჲ! ხელმწიფის ამბავი რა იცით?“
 გარდანქეშანმა დალოცა და მოახსენა: „თვალყვანთა უხუცესო, თქვენსა
 ჭაბუკობასა ამბავი ესრედ მოხსენდეს რომ ჩვენი ხელმწიფე ართა ინ-
 დოთ გრძნეულთა მოყნადირებინათ, და მიჭყვანდათ, გზასა ზედა მე შეუ-
 ხვდი, ერთი მათგანი აიარი შევიპყარ და ხელმწიფე გავანთსიფდე.
 მაგრამ მეორე აიარი გარდამეხვეწა. რადგანაც იგი გრძნეული ჩვენს ამბავს
 თავნათ ღაშქარს აცნობებდა და ინდთა გზა შეკრული ექმნებოდათ.
 გთხროთ მე ჩქარად გამისტუმროთ და თქვენც წამობრძანდეთ რომ ხელ-
 მწიფე საუთყოფა ალაგს არის, ამისთანა საქმეს დაუფინება არ ეკუთნის,
 უნდა დავეჩქაროდ. მშვიდობით მივასწროთ და მოვიფინათ. რა სარდალ-
 თა ესე გაიგონეს, ბრძანეს და ყოველი სული ცხენსა ამხედრდა. ყარამა-
 ნი მარტო-მარტო თავის ექვს-ფეხოვანი ნადირი ერთ მთისაკენ გაქუს-
 და და წარვიდა დილის ნიავსავით.

აქ დუგზდი-ავსარ გრძნეულისაგან, რა ჭინდთან თავანთ ამბის
 მობა, ინდელთა და ერანელთა ფაღვევანთა ომი ძლიერი,
 ყარამანისაგან ინდოთ ფაღვევინს ქაბულ-ჭინდის სიკვდილი
 და სხვათა მრავალთა ფაღვევანთა და ღაშქართა დასოცა.

რადესაც იგი ბილწი დუგზდი-ავსარ აიარი გარდანქეშანს გაქცა,
 რა ჭინდის წინაშე მივიდა, თაჯი მოხდა, მიწას დასცა და მდღის ხმით
 ყვარილი დაიწყო; რა ესე ხმიანობა ინდთა ესმათ, დიდათ განკვირვებულ-
 ნი იკითხვიდნენ, რა მომხდარიყო ისეთი რომ ეს აიარი ხელმწიფის
 წინაშე ესრედ მოიქცაო. მამინ დაიწყო დუგზდი-ავსარმა მობა, ვითა
 ამხედ უძნელესი რადა დაგვემართებაო, მე და შიქარგი უმანგ-მაჭის
 ღაშქარში მივედით, დრო დავიტყუით, უმანგ-მაჭი მოვიპარეთ და წამ-
 ვიდეთ, ჩვენმა სალოცავმა ნარინურმა საქმე ავად მოიფინაო. გზასა ზე-

და მომავალთა გარდაცემულნი აიარი წინ შემოგვხდა, სასიკვდილოთ მოგვინდამა. რა ჩვენ ესე ვნახეთ უმანგ-მაჭი ზურგთ გვეტვირთა, მუნვე ჩამოგვადებინა, მე მთისაკენ გავიქეცი და ჩემს ამხანაგ შიქარვს გამოუდგა, მე მოვინდომე რომ მივბრუნებულავიყუგ, ხელმოიფე კვალად ზურგთა მეტვირთა და წამომეღო, მაგრამ რა გარდანქემსნს შევხედე, შეიდას ნაბიჯის გადმოხტომით შიქარვის მოქწია, ისეთი სილა შემოგვკრა რომ შიქარგი შეიღვჯერ ვიძახე გადატრიალდა და მიწას დაეცა, გარდანქემსნი მამინვე შესაპრობლად მას მივარდა ვიდრე იგი შიქარვის ხელებს შეუკრაგდა მე ჩემი თავი მოვარჩინე და გარდმოვიხვეწე, მაგრამ იგი აიარი ამ ჟამად ისევე მთაზედ იქნება, ამისთვის რომ ჩვენი დაშქართა უსრულეობისგან ვერსაით წავა და უმანგ-მაჭიც მასვე ალავს ეფლებათ.

რა რაჭინდმა ესე მოისმინა, დიდათ განგვირგებულეი არა მტირეს მწუხარებას მიეცა და ესრედ ბრძანა: რა სათავილთა საქმე დაგმართებიათ რომ ერთის კაცისთვის თქვენ ორთა ზსუსნი ვერ მიგიციათ, შენი ამხანაგი შეუზურია და შენ გამოქცეულხარო. დუგზდი-ავსარმა მოახსენა: ჭეი, სახელთგანთ ხელმოიფეგ, როდესაც იგი გარდანქემსნი ბრძოლას იყოს, უფის მთის დეგნიც მისის შიშით შეძრწუნდებიან და მე მარტო იმის ომს როგორ შევძლებდი. ქვეუნი მზერობელთ ხელმოიფეგ, ამ საქმეს დაუფუნება არ უნდა, რჩევა ეს არის რომ ბრძანთ დაშქარნი ცხენებსა შესხდნენ და ამა მთისაკენ წავიდნენ, ნუ თუ უმანგ-მაჭი ხელში ჩავიგდითო. რაჭინდმა ვსე მოახსენება შეიწინარა და ბრძანა: ქაბულ-ჭინდი საშასი ათასის გამოჩენილთა ფაქუნებით წარვიდესო და უმანგ-მაჭის გზები შეუკრას და იმასთან თავის მომხმარო არავინ მიუშვასო. თუ იქ არ შეხვდეს სადაც გარდანქემსნი გაუგდებიან უმანგი. მამინ კაცები დაფანტოს ეფეღ მხარეს მთებში, უმანგი მოაძებინოს და აქ მომგვარეთო. ქეიფან-ჭინდსაც უბრძანა, შენც საშასი ათასი კაცი თან წაიტანე, იმ მთას მიმართე და ეგეღკან მონახე ეგება შეიზურათ, ესენი მსწრაფდ გაისტუმრას, თვითონ რაჭინდიც იმ მთისაკენ წაბრძანდა, დანარჩენი დაშქარი სრულიად თან იასლა და უმანგის შესაპრობლად გაემართნენ.

უმანგის დაშქრიდამ გარდანქემსნის რჩევით დაშქარნი წამოვიდნენ და აგრეთვე უმანგის ჭარემიდამ, ოთხმოცი ხათუნნი, თორმეტი ათასი ძიძა და მოახლენი, ოთხი ათასიც ხოჯა თავით ფეხამდინ ფელადით შეიტურვნენ და იგინიც სიჩქარით გაემგზავრნენ მთისაკენ. ისე რომ თვისთა დაშქართა გაუსწრეს და მომავალთ ინდოთ დაშქართ დაუზირდანიდნენ. როდესაც რაჭინდმა იგინი დაინახა, იკითხა ისინი ვინ არიანო? დუგზდი-ავსარი მივიდა და მოახსენა, ეს მომავალი დაშქარი

Shaper

უმანგის ჭარეში არის. რაჭინდმა ბრძან და ასი ათასი გუგუფანი ღამ-
ქარი სამხრად წინ მიაგება. ხათუმნი მათგან არ შეშინდნენ, ზირველ მი-
სვლასუად ქეივან-შაჰს, რამელიც ამ ასი ათასის კაცის უფრთსი იყო, ეს-
რედ ეგონა, ხათუმნი შეშინდებიან, მავრამ არა, ნახა რომ ამით ხმლებს
ხელი მოიფლეს, მათ ღაშქარში დაერვივნენ, სახელი უმანგისა ასხენეს და
დაუწუეს უწყალოდ ხოცვა. მრავალნი გამჩენილნი ფაღვეანნი ცხენები-
დამ ჩამოჭყარეს, მრავალთა ფაღვეანთა თავი მიწასთან გასწორეს, დას-
ტები ერთი-მეორეს ჭკრეს და არიეს ერთი მეორეს უხმობდა: „ფაღვეანო!
ჭკარ, მოჭკალ, შეჭკარ, შეიპყარ, ერთსაც ნუ გარდაარჩენ ცოცხალსა და
უწყალოდ ხოცდნენ“.

როდესაც ესენი ამ ბრძოლაში იყვნენ, ყარამანი თავის ექვს ფეხ-
ვან და ოთხ თვალფან მხეცს მჯდომი ერთის მხრით მოადგა, რა მათ
ომს შემოხვდა, ნახა რომ ერთი მუქასად მართული ქალი ზღვის ოდენ
ღაშქარს ებძვის და მრავალს კაცსა ჭხრცს. ყარამანი დიდად გაჭკვირ-
და მის იმ გვარ ბრძოლას და არ იცოდა კი თუ ვინ იყო. მამინ შირ-
ფანჯა აიარო მოვიდა და ყარამანს აცნობა რომ ესე იგი მებრძოლი
ჩვენი დედოფალი დიშლად არის. რა ყარამანმა ესე იხილა მისს გუ-
გუფანობას ქება დიდი შესასა, მტერთა საშინელის ხმით შესძახა, მხეცს
ქუსლი ჭკრა და მათ ღაშქარში გაერია, კაცს უნაგირიდამ მოხდიდა, მე-
ორეს შემოსტორცნიდა და ორნივე უსულოდ იქმებოდნენ, რამელსაც
ავუანდას კეუაში მოახვედრებდა, მიწასთან გასწორებდა, რამელსაც თავ-
სა ხმალს სცემდა, ცხენითურთ შუა გაჭკვეოდა, რამელსაც მხარეს შე-
უტევიდა მისგან ნახოცი მკვლარი-მკვლარსუად, გორასავით შედგებოდა. მე-
ორეს მხრიდამ დიშლად დედოფალმა შემოხვდა ნახა რომ ყარამანი თავის
ექვს ფეხფანს მხეცს მჯდომი ინდოთ ღაშქარში გარეულა და იმოდენი
ამოუწუვეოთა რომ სისხლის მდინარეება განებლიოფუნენ და მრავალი მკვ-
ლარი მოჭკონდა. რა ყარამანის ესეთი სიმხნე იხილა, ქება დიდი შესასა
და ცხენი მისკენ გააჭკნა. რა ახლას მივიდა, ესრედ უთხრა: შვილო ყა-
რამანი! დღეს ის დღე არის რომ ჩვენი თავი ხელმწიფისთავის უნდა და-
ღვით და მტერთა მამაცად ვებრძოლოთ. რა ესე სთქვა, ღაშქართა შე-
უტევა, მრავალი ხელფანნი ფაღვეანნი მოკლა. ამ ჟამად ყარამანმა ომის
მოწყადინებ მორჯვენა ხელი მარცხენას გვერდსა შემოიხვია, მარცხენა მარ-
ჯვენას და ისეთი საშინელი ხმით შესძახა რომ მისსა მსშენელთა ესრედ
ეგონათ, ცა ქვეყანას დაეცა, ანუ მეორედ მოსვლის საყვირის ხმა არის.

ამ ხმის შიშით ინდოთ ღაშქარნი სრულიად გაშტორდნენ. რა ესე
ხმა უმანგ-შაჰს ესმა, იმ ზერობილი შიქარგ-აიარის ნაჯახი აიღო და

კლდის ქვაბიდან გამომდინარე, ერთ ადგილს დადგა და დაშქართა უჭვრეტად. თვალ-უწილად მინდორი სრულიად დაშქართ სავსე იყო, რომელიმე მათგანნი მთისაკენ მოგადიდნენ, მათ მომავალთა ძლიერი ბრძოლა ჰქონდათ, ყარაშინის ხმანობაც სშირად ისმალდა. მაშინვე უშინგ-ხელმწიფემ ზირი მიწას დასდგა და ღმერთს მადლობა მისცა. ყარაშინი ეგოდენტა დაშქართა შიგან გაშეფთებულა ვეშანსავით ბრძვინავდა, მარჯვნივ და მარცხნივ ხმალს იქნევდა, მოლაშქრეთა და ფაღვეანთა თავები ხეთა ფურცელთაებრ სტვივოდა. იმ დღის ყარაშინის ნახტუსა ვერავინ აღრიცხავდა. ინდოთ დაშქარში ერთი სახელფავანი ფაღვეანი ვინმე იყო, სახელად ქაბულ-ჭინდი ეწოდა. რომესაც იმან ყარაშინის ისრეთი ფიცხელი ომი ნახა, განრისხებულმან მარტორქა გაქუსდა, ყარაშინს მიუხტა, ზირ ბასრი შუბი მიუძართა და თავის განგებით მასხედ აგებას უზირებდა, ყარაშინმა იგი შუბი აიცილია, მიუბრუნდა და მას ქაბულ-ჭინდს მკერდსა შუბი აძგმარა და ბეჭსა გაუტარა, იგი ფიცხლავ მარტორქიდან გამომავრდა. რა ინდოთ სახელფავანთა ფაღვეანთა ესე იხილეს მათგანნი მრავალნი მოუხტნენ, ყარაშინს გარს შემოერტუნენ და შეიქმნა ძლიერი ომი. ყარაშინმა შეუტოვა და ცოტახნის განმავლობაში მრავალი დახოცა და დახოშოთენი განახნოვა, ამ ჟამად უშინგის სარდალნი და ფაღვეანნი ურიცხვის დაშქართ მოვიდნენ, გარდანქეშანი წინ მოუძლოდა და სადაც უშინგ-ხელმწიფე ეგულებოდა იქ მივიდნენ. გარდანქეშანმა ხელმწიფეს ტანისამოსი. თავი, საომარი იარაღი და ცხენი მიათავა. უშინგ-შაჰი მამინ შეიმოსა, საჭურველით შეიჭურვა და ცხენსა შებრძანდა, ყარაშინსაც ხოცვით ხელმწიფის სიხლფავს მიაღწივა, მსეცილად გარდმოხტა და ზირი მიწას დასდგა. ხელმწიფე ყარაშინს მიუხლფავდა და შუბლსა ახოცა, მის ნახვისთვის ღმერთს დიდი მადლობა შესწირა, დიდს სიხარულსა მიეცა. მთის ძირიდან შესედეს ნახეს რომ თხუთმეტია ასი ათასი ინდოთ დაშქარი თვისის სარდალებით რაზმ დაწეობილნი დგანან და უშინგ-შაჰის დაშქართა ებრძვიან, ბარამ-ჯიბილი და სხვა სარდალნიც მოედანს გასულან და დიდი ბრძოლა შეუქმნათ. რომესაც ყარაშინმა ესე იხილა, აქედამ ინდოთ დაშქართა შეუტია და ისეთის სიხარულის ხმით შესძახა რომ მრავალნი ინდონი ცხენებიდან გამომცვივდნენ, ზოგნი უსულად იქმნენ და ზოგთა ცნობა დაეკარგათ; მაშინვე გასაქცევით სადავანი გაბრუნეს, მამინ ყარაშინი წამოეწია და მათგანი მრავალი დახოცა, ეს გაქცეული დაშქარი ვიდრე რაჭინდის ურდომლის მივანეს, ამის მხილველი ინდოთ ხელმწიფე დიდს მწუხარებას მიეცა და თვისთა სარდალთა უბრძანა. რა მოხდა ისეთი რომ ზირი იბრუნეთ? მათ ზირი მიწას დასდგეს

და მათსენეს: სახელგანთ ხელმწიფეო. იმ კაცმა რომელიც ექვს ფეხგანს ნადირზედ ზის, დღეს ქაბულ-ჭინდი მოკლას, მრავალი ფაღვანი და ლაშქარი ამოწვევითა, ჩვენს შემოგვიტყავს, სრულიად დაგვფანტავს და აწ განრისხებული თქვენზე მოვათ. ხელმწიფეო! დიდი სიფრთხილე გმართებთ ამიტომ რომ, ჩვენთა ლაშქართა მისი ბრძოლას არ ძალ-უძისთ, უკეთესი უფროსი მთის დევებიც სრულიად აქ შეიყარნენ, მისი ზირის-ზირ ომი არ ძალ-უძისთ. ამით გაფრთხილებთ ხელმწიფეო ჩემო. როდესაც ხელმწიფეს ესე მოხსენდა, ანაზღათ მიხედა, ნახა რომ უკამანს ზირბასრი ხმალი ხელთა უჭირავს, ექვს ფეხგანს ნადირზედ ზის, ლაშქართა შუა შერევა, რომელ მხარესაც შეუტევეს, მისს ომს ვერავინ ბედავს და მშინვე მიბობს თავიანთ თავის გადასარჩენად. რაჭინდმა რა ესე იხილა, მშინვე ბრძანა ომის გასყარ ნაღარას დაჭკარითო, მათ მსწრაფელ გასყარს ნაღარას შეჭბერეს. რა უკამანმა ომის გაყრის საკრავის ხმა გაიგონა დიდად მოაწეინა, თვისის მხედის სადავე ასწია და თვისსა ლაშქრისაკენ გამობრუნდა. მშინ უფველნი შემობრნი თავთავისად წავიდნენ.

იმ დღეს იმ ომში, ოცდა ცამეტი ათასი ჭინდი მოკლეს და თორმეტი ათასი კრან-თურანელი დასოცილიყვნენ. ხელმწიფემ ბრძანა და შეკადრები მიწას მიბარეს. იქით მხარეს რაჭინდი თავის ლაშქრით ჩამოხდა და სანჯარი შემოავლო. რაოდენიც ინდოელნი დასოცილიყვნენ ქაბულ-ჭინდის გარდა, ჩვეულებისამებრ ცეცხლში დასწვეს. ქაბულ-ჭინდს კუბომოყმისადეს და უმანის ქალაქში თავის ძმა სზანდიერ-ბარისთვის უნდა გაეგზავნათ. სზანდიერ-ბარს ორმოცდა ათი მწყრთა სიმაღლე ჭქონდა და სამათას ლიტრიან ლხტის ხმარობდა. ინდოთ ხელმწიფეს ერთი ასული ესვა, რომელსაც სახელად სარვიზურმანი ეწოდა, დიდად მშვენიერი და ძლიერებით გამოჩნული იყო. ეს სზანდიერ-ბარი ამ ქალის არმთეო იყო; მაგრამ ვერ გამოკამარებინა ამისთვის რომ აქ ქალს აღთქმა ჭქონდა და დებულები ვიდრემდის ჩემი მომრევი ფაღვანი არ გამოჩნდებოდა, მე სხვას ვისმეს ქმრად არ შევირთავო. ამ უამაღლე რომელიც ფაღვანი შეეგმოდან ეველას მოერევიოდა, ბევრი დაეხრცა და ბევრისთვის უზატნა. ამისთვის სზანდიერ-ბარი ცხადათ ვერას იტყოდა რომ მისგან მორევისს ერიდებოდა, მაგრამ გულსა შინა მისი სიფარულის ცეცხლი მრავალი ჭქონდა.

სარვიზურმანის ჩვეულება ესრედ იყო, ყოველ წელიწადს შვიდს დღეს შეჯვლისს იქმოდან, ყოველ ქვეყნის ხალხს მოიწვევიდა, ამისთვის რომ ყოველი ქვეყნის ხელმწიფის ძენი მოვიდოდნენ და სახელგანთი ფაღვანნი შეიკრიბებოდნენ, მერვეს დღეს სარვიზურმანი მათსა ჭაბუკობას გამოხრდიდა, მაგრამ მისის ომის გამსწორებელი ვერავინ გამოჩნდებოდნენ.

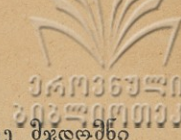
ეს ქალი ამ უმად თვისს საუფლისწულოს იმეოფეოდა. რაჭინდმა ოავის ქალს წიგნი მისწერა და დაიბარა, სზანდიერ-ბარიც დაიბარა და ამ ვვარი წიგნი მისწერა: „დიდი ხელმწიფე ინდოეთისა რაჭინდ გვერ შენ ზირველს ფაღვეანსა და სსხელფანს სარდალს სზანდიერს, ჰირველად მკოთხვას, შემდეგ ესე ამბავი გეუწოეს, ვითა ერან-თურანის ხელმწიფე ჩემსედ საომრად მოვიდა, ამისგან ჩვენს ლაშქარს დიდი ზიანი დაე-მართა, ამას ერთი სსხელფანი ფაღვეანი ჰუავსვ სსხელად ყარამან წოდებუდი, ამან შენი ძმა ქაბუღ-ჭინდი მოკლას და ახლას გთხოვ რომ მი-იღოთ დიდი ნიჭი ჩემგან, ჟამი არის შენი ძმის სისხლის ძებნისა.“

„ქაბუდი კუბოს ჩაწინეს“, ქაბუდის კუბო და წიგნი სჩქაროდ გაუგზავნეს. თავის ქალსაც ხომ მისწერა, უმანგისაგან და ყარამანისაგან შესჩივლა. შემდეგ ბრძანა: „სარდალნო და ფაღვეანნო, როგორც ვხედავ ჩვენ მარტო უმანგ-შაჭის ომი არ ძალ-გვიძს, თუ ჩემი ქალი და სზანდიერ-ბარი არ მოვიწვიეთ.“ სარდალთა და ფაღვეანთა მოახსენეს: სწორედ ბრძანებთ, ჩვენი საქმე გასაჭირს არისო.

რას ესე მსჯელობა მოიუბნეს. რაჭინდმა უველა მკვდრები მოაკრები-ნა იმ დღის დასრული, რიცხვით ოცდა ცამეტი ათასი გამოვიდა და ისინი უველა ცეცხლში დაწვევინა, რათა ესენი ცეცხლის მოწამენი შექმნილიყვნენ, მათ შემდეგ მოადებინა კვალად შეშა, დაგზნეს დიდი ცეცხლი, მაშინ ხელმწიფემ და დიდებულთა იმ ცეცხლს ოთხსავე მხარეს გარს შემოერთებენ და თავიანი სცეს, შემდეგ გაიყარნენ და თავთავისად მოსასვენებლად წავიდნენ.

აქეთ მხარეს უმანგ-ხელმწიფე დიდებით მიბრძანდა, კარავს გარდასტა, ფაღვეანნი და სარდალნი თავთავის სადგომს მივიდნენ, საომარი აზარი გაიხადეს და საღხინოდ შეიმოსნენ. ლაშქარიც დაიბნადა. ხელმწიფე თვისს ბედნიერსა ტახტსა დაბრძანდა, სარდალნი და დიდებულნი შეიკრიბნენ ერთად და ჩვეულებისამებრ თავ-თავის ალაგს დასხდნენ. ამ უმად ყარამანიც შემოვიდა, ხელმწიფე წინ მიეგება, ადგილი უთავაზა, მიივიანა და საბერძნეთის სკამს დასვა. მოადეს სუფრა, დიდი მეჭლისი და უზომო მხიარულება გაიმართა. როდესაც უველანი დაზარალდნენ მეჭლისი მოიშალა და უველანი თავ-თავისად წავიდნენ, მოსასვენებლად.

რას დილა გათენდა, ქვეყნის მანათობელმან მცემან თვისი ოქროს ბურჯი აღმართა და ქვეყანა თვისით ბრწეინვალებით განანათა, მაშინ ოცნავე მხრის ლაშქარნი საომრად დარაზმდნენ და საომარსა ნადარას ჰქრეს. ყარამანიც საომრად შეიკაზმა, თვისსა ექვს ფეხოვანს და ოთხ თვალფანს მხედს შეჯდა, ხელმწიფის კარს მივიდა და იქ დადგა, სხვა-

ნიც ფაღვეანნიც მძიმედ შეჭურვილნი, ზოგნი მარტოარქებსე მჯდომნი და ზოგნი ცხენებზედ მოვიდნენ და ივინიც მუნ დასდგნენ, ამ ჟამად გარდაჩქეშნი და შვიდნი სხვა ნაქებნი აიარნი, ხელთა ნაჯახის მქონებულნი, მათთან თრმობდა თხსნი მურასად მართულ-მოკაზმულნი სხვა აიარნი მოვიდნენ, ურამანს და სხვა ფაღვეანთა თავგანის სტეს და ხელმწიფის საწოდეს შევლეს. გარდაჩქეშნი ტახტის წინ წარსდგა, ხელმწიფე დალოცა და მოახსენა: „სქეი, შვიდთა იულიმთა ხელმწიფეო! თუ თქვენი ნება ისურვებს ერან-თურანის დიდებულთა თქვენი თავგანის ცემა სურთო“. მაშინვე უშნგი ძვირ ფასის სამხლეთ შვიმოსა, საომრის იარაღით შეიკაზმა, ცხენსა შევდა, ივინი აიარნი წამოუძღვნენ. თორმეტი ათასნი შინა-უმანი ჯაჭვით და მუხარაღით შეკაზმულნი უკან მოსდევდნენ, ესე გამობრძანდა. ურამანი და უთრანი კართან დახვდნენ, თავგანი სტეს და თან იახლნენ. რაზმ დაწყობით ყოველნი ფაღვეანნი გაეწვივნენ და დადგნენ.

ესეთი სავიგრიველი და საამო სასახავი იყო რომ სზარსთა აღუწერიათ თვით ანგულფონიც კი უჭვრეტდნენ ზეცითაო და ჰქვირობდნენო. ბარამ-ჯიბილი, რომელიც მოწინავე სარდალი იყო, წინ წარსდგა და თავგანი სტე ხელმწიფეს და თავის ალაგს დადგა. აგრეთვე შემარჯვნენი და შემარცხენენი სარდალნი და ფაღვეანნი, წესისამებრ ხელმწიფეს თავგანს სტემდნენ და თავის ალაგ სხდებოდნენ, ურამანი და უთრანი შვიდი ათასის ფაღვეანით ხელმწიფის სიახლოვეს წინ დადგნენ. ურამანმა უშნგს მოახსენა: „ხელმწიფეო, თქვენ თქვენსა ბედნიერსა ტახტს დაბრძანდით და თქვენთა მონათა დღეის ომს უჭვრიტითო“. ხელმწიფე ტახტს დაბრძანდა, მესტროფაბენი ხელთ სტროფაბის მქონებულნი, აქეთ და იქით დადგნენ. დასტები განეწვივნენ და მოედნის ზირს დადგნენ.

იქით მხარეს რაჭინდ-ხელმწიფე ტახტზე დაბრძანდა, თრმობი ასი ათასი მეომარნი ჰინდნი მოვიდნენ, ხელმწიფე დალოცეს და მათაც სამომარი რაზმი დააწვიეს, წინ მავაღნი ფაღვეანნი თავ-თავიანთ ალაგს განწვიდნენ, მოახსენეს ურთცხვი მეომარი სხილო და სრულიად გარს სანგარი შემოირტყეს, ერთ მხრიდან კავარჯისებულნი მშვილდოვანნი ჰინდნი დადგნენ, ერანელთა და ჰინდთა წვიმასებრ დაუშინეს ერთმანერთს ისარი, ინდოთ ერთი ფაღვეანი იყო, სხსეულად ბარამ-ჰინდს უნმობდნენ, იგი მძიმედ შეჭურვილი მოედანს გავიდა და ამაყად იქაღიდა, ცხენს აბოუდა, და ორსავე ურებსი მძიმე საყურე-ყარა, ლომსავით ბრდვინავდა და ერანელ ფაღვეანს გამოითხოვდა. რა ბარამ-ჯიბილმა ესეთი ამაყობა ხას იმისი, მსწრაფელ ცხენი გაიგდო. იქიდან ბარამ-ჰინდმა შემოურტოვა და ლახტი შეუმაღლა, ვიდრე ჰინდი ლახტს დაჰკრავდა, ბარამ-ჯიბილმა სარტყელსა

ხელი სტატა ცხენიდან მოხდა, წინ შემოიღვა, ერთი ხელი კისერს ჩა-
 ავლო, მეორე წელს და შედგრად გასწია, ვითა მტირე ვარაის თავი მოს-
 წევიტა და მოედანზე დააგლო. რა ბარამ-ჯიბილისგან ესეთი სიმხნე იხი-
 ლეს ორთავე მხარემ დიდი ქება შეასხეს, ამის მხილველი ქეთალ-ჭინდი
 მოედანს გამოვიდა, ბარამ-ჯიბილს წინ მოასწრო და ერთი ლახტი თავ-
 სს დაჭკრა, ბარამ-ჯიბილი მობრუნდა იმხანც ლახტი მოუქნივა ჭინდმა
 ლახტი თავს იფარა, ლახტი ლახტს მოხვდა და მათ ლახტთაგან სსმი-
 ნელი ცრცხლი გამოხდა. ბარამ-ჯიბილი განჩისხდა და მეორე ლახტი
 მოუქნივა. ქეთალ-ჭინდმა თავსა ფარი იფარა მაგრამ, ისე ძლიერ მოხვ-
 და ლახტი რომ ფარი ორათ განეთქა და თავს შედგრათ მოხვდა, ისე
 რომ თავი გვაშში ჩაუძვინა და იგი სწყალბოული ცხენიდან გადმოვარ-
 და ინდოთ ფაღვეანნი თითო თითოდ შემოებნენ, მაგრამ მოკლედ უნდა
 მოგახსენოთ, იმ დღეს ბარამ-ჯიბილის ხელიდან ას სამცხე მოწო-
 ნებული ინდოთ ფაღვეანები დაიხცნენ. ინდოთ ფაღვეანთა ითაკილეს ეს
 საქმე ძლიერ და ერთობით შემოუტოეს.

რა ბარამმა მათი შემოტევა ახილა, ღვთის სახელი ასხენა და თვი-
 თონაც გამხნედა. როდესაც უშანგმა ესე იხილა, ყარამანთან მდგომთა
 ანიშნა ბარამის მიშველება. მწირაფელ სისხლის მღვრელთა ერანელთა ფა-
 ლევანთა შეუტოვეს და შეიქმნა ომი ფიცხელი: მრავალთა ფაღვეანთა თა-
 ვი მიწასედ უშატრანთ ეყარა. ინდოთ ლაშქარში ერთი სახელგანთ
 ფაღვეანი იყო, რომელსაც სახელად ზოკაბი ეწოდა. იმ დღეს თორმეტი
 უშანგის სკამის ფაღვეანი მოკლა და განჩისხებული ლაშქარში დადიოდა.
 ამ ზოკაბის ყათრანი შეხვდა და ორთავ ერთმანეთს შეუტოეს. მშინ ძლი-
 ერი ომი შეიქმნა, ვიდრე მწურხრის ყამამდე ვერა რომელმა აჯობა. მწურ-
 ხრის ყამს გასაყარს ნაღარას ჰკრეს და ყოველნი თავთავისად გაიყარნენ.
 რა ყოველნი ფაღვეანნი და დიდებულნი უშანგის კარავს მოგროვდნენ,
 ხელმწიფემ თვალი გადავლო თავისსა ფაღვეანებს და თორმეტი სკამი ცა-
 რიელ იხილა, მაშინვე ნამძინს ალაგს გაგზავნა კაცები, რომაღნიც ზო-
 კაბისგან დახრცილიყვნენ აზოანისა და დასამარხავად მოიღეს. რა ხელ-
 მწიფემ ივინი იხილა თვლთაგან ცრემლები გადმოჰყარა და დიდებულთა
 თვისთა უბძანა, ეს ფაღვეანი რომელის ხელიდან დაიხცნენ? მათ მო-
 ასხენეს: ინდოთ ლაშქარში ერთი ფაღვეანი გამოვიდა, რომელსაც სახე-
 ლად ზოკაბი ეწოდება, ესე ფაღვეანნი მან დახრცაო, შემდეგ ყათრანი
 და ის შეიყარნენ მწურხრის ყამამდის იბრძოლეს და რა გასაყარსა ნაღა-
 რას ჰკრეს, ივინიც ერთმანეთს დაშორდნენ.

რა ხელმწიფემ ესე მოისმინა თვისთა დიდებულთა უბძანა, ერთმა
 5

მეომარმა რომ ამდენი ფაღვეანი დახტოს და ერთხანს ომი გაუსწოროს მასხადაძე იგი ცუდი ფაღვეანი არა უფიქრა. უთხარით ჩვენთა ფაღვეანთა რომ მისგან გაფრთხილდნენ. იგინი დახტვილნი მიწას მიაბარეს და ერანელნი მათის დახტვისათვის ძლიერ სწუხდნენ. იქით მხარეს რაჭინდი თავის დიდებულებით თავის სადგომს გარდახდა, ნადიმი დაიდვა. ზორაბს იმ დღის გამარჯვებისათვის მადლობა უბძანა, ურიცხვი საქმელი და მრავალი ქვეყნები უბოძა. სამ დღეს ღვინით განისვენებდნენ. მეოთხე დღეს გარდანქეშან აიარა ინდოთ ლაშქარში შეიპარა და ეწადა რომ, ღუგუზდი-ავსარ აიარა ხელთ ეგდო, მაგრამ ვერსად ჭებოდა. გაბრუნდა და ქეივან-შაჰს კარავს მივიდა, მისთა დარაჯთა წამალი რომ შეაყარა და იგინი ვით უსულო ისე იქმნენ. თვითონ კარავში შევიდა. როდესაც ქეივან-შაჰამ შემოხედა და გარდანქეშანი დაინახა, ისე შეშინდა რომ სიკვდილს მიეწურვა და ვეღარა სთქვარა. გარდანქეშანმა მას ხელები შეუკრა და წამოიყვანა, რომელს საზერობილეშიც შიქარგი-აიარი იყო დატყრილი იგიც მასთან დაშეწვიდა და თვითონ გამობრუნდა. რა შიქარგი იგი ზერობილად ნახა, საზარლად ამოიხრია და სთქვა, ბრალია შენებრ ხელმწიფისა საზერობილეში უფინაო. ქეივან-შაჰამ შიქარგი ხმაზედ იცნო და ესე უთხრა, აიარა ჩვენი საქმე უშანგთან ნეტა როგორ მოხდებოდა? შიქარგიმ უთხრა: მე ესე ვგანებ რომ უშანგ-ხელმწიფე ჩვენს ქვეყანას დაიპყრობსო, მაშინ ჩვენც კეთილად ვემსახურეთ და ჩვენს დანაშაულს მოგვიტყვისო, ჩვენი ჰატოვი ინდებზე ამით უკეთ იციან, რადგანაც ამით ვართ შემტოდე რომ ამით გაუქვეით და აქამდის ჭინდთა ვემსახურებითო, მაგრამ ერან-თურანის ხელმწიფე უშანგი, დიდი მწყაფე არის კაცთა. როდესაც ზერობილნი ამისთანა საუბარს იუგნენ, გათენდა კიდევ და ორსავე მხარეს საომარს ნადარს შეჭბერეს.

აქ ერანმანისა და ინდოთ ფაღვეანთა და მეომართა სწილოთა ომი ძლიერი, საშინელი და ფიცხელი — და ერანმანისაგან მრავალთა დახტვა.

მისავე მხარეს საომარი იარაღით შეიჭურვინ: ხლმით, ღვინით, სხრით, ერთი მეორეს ემდებოდნენ, ერან-თურანელნი ფაღვეანნი და სარდარნი ცხენსა ამხედნენ და ხელმწიფის კარს მივიდნენ. გარდანქეშანიც მოვიდა, დიდებულთა თავიანი სცა, შეგლო და ხელმწიფისთან შევიდა, ზირი მიწას დასდვა, დალოცა, ქება შეასხა და ესრედ

შიხსენა: სეი, მადლო ხელმწიფე, სარდალნი ერთობით კარხედ დგანან და თქვენს ბრძანებას იღიანო. ხელმწიფე ზე აღსდგა, საომარის იარაღით შეიკაზმა და კარხედ გამობრძანდა. აიარნი, სარდალნი და სულთანი წინ მიეგებნენ, თაყვანი სტეს, დალოცეს, ქება შეასხეს რაზმი და აწყეს და მოედანს ისე გავიდნენ. შეწინავენი განაწყესეს იქით. ინდონიც რაზმი დაწყობილნი მოვიდნენ. ამ ჟამად ინდოთ მხრიდამ ერთი ფაღვეანი გამოვიდ რომელიც ზორებს ნამეტნავესობდა. ვერ იცნეს კი თუ ვინ იყო, კრანელთაგან მრავალი ფაღვეანნი გავიდნენ იმასთან საომართ მკრამ ვერა რომელმა გაუძლო და ეგველანი დასოცა. რა ურამანმა იმ ფაღვეანისგან ესეთი სიმხნე იხილა, უომრობას ვეღარ გაუძლო და მოედანს გასვლას ღამობდა, ვიდრე გავიდოდა, მარცხენა მხრიდამ ერთი საგვირგული ხმიანობა შემოესმა, შეხედა ნახა რომ ერთი მძიმედ შეჭურვილი კრანელი ფაღვეანი გამოვიდა, ხელმწიფეს თაფი დაუკრა და იმ ფაღვეანს მიმართა. ურამანმა შაშინვე იცნა რომ ბრძამ-ჯობილი იყო და ომი იმას დასნება, ამ ორმა ერთმანეთის ნაფარდი შემოვლეს, მტირეს ხანს იბრძოდეს, შემდეგ ბრძამი განრისხდა, ჰკრა სმალი და მოკლა. რა ზოცა-ჭინდამ ესე იხილა, გაწერა, დასტი ხელთა მიიტა, მოედანს გამოვიდა და ბრძამ-ჯობილს მიუხტა, დასტი მოუქნივა, ბრძამს დასტი აიტლინა, ერთ ჟამიდე ერთმანეთს საომარის იარაღით ებრძოდნენ და ვერა რომელიმე აჯობა, ზოცაბმა ჯაჭვის კალთას ხელი ჩაუგდო და ცხენიდან ადებს ღამობდა, მრავალი ეცადა მკრამ ბრძამი ვითა მთა ვერცა თუ შესძრა. შემდეგ რიგი ბრძამს ერგო, იმანც სარტყელს ხელი ჩაუგდო, სახელი ღვთისა ახსენა, ზოცაბა აზიდა, მარტორქიდან და ცაღის ხელით მადლა დაიჭირა, დაიქნია და მიწას გაკრა. რა აიარებმა ესე ნახეს, გაქანენ ზოცაბს ხელ-ფეხი შეუკრეს, მიიფანეს საზერობილეს და მათ ზერობილებთან შეაშფუდიეს.

რა ჭინდთა ბრძამისგან ესეთი სიმხნე ნახეს, მისის შიშით ფაღვეანნი ვეღარ გამოვიდნენ მოედანზე. მაშინ ათასი მეომარი სწილო ბრძამს მოუსიეს. მათ სწილოთა ზედ მრავალი ფაღვეანი ისდნენ და ეგველამ ბრძამს საგდებელი ესროდეს. რა ბრძამს ესე ნახა, დასტი იზურა სწილოთა შუაგულთაში შევიდა, შეუტოვა და რომელსაც სწილოთ თავსა სცა ტვინი და ძვალი ერთმანეთში აურია, რომელსაც ხორთუმში მოახვედრა მთლივ მოსწყვიტა და შორს გადავარდებოდა სწილოზედ მჯდომი, ფაღვეანთა საგდებლები გადაიფარეს, ზოგი კისერზედ, ზოგს წელზე და კლავებზე გადაცვეს, და რაც ძალი ჰქონდათ სწყვიდნენ. რა ესე შეიგდეს ურამანმა ერთის მხრიდან შემოუტოვა და ღვთის სახელი შესძახა ისე ძლი-

ფოვანნი ფაფევანნი ჰინდნი მოუხტენ და სკდებლები გადაყარეს. მეორის მხრიდამ ოთხმცდამ გამჩენილმა ფაფევანმა სხვა სკდებლები, ესრელეს და ამ სკდებლებთან ყარამანს ოთხმცდი თავს გადაცვეს, ფაფვის მხრიდამ გაზიდეს და ენებათ რამ მხეტიდამ გადმოეკდოთ. მაშინ ყარამანმა მოსწია სკდებლებს რაც ძალი და ღონე ჰქონდა თავისკენ და კვალად შესძახა სპინელიის ხმით, ამ ხმის გამკონთა ინდოთ ფაფევანთა ხელნი დაუღუძათ და დარეტიანდნენ, რაჰინდიც იმ ხმის მსმენელი შით უცნობო შეიქმნა და მცირეს ხანს შებნეილი იყო, რადესაც გონზე მოვიდა თავისთა ვეზირთა ჰკითხა: ეს რა მოხდა რთმ ესე ცნობა დაკვეფანტა? ვეზირთა მოახსენეს: «წეი დიდუფლო ხელმწიფეო! ჩვენც კი ცნობა მიკვეფანტა, ვგონებთ რამ იმ ფაფევანის ხმამ დაკვეფანტა ცნობა, რამელიც სხილთო შუაგულთაში მედგრად იბრძვის, მან შესძახა სპინელიის ხმით და მასვე წამს ჩვენთა თავთაგან ჭკუა დაკვეფანტა, და უცნობოთ შევიქმენით». რაჰინდი დიდათ გაჰკვირდა და თქვა ნეტარ მაკ ფაფევანს ფოლადის გული აქვს თუ რისაო!?...

რადესაც ყარამანმა თავის ძლიერი ხმით შესძახა, სკდებლები მკლავს გადაიხვია და ძლიერ გამოზიდა, ისე რამ ორმცდი იმ სკდებლების ზატრინები ძირს ჩამოყარა. ამის მხილველმა რაჰინდმა ბრძანა, რამ გამჩენილნი მეომარნი სხილთნი, ყარამანზე მიეშოთ, მათ მსწრაფელ ხელმწიფის ბძანება ადასრულეს, მწურის ყამამდე დიდი ბრძოლა ჰქონდათ, მრავალი სხილო მოკლა, მაგრამ მაშინაც არ მოკეშნენ. რა ჰკვეფანა სიბნელით შავს უფსკრულს დაემგზავსა, ოთხსავე მხარეს სხილთთა სანგარი შემოავლეს, ყარამანს გამოსვლის გზა ადარა ჰქონდა. ადგილ-ადგილ მაშხალები დასთეს და ისე იბრძოლეს, იმ დამეს განთიადამდე სამი ათასი სხილო მოკლა, მაგრამ რამი არც მაშინ გადასწყდა. რა დილა გათენდა განრისხებული ყარამანი მედგრად იბრძოდა, მისი ხმლის ეფვარება ჰკვეფანს აძწუნებდა. ამ ყამად უმანგ-ხელმწიფე ბედნიერის ტანტიდამ გადმობძანდა ცხენს ამხედრდა, ფაფევანნი თან იადღხენ და ყარამანის მისაშველებლად ცხენნი მიქუსლეს, ეცადნენ რამ განთავისუფლონ მაგრამ სხილთთა სიმრავლისაგან ყარამანის ახლთს ვერ მიაღწიეს. გაბრუნდნენ და ცდილობდნენ რამ რაჰინდის სიახლოვეს მისუფიფუნენ და იმისი დროშები და ტანტი დაემტვრიათ, მაგრამ სხილთთა სიმრავლისაგან ვერც მაშინ გაწყესრა. რადესაც ესენი ამისთანა ფიტხელ ბრძოლაში იმყოფებოდნენ, ამ დროს სარკინირამანი მოვიდა თავის მაშის რაჰინდის მოსაშველებლად.

აქ სარვიზურძანის მოსვლა თვისის მამის შემწედ.

ინდოეთის მხრიდან ერთი მტვერი გამოჩნდა, რა ჩრდილოეთის ქარმა შემოჭებუა და მტვერი გადაიყარა, სამასი დროშა გამოჩნდა, ეს იუფ-სამასი ათასის კაცი ნიშანი, წინათ ასი ათასი კაცი ფოლადით შეჭურვილნი და ბედაურ ცხენებსა მსხდომნი, მსწრაფლად მოვიდნენ ინდოეთ-მოსამგებლებად, მათ შუა ერთი ახლად მოწიფებულნი ფაღვეანი მოვიდოდა, ცეცხლი შეიღებოდა მწერთა სიმადლე ჭქონდა, უცხოს სამოსლით მოსილი, წინ ერთი სწილად მოუძლოდა, რომელსაც მისი საჭურველი იარაღი ეკიდა, თვითონაც უცხოს ტაიჭსა (ცხენსა) იჯდა და ამაყის ქცევით მოვიდოდა ტურფად შესახედავად, როგორც მელექსეთა უთქვამთ:

მოვიდა ღამი ომში არს მდგომი, ვითარ სელი კვლე სდგას შეუძვრელად, მშვენიერებით მკუდი, ტანთა სრული, ვითა გულისთა შექქმნა კვალად, მერცხალთა ხმითა, სირინოზთ თქმითა, უბნობდა მათკენ: ხმალი მაქვს მჭრელად: მისნი მსმენელნი იქმნენ მომკვინისნი, იქ მოფოთა ექმნათ ზარისა მტეხლად.

ისეთის ტურფა ქცევით მოვიდოდა, რომ მისნი მხილველნი მტერნი თუ მოეფარენი დიდსა ქებასა შესახედნენ, რა თავის მამის ლაშქარში მოვიდა, მაშინვე მოედანს გამოვიდა და ომს უჭვრიტა. ამისმა მხილველმა უშანგ-ხელმწიფემ თვისთა სარდალთა ჭკითხა: ეს ჭაბუკი ვინ არისო? მაშინვე გარდასქემაწი წინ წარსდგა, ხელმწიფე დალოცა და მოახსენა, ამ ჭაბუკს რომელსაც იკითხავთ, ესე იგი რაჭინდის ასულია, რომელსაც სახელად სარვიზურძანი ეწოდებოდა, თავის მამის შემწედ მოსულა სამასი ათასი ჩინებული სარდალით. როდესაც სარდალთა ესე ესმათ, ერთი-მეორეს ეუბნებოდა, ამ ქალის მეომრობა რომ გაგვიგონია, ამისგან სიფთხილე ყვილას გვმაროებსო.

აქ ომი ინდოეთ ასულის სარვიზურძანის და უარძანისა.

სარვიზურძანი მცირე ხანს მოედნის თავს იდგა და ლაშქარს უჭვრიტდა, ნახა რომ უშანგის ლაშქარნი დათამამებულნი იბრძვიან და ჭინდნი დაუხვრავთ. ერთი ვაჟიფილი ფაღვეანი ექვს ფეხოვანს და ოთხ ფაღვეანს მხეცზე ზის და გაცხარებულნი იბრძვიან, სწილათ სანჯარი ამოუწვევტი და თავის მამის სიანდოვებს მიუღწევია. იმოდენი სწილად დაუხვრავია რომ მინდობრი სრულიად აღვისიდა, რაჭინდის ტახტის წინ ისეთი

ომი აქვს რომ სისხლის ღვარს მრავალი მოლაშქრეთა თავი და ხელ-ფეხი მიჭქონდა.

როდესაც სარგისურამანმა ესრეთი ძლიერი ომი იხილა, თვისსა ძი-ძის ჰკითხს: ეს როგორ მომხდარა რომ მამიჩემის ურიცხვი ლაშქარი ამ მცირე ლაშქრისგან ესრედ დაძაბუნებულან? ანუ იგი ამაყი ფაღვეანი ვინ არის რომ, მარტოთ მამიჩემისებრ დიდი ხელმწიფის ომი გაუბუ-ღიათ!? ესე სთქვა და საომრის იარაღით შეიჭურვა, მთის ოდენი ლახტი ხელთ აიღო, თვისი რაში მოითხოვა და თავის ძიძას უბძანა: ეს სმასი ათასი კაცი წასხი და იმ მღვამთა ლაშქართა შეატყუებინე, მე წავალ ამ ფაღვეანს გამოვსდგი ვითარი ჭაბუკია. რა ესე სთქვა მოედანს გავიდა, სწილოთ სანგარი განვლო და სდაც ურამანი იბრძოდა, იმ ალაგს მი-ვიდა. მამინეუ საომრის ხმით შესძახა, ამისმა მხილველმა რაჭინდმა იგი-თხა, ეს ვინ უნდა იყოლო? აიართა მოახსენეს, ზეი შარელო სიხარუ-ლის ამბავს მოგახსენებთ, ესე იგი თქვენი ასული სარგისურამანი არისო, ჩვენდა მოსახმარებლად მოსულათ. ამისთანა ამბის მსმენელი რაჭინდი დიდს სიხარულს მიეტა და ესრედ ბრძანა: „ვიზიადგან ესე მოსულა სარ-გისურამანი, აწ მტრისგან ნულარ იშეშითო“. ამ ჟამად სარგისურამანი ურამანის სიხლოვეს მოსული იყო და კვალად საშინელის ხმით შესძახა და ლახტი დასაკრავად შეუძღვლა.

როდესაც ესე ხმა ურამანს ასმა, მოიხედა, ნახა რომ ერთი უც-ხოთ მორთული ფაღვეანი მოხტამია, ხელთა მძიმე ლახტი უჭირავს, შავს რაშხედ ზის და ლახტის დაკვრას უზირებს, ურამანი ეცადა რომ ლახტი აეცდინა, მაგრამ არა გაეწეოდა, მამინ სარგისურამანმა ბეჭს დაჭკ-რა, ურამანს იმისთანა მძიმე ლახტი არავისგან სცემოდა. მეორედ კიდევ მოუქნივა, ურამანმა თვისი ლახტი შეაფარა. ლახტი ლახტს მოხვდა და მათგან ისეთი ცეცხლი გამოხდა რომ მისგან ალმა ჰქაერი დაჭოფარა. მერე ურამანმა თვისი ლახტი მოუქნია და მედგრად დაჭკრა, სარგისურამანმა კარგი მხედრობით აიცილნა, შეექმნათ ომი ფიცხელი, მათნი მხილველნი ორივე მხრის ლაშქარნი ქებას შეასხამდნენ.

რა ესენი ამ ბრძოლაში იუვნენ, სარგისურამანის ძიძამ სმასი ათა-სი კაცით უმანგ-შაჭის ლაშქარს შეუტოვა. იქით მხრიდამ ინდოთაც შე-მოუტოეს, შეექმნათ ომი ძლიერი. ვიდრე მწუხრის ჟამამდე მრავალი ფა-ღვეანი მოკვდა და მოლაშქრეთ თავები მიწასედ ხის ფურცელსავით სცვი-ვოდნენ. რა მწუხრის ჟამი შეექმნა, ორსვე მხარეს გასაფარს ნადარს შეჭბურეს, ორივე ლაშქარი ერთმანეთს გაეყარნენ და თავ-თავისად წავიდნენ.

რა უმანგ-შაჭის წინაშე შეიყარნენ სარდალნი და დიდებულნი, ურამ-

მანი და სხვა თორმეტი სახელგანთი ფაფეგანნი მოიკითხეს, რამეფინდ
 არ მისუღიფენენ. უშანგ-ხელმწიფემ გარდანქმანს უბრძანა: შენ უნდა
 წახვიდე და ყარამანის ამბავი შეიტყო. გარდანქმანმა ხელმწიფის ბრძანე-
 ბას ისმინა, თავიანი სტა და რამდენიმე აიარნი თან წაიფეგან ქვევითად და
 მსწრათად წავიდა. რა ნაომარ ალაგს მოვიდნენ, იგი თორმეტი ფაფე-
 განნი დახრცილი იხრეკს მხრფად ყარამანის ამბავი კი ვერა სტენსრა.
 იგი დახრცილი ფაფეგანნი ზურგთ იტვირთეს და ხელმწიფის კარზე მო-
 იტანეს, შემდეგ ყარამანის ამბის საცნობლად კაბრუნდნენ ინდთ ურ-
 დოს მოვიდნენ, მრავალი სტებნეს მკრამ ყარამანი ვერსად ჰხრეკეს.

იმ დღეს რა ყარამანსა და სარვიხურამანს ბრძოლა ჰქონდათ, რა-
 დესაც მწურის ჟამს, კასყარს ნადრას შეჰბერეს, იგინი ერთმანერთს
 არც მამინ გაყარნენ, მუნით გავიდნენ და ერთს ალაგს მთის ძირში შედ-
 გრად იბრძოდნენ. ყარამანი კანრისხდა თავის ღახტი სამჯერ თავს შე-
 მოიფლად და სარვიხურამანს დასაკრავად მიუტანა, სარვიხურამანმა ფარი
 იფარა, ღახტმა ფარი კახეთქა, სარვიხურამანის მკლავებმა ვეღარ გაუძ-
 ლეს, ქაღს ღახტი თავს მოხვდა უცნობო შეიქმნა, რაშიდამ ჩამოვარდა
 ძირს და ზირ-საბურველი მოეშალა. რა ყარამანმა დახვდა, მზის მზგავსი
 სახე თვალთ დანახა და სუმბულის მგზავსი კავ-ზიფიფი ბეჭთა კადა-
 შლდა. მსწრათელ შეატყო რამ მჭვრეტელთა გულის მიმტაცებელი იგი
 ქალი იყო. ამ ჟამად ყარამანი შვიდმეტი წლისა იყო, რადესაც სარვი-
 ხურამანის ისრეთი სამშვერთე იხილა, მისი სიყვარულის ისარი გულ-
 სს დაესვა, მასვე წამს ყარამანმა თავისს მხეცს სადავე აუწია, კამობრუნ-
 და და თავის ღაშქრისხკენ წამოვიდა. გზასედ მომავლბობში გარდანქმანს
 შეხვდა, რა გრძელთა უხუცესმა იგი ლომთა-ლომი ყარამანი დანახა,
 დიდს სიხარულს მიეტა, ზირი მიწას დაზღვა, დაფლცა ქება დიდი შესსხა
 და მოახსენა: ზეი, ფაფეგანთა ფაფეგანო! რამი მწურის ჟამს გაიყარა და
 თქვენ აქნმდის სადა ბრძანდებითო? ყარამანმა უხასუსა, ღაშქართა კაშინ-
 ჯავ ვინებე, ამ მთასედ გავუღ და მუნით უჭვრეტდიო. ესე მიზეზი ამი-
 სთვის უთხრა რამ ქაღის ბრძოლა ითავილა და ადარ კამოაცხდა. რა
 გარდანქმანმა ესე მოისმინა, მსწრათელ კამობრუნდა, თავის ღაშქარში
 და ხელმწიფეს მოახსენა: ზეი შარელო, ყარამანი აგერ ახლდს მოვარ,
 გზასედ შეხვდი და ესრედ მითხრა, მთასე ვლიდიო და ღაშქარს ვაშინ-
 ჯავდიო, მკრამ გული ძლიერ უძკერდა, მისი გულის ხმა შორით ის-
 მლდა, იმასე შეგატეე სადაც ეფიფიფიო, მკრამ რადგან თვითონ არ
 კამოაცხდა, ადარც მე შეგებდე მოხსენება. ამ ჟამად ყარამანი თავის კა-
 რავს წაბძანდა, სამარო იარადი შეინახა, ძვირფასის სამოსელით შეი-

მის და ხელმწიფის კარს მივიდა, დიდებულნი და სარდალნი წინ მიეგებნენ და დიდის ჰატით შეიყვანეს ხელმწიფესთან. უარამანი წინ წარსდგა შირი მიწას დასდგა, დალოცა უშხგი და ქება შეასხა, ხელმწიფემაც დალოცა უბანს და მოკითხა. უარამანმა კვალად თავისი სტა მივიდა და თავის ალაგს დაჯდა. ხელმწიფემ სუფრის მოღება ბრძანა, სუფრა მოიღეს და ნადიმი გაიხარა. მოვიდნენ მერქიფენი რამელებიც მშვენივით ვარსკვლავს ემგზავსებოდნენ და ფაღვეანთა ოქროს თასებით ღვინოს ასმეოდნენ. რა ნადიმი გავრძელდა ხელმწიფემ ბძანა: ქეივან-შაჰმა, შიქარჯ აიარი და ზორობ ფაღვეანი, რამელებიც ჰერობილად იყვნენ, ჩვენსა წინაშე მოიყვანეთ.

მონათა მსწრაფელ ივინი ხელშეკრულნი მოიყვანეს, მათ შირი მიწას გაერთებით სალამი ჰკადრეს, ქეივან-შაჰმა, ტუბილის მოუბარის ენით საუბარი ჰკადრა, ხელმწიფე დალოცა და მოახსენა: „სეი, მალალო ხელმწიფეო, ჩვენ მონათა შენთა რაც დავაშვეთ თქვენ წინაშე გავაშვეთ, აწ აღთქმას დავდებთ, რომ თუ სიცოცხლისა ჩვენისა გზა მოგვეტემა, დღეიდან თავსა ჩვენსა თქვენს სამსახურსა ზედ გადავავებთო. რა ქეივან-შაჰმა ესე მოახსენა, შიქარჯ-აიარი და ზორობ ფაღვეანიც დაემოწმნენ. მაშინ მათ ბედი მოეხმარა, ხელმწიფემ მათი ჰერობილობიდან განთავისუფლება ბძანა, მაშინვე შელავები გაუხსნეს და ძვირფასი სამოსლებით შემოსეს. ქეივან-შაჰმა დიდებულთა თანა დასვეს, ზორობი ბარამ-ჯიბილს მიანარეს და შიქარჯი გარდაჩქმანს.

აწ ამბავი ინდოთ ხელმწიფისა მოიხსენიეთ. დიდმა ხელმწიფემ რაჰინდმა თავის ასულის მოსვლისთვის დიდს სიხარულს მიეტა, მაშინვე დიდი ცეცხლის დაგზნება უბძანა, მონათა ბძანება ადარულეს, მოიყვანეს რამოდენიმე კაცი და ცეცხლს შესწირეს, იგი საბრალდანი ცეცხლში დასწვეს. როდესაც რაჰინდი ბრძოლის ველიდამ გამობრუნდა თავის კარავსა ჩამოხტა, სარდალთა და ფაღვეანთა სარვიხურამანის წინ მიეგებება უბძანა და ჰატით მოყვანა. როდესაც ივინი გაემართნენ, წინ სარვიხურამანის ძიძა შემოეყარათ და იგი ვერა ჰმთავეს. უკუ შემოიქნენ და ხელმწიფის წინაშე მოვიდნენ. რაჰინდმა ძიძას უბძანა: სად არის ჩემი სატრთფო ასული სარვიხურამანი? ძიძამ მოახსენა: დიდებულო ხელმწიფეო! რა ომი გადაწყდა, მუნიდგან ამბავი აღარა ვიციარაო, ამ ამბის მსმენელი რაჰინდი არა მტირესა მწუხარებას მიეტა. რა მტირე ხანი გამოსდა სარვიხურამანი მაინც არ მოვიდა, რაჰინდმა იმის საძებნელად აიარნი გაგზავნა. აგრეთვე ძიძამ რამოდენიმე ფაღვეანი ქალები თან წაიყვანა და მის საძებნელად გაემართნენ, იმ ალაგს მიაღწიეს სატა უარამანს და სარვიხურამანიც.

რამის ბრძოლა ჰქონდათ, იქ სარვიხურამანი იხილეს. რომელსაც ზირს სბურველი მოშლოდა და მას იკეთებდა, მისი მხსველი ძიძა და სხვა ფა-
ლეგები დიდს სიხარულს მიეცნენ, ძიძა მსწრაფლ მივიდა და ფეხთა
მოკეცა. სარვიხურამანი ცხენს შეჰჯდა და ლაშქრისაკენ წამოვიდა, თავის
ძიძის საიდუმლოდ უთხრა: „მე დიდს განგვირგვინს მივცემივარ რომ იმ
ძლიერმა ჭაბუკმა მომინადირა, მძლია, ცხენიდან გამომავლო და აღარც
მიკადრა, მე დამავლო და თვით წავიდა“, ამ სიტუვასე ძიძა დიდად გაჰ-
ვირდა და მოახსენა: ჭეი! კეკლეუტა დედოფალა, ჭაბუკმა ვინმემ რომ
შენებრ მშვეებით უკლები ხელთ იგდოს და სიტურფე განიცადოს, ხე-
ლი ვით არ შესხება რომ გავნოს რამე, მაგრამ მე ესე ვგონებ რომ იმ
ჭაბუკს თავთაცან ჭეკა დაჰფანტვია, უცნობა შექმნიდა და თავის ცხენს
უკვლად რომელსამე მხრისაკენ გაუტაცნია. ჭეი, მხათობთა ხელმწიფეა!
სიხარულსა ნუ მოეშლები, მას ჭაბუკს სცა აქნება ვზოვებთ და ხელთ
ვიგდებთ. ამ სურბით თავიანთ ლაშქარს მივიდნენ, დუგზდი-ავსარ აი-
არი ხელმწიფესთან შევიდა და მოახსენა: ხელმწიფეა, თქვენი ასული კა-
რავს გახლათ. რაჰინდმა დიდებულთა უბძანა, წინ მიგებება, ეველანი
მიგებენ და დიდის ზატვიით ხელმწიფესთან შემოიყვანეს. სარვიხურამანი
წინ წარსდგა, ზირი მიწას გაერთებით სლავი მოახსენა და დალოცა.

რაჰინდი ზე აღზდგა, თავისი ასული გულს მიიკრა და მშვიდობით
მოიკითხა, სარვიხურამანი თავის შესაფერს ალავს დასვა, სუფრის მო-
ღება ბძანა და ნადიმი დაიდგეს. რა ღვინის სმაში შევიდნენ, რაჰინდმა
ომის ამბავი იკითხა და თავის ასულს უბრძანა: ჭეი, თვალთა ჩემთა ნა-
თელა! იგი ამჟი ფალეგანი, რომელიც შენ გებძოდა, რა იქნა? სარვი-
ხურამანმა მოახსენა: ხელმწიფეა, დამის სიბნელემ გაკვყარა და არ ვიცი
რომელს მხარეს წავიდა, მაგრამ მისი ფიქრი გულსავე ჩემსა არის და
მის საქმეს გაუგვირგვინებარ! ხელმწიფეა, აწ უძილობისაკენ მეტად შეწუ-
ხებული ვარ, დასტურის წყალობას ვითხოვ, რომ ჩემს კარავს წავიდე და
მცირეს ხანს გმნვისგენყოფ. რაჰინდმა წასვლა უბძანა, იგიც გამოვიდა და
თავის კარავს წამობძანდა. ერთს მხანს უბძანა, დუგზდი-ავსარ მომიყვან-
ე, მხანამ ფიცხლავ ბძანება აღასრულა, მან გრძნეულმა ზირი მიწას გა-
ერთებით ქალი დალოცა და ქება შესხა. სარვიხურამანმა უბძანა, ეფველ-
თა აართა სარდალა! ამდამ შენ ჩემთან წამოდი, ნუ თუ დრო ვზოვოთ
და იმ ამჟი ფალეგანს თავი ტანიდგან განვაშრომთ. დუგზდი-ავსარმა
მოახსენა: ჭეი, ქვეყნის მხათობთა დედოფალა, იმათ ლაშქარში ერთი
აარი არის, სახელათ გარდასქემის უხმობენ, მისი გრძნეულობის ქება
ეფველს ქვეყანას გათქმულა, მისის შიშით ვის ძალ-უძის უმანგის ლაშქ-

რის სიახლოეს მისვლა? ქალმა უხასუხა: ჩემი სწავლელი გარდანქმენის შეურა არ არის და არც იმისაგან მეშინიან და თუ რაგორმე შემოგვხვდა იგივე შეინახებსო, ესე სთქვა, სლამურის ტანისამოსით შეიმოსა და სომარის იარაღით შეიჭურვა, მარჯვნივ და მარცხნივ წელში ხანჯლები გაიჭრა, ძიძა და იგი აირი თან იახლა, ფარულად, თავიანთ ღაშქარს გავიდა. რა უმანგის ღაშქარს მიუახლოვდნენ, დუგზდი-ავსარს უბანა: იგი კაცი ვინ იყო, რომელიც გუშინ მებრძოდა?

გრძნეულმა მოახსენა: მე ესოდენი ვიცი, რომ იმ ფალგანს უარმანს უხობდენ, დიდი ხანი არ არის რაც იგი უმანგ-შაჰს მოსვლია და სხვა არა ვიცირაო. სარვინურამანმა ჰკითხა, მისი კარავი რომელს მხარეს სდგასო? დუგზდი-ავსარმა მოახსენა: მე არც მისი კარავი ვიცი და არც მის სიახლოეს ძალმიძს მისვლა, თუ გნებავთ აქვე მომიკალით და გერგობებით, რადესაც ქალმა მისგან ისეთი შეშინება ისმინა, სთქვა: ერთი მოშიშარი ამხანაგის ფალას უეფლობა სჯობიაო, დუგზდი-ავსარი იქვე დაგლო, ძიძა თან იახლა და გაემგზავრა. რა ქეშიკთა განვლო და ღაშქარს მიუახლოვდა, ერთი კაცი ნახა, რომელიც ცხენებს აძოვებდა, მას ჰკითხა, მოუვარო! ვინა ხარ, მან უხასუხა: მე უმანგის პირველი მეჯინბე ვარო, კვლად ჰკითხა, ხელმწიფისა და უარამანის კარავი რომელიაო? მეჯინბემ კარვები დანახა.

რა ამ საუბარს იფენენ სარვინურამანი წინ წარსდგა, იგი მეჯინბე შეიპურა და ხეზე მიაკრა, იმისთვის რომ მათი ამავი არავის ეცნა და თვითონ წავიდნენ. იმ დამეს უმანგ-ხელმწიფეს დიდი ნადიმი გადაეხდა, დამის ნახევრობადის დიდ-ძალი დვინო ესვათ, ფალგანის თავ-თავისად წასუდიფენენ და უმანგსაც მოესვენა. ასიმს და შირფანჯა აიარს ხელთა ნაჯახი ეპურათ და ხელმწიფის კარს იდგნენ, სხვა დარაჯინც მღვიძარებდნენ და კარავს კარს უვლიდნენ. სარვინურამანი მათში გაერია. მათ ვერ იგრძნეს, ქალმან ოთხივე მხარე შემოვლო, ნახა რომ ოცდაათოთხმეტი უცხო სახელმწიფო კარავნი მძიმის ფარჩის სლათარდებით შემოხვეული იდგა, რომელ მხარესაც ხელმწიფის კარავი იდგა, დარაჯინი სრულიად მღვიძარებდნენ. ხელთა რკინის კეტები ეჭირათ და კარავს გარს უვლიდნენ. ქალი და ძიძა მუნიდგან გაბრუნდნენ და უარამანის კარავს მივიდნენ. მისთა დარაჯთა უვლას ეძინათ. მათგანნი რამდენიმე მოკლეს, ცალ მხარეს კარავი ხანჯლით გარდვიეს და შიგ შევიდნენ. უარამანი ტახტზედ ძილად იწვა, მისთა მონათაც დასძინებოდათ. მათგანნი ზოგნი დარცეს და ზოგნი ბანგით უცნობო შექმნეს. სარვინურამანმა ხელთა ხანჯალი იპურა და უარამანს თავს ტანიდან გამოკრებას უპი-

რება. რა ხალხს მივიდა და ვარამის სხე გაშინჯა, რომლის შუქი
 სლავარდას მისდგომდა. მისთა ღვაწთა ელვარება მზის ელვარებას
 ემზგავსებოდა. ორმოცდაცხრამე წყურთა სიმადლე ქქანდა და ოცდაერთი
 მწყურთა მკერდის სიბტუე, მის მზგავსი ფაღვანი არც ენახა და არც ამ-
 ბად სმენდა. მისებრი ჭბოუეი არც შობილიყო და არც იშობებოდა, ვარა-
 მანს ფაღვანობის შეხედვის შესაფერი მშვეებებაცა ქქანდა. რგორც მე-
 ლექსეთა უთქვამთ:

ერთი ურმა კაცი იხილა, უსწორთა მამაცობითა,
 ვითარ ეძებდა სატრფოს, აწი ჭზოვა შემეუფლობითა,
 მახვილი წვილილი განვარდა და სჭვრეტდა ვითა და ვითა,
 ქვეყნად ვერას ამგზავსა, სთქვა; მოსულა შვილის ცითა!
 ესრედ იტყვის: რა შემემთხვა, რამან შემქნა ესრედ ხელად?
 სიმხნე ჩემი გავლახავდა, აღარ მიმძიმს წასვლა ზეჲდა,
 სულს გავსწირავ, სულად ვსახავ, ვიტყვი ჩემად დამამხველად
 და თუ ამან არ იხებოს, აწვე გავიჭრები ველად.

უღვაში იას მგზავსად ახლად აშლოდა, ღვაწნი ვარდისებრ აჭვე-
 ვებოდა, ზედ ცის ნამის მზგავსი ოფლი მისვლდა, მეფნის ტბათა ს-
 გუბარნი თვალნი დაეხუჭა, სიციხისგან საბანი გადაეხდა და ბრალის
 მკერდი გამხსენდა. რა სარვიზურამანმა ვარამისის ისეთი მშვეებუა ნახა,
 მისი სიეგარულის ისარი გულსა გაეყარა და საზარლად ამოიხსრა, ხე-
 ლი აუთრთოლდა, ხანჯალი ხელთაგან გავარდა და უცნობა იქმნა. ვა-
 რამანის სართულზედ თავი მისდვა და მისსა ჰვაროვნობას ჰყენსავდა.
 ზირველი მისი განზრახვა ესე იყო, რომ ვარამისისთვის თავი მოეკვეთა
 და რაჭინდისთვის მიერთმევიანა, მაგრამ ემისს სავდებულმან მისი გული
 ისე შეჭკრა რომ ცნობა მასთანვე დარჩა. რა გონების მოკეცა, სიუვარუ-
 ლის ტვირთი უარესად განუმრავლდა და თავისი ზირველი განზრახვა სრუ-
 ლად დავიწვდა და ესრედ სთქვა: „სქე! ვითარს მოუთმენელს გრძნობას
 ჩავაგდე თავი ჩემი! მაშასადამე ახლა კი საქმის დონე უნდა მოვძებნა“,
 მამინ ესე ლექსი სთქვა:

ლომი მზერს ლომსა, სარეცელს მწოლსა, აზირებს ომსა მარა რის სწორსა
 ფიქრობს რამე ვჭეო, სული გამეყო, ხელი ვითარ ვეო უებრო მძოვრსა!
 დასწერდა წიგნსა, არ განწირსა, სულის სატირსა, იტუოდა ორსა
 და ამბობდა თვისსა, რიცხავდა მისსა, ზავების მრისსა, ვითა სსწორსა.

ქალმა სწორელი და კალამი ამოიღო, წიგნი დასწერა და ვარამისის
 თავიქვე ამოზღვა, თითიღვან ბეჭედი წაძრო და თითონ გაიკეთა, ზე
 აღზღვა და კარავილამ გამოვიდა, მაგრამ სიშორის მწყურება უმრავლდ-

ბოდა და გულის შინა სთქვა: ესეთი საქმე ჩემ სიცოცხლეში არ დამართობია, ეს რა მომეფლინა რომ ცნობა დამეთანტა! მე ამ ლაშქართაგან უსახელოდ როგორ წავიდეთ? ამაღამ ჩემი ძალ-გული ამით უნდა ვაჩვენო: ამისთანა ფიქრით მტირე წარვლო და უშანგ-შანის კარავს მივიდა, დარაჯთა დასძინებოდათ, მათ შინარეთა წამალი რამ მისცეს და უტნობო იქმნენ, მათგანი რამოდენიმე მოკლეს და კარავს შევიდნენ. უშანგ-ხელმწიფეს ტახტზე ეძინა, თავით და ფეხით მურასა შანდღებით სანთელი ენთო. რა ესე იხილა, სთქვა: ვაი თუ აქ აიარი იფას ვინმე მზვერავი, ოთხსავე მხარეს დათვალიერა, ვერავინ ვერა. დარაჯთაგანი კვალად რამდენიმე მოკლა, ენება რომ ხელმწიფის სიახლოვეს მისულიყო და მისი საქმე მარჯვედ მოეყვანა. ამ დროს აგრეთვე გარდანქეშან აიარს თავის კარავს ეძინა, გარდანქეშანს საკვირველი სიზმარი ეზმანა, ზე წამოიჭრა, ნაჯახი ხელთა აიღო და ხელმწიფისაკენ წამოვიდა. რა კარავს შევიდა, ნახა რომ ერთი ვინმე შავის ტანისამოსით მისილი, ტახტთან მივიდოდა, ხელთა ნაჯახი ეპურა და ხელმწიფის სიკვდილს აზიარებდა. რა ესე იხილა გარდანქეშანმა, თავთაგან ცნობა დამეთანტა, კარავს უფურა ნახა რომ, ერთი მხარე ნაჯახით გარდუეულია და იქილამ არის შემოსული, მტირე ხანს დაფიქრდა და სთქვა, ნეტა ვინ იქნება? ამ ჟამად იგი შავით მისილი არსება ხელმწიფეს დაუახლოვდა სასიკვდილთ. მაშინ გარდანქეშანმა ნაჯახი შესტურარცნა და ხმა უყო: „სწი მესისხარო! ამა მზად იყავ, რომ მე ვარ გარდანქეშან აიარი, შენთა სულთა უწყალოდ ამამხდელია“. ამ ხმაზე ქალმა მოიხედა, მისგან ნასროლი ნაჯახი დასცდა და შორს დაეცა. ქალმა გარდანქეშანს შემოუტია და გარისხებულმა ისეთი სილა შემოჰქვრა რომ გარდანქეშანი სამჯერ ეირაზე გადატრიალდა და ქვე დაეცა, მაშინ სხვა დარაჯთაც გამოეღვიძათ და ხმანობა შექმნეს. ქალს ადარ დასცადა რომ, გარდანქეშანი ზერობილად წაეყვანა როდესაც დარაჯთა ხმანობა შექმნეს, მაშინვე კარავილამ გავიდნენ და რომელსაც გზასა მოსულიყვნენ იმავე გზას წავიდნენ. დარაჯნი და შინა ემანი უკან გამოეკიდნენ და მათ შეზურბობას ცდილობდნენ, ქალი და თავის ძიძა მობრუნდნენ, მათგანი მრავალი დახოცეს და თვით წავიდნენ. ამ აყალმუაღზე მრავალ სარდალთა და ფაღუვანთა გამოეღვიძათ, უკვლანი მოვიდნენ ხელმწიფის კარავს, ნახეს რომ მრავალნი დარაჯნი ეყარნენ დახოცილნი, დიდად გაიკვირვეს, მსწრაფად კარავს შეტვირდნენ, იქ გარდანქეშანი დახედილი იხილეს.

ხელმწიფეს გამოეღვიძა და ამავეს იკითხავდა, გარდანქეშანი ცნობას მოვიდა, ზე აღსდგა და ხელმწიფე დალოცა. ხელმწიფემ უბრძანა: „სწი აიართა სარდალო! ეს რა ამბავია, ან სიზმარი იყოფ?“ გარდან-

ქეშანმა მოახსენა: ხელმწიფეო, ამაღამ ჩემს კარავს შეძინა, ერთი სანჯარო სიზმარი ვნახე, მსწრაფელ გამომეღვიძა, ზე აღუზდეგ და აქეთ წამოველ რა თქვენს კარავს შემოველ, ერთი სისხლის მღვრელი ფაღვეანი იღვა, ხელთა ხანჯალი ეზურა და თქვენს საკლავად გამზადებულიყო. რა იგი ვნახე ნაჯახი ვესრფლე, თუმცა იგი ნაჯახი იაღბუხის მთას მახვედრდა და იმასაც კი დაქტეუდა, მაგრამ მას ვერ მახვდა. მე შეწადა რამ იგი ცოცხალი შემეზურა, მაგრამ რა ახლას მიველ ერთი ისეთი სილა შემომპირა რამ მასვე წამს ცნობა დამეფანტა და ქვე დავეცი. რა ესე ამბავი მუნ მეფეთა ესმათ, დიდი ქება შეასხეს და სთქვეს: შაბამ მისსა ფაღვენობას რამ ამისთანა დიდის ხელმწიფის კარავს სამტეროდ შემოსვლა გაბედოს და გარდანქეშანისთანა აიარი ერთის შემოკურით ესე შებნიდოს, ამოდენ უთავდავ ღაშქრისაგან უზრებულადც წავიდესო.

გარდანქეშანმა ხმა მდლას დაიძახა, თუ ღმერთი გწამთ ყარამანის ამბავი შეიტყუეთ. ამ მღვეართა ხმიანობაზე ყარამანსაც გამოეღვიძა, რა თვალი ადახვნა, ხანჯალი მიწას დარქობილი და წიგნი თავით მდებარე იხილა, დიდათ გაიკვირვა, წიგნი ხელთ აიღო, ხელმწიფის კარს მივიდა და იგი წიგნი უშანგ-შაჰის მართავა. ხელმწიფემ ვეზირს უბოძა, და წაიკითხა, ესრედ ეწერა: «წე! ფაღვეანო, ამ ღამეს შენდა სასიკვდილოთ მოველ, რა გიხილე ახალ მოწიფეებელი ერმა კაცი ძილად მწოდლი, შევიწყაღე ჭაბუკობა შენი და ამიტომ თავი ტანიდამ არ გაგიშორე. რა წამსაც გამოგეღვიძოს უშანგ-შაჰის სამსახური დასტოვე და რაჭინდის სამსახურში მოდი, შენ არ გეკადრება უშანგ-შაჰის სამსახური. მოდი ინდოეთის ხელმწიფეს დაემორჩილე, ვინაიდან ხელმწიფის სამსახური გნებავს, ფაღვეანთა პატრის ცემა სხვათაგან ამან უკეთ იცის. თუ ამ სიტუვას არ იმენ, გაფრთხილდი რამ, ერთ ღამეს მოვალ და თავს ტანიდამ განგიშორებო».

რა ესე წერილი წაიკითხეს, დიდ განკვირვებას მიეცნენ და ესე სთქვეს: ნეტა ვინ უნდა იეოსო, რამ ამ გვარი სიტუგები დაუწერიათ? მაშინ ზორაბ-ჰინდი წარმოხდგა ხელმწიფე დალოცა და მოახსენა: «რაჭინდს ერთი ასული უზის, სახელად სარგვიხურამანი ეწოდება. რა იგი ცხენსა ამხედრებულა მისთვის ომი ვერავის გაუსწორებია, იმ ქალს ადოქმა აქვს დადებული რამ ვინც იმას ძალით მოერევა ქმრათაც იმას შეერთავსო, მისნი ტრთიანნი ხელმწიფეთა ტომნი ყოფდის ქვეუბებიდამ მომსვლენნი მრავალნი დახცილან რადგან ომი ვერ გაუსწორებიათ იმისთვის. იგი ცდა სამის წლისა არის და იმისაგან დახცილს რიცხვი არ შეეკდება სწორედ ეს საქმე იმის ნაქმნარი უნდა იეოსო, აიარობაშიც უცხოთ

არის დასკვნებზე, ისე რომ აიარა მასთან ვერ გამოხატვის, არის საკვირველი რომ უარმანი არ მოუვლავსო. მე ესრედ ვგონებ, რომ იგი ქალი უარმანს გამოიწვევს და ამისთვის სასიკვდილო ვეღარ გაუმეტნია; ხელმწიფეო, მის ქალისგან ვეგვას სიფრთხილე გვმართებსო. რა ესე ამბავი ხელმწიფეს და დიდებულთა ესმათ, გულის შიში გაუმრავლდათ. უარმანი ჩაიფრდა და მაშინვე მიხვდა რომ, წინა დღეს მწუხრის უამადის რომ შებრძოდა და ცხენიდან ჩამოვარდა იგი იქნება, — ამ ქალის საქმეს დიდათ ჰგვირბობდა.

აქ სარგისურამანის ამბავი მოიხსენიეთ.

ქალი იგი თავის ძიძით იმ ალაც მივიდა, სადაც მეჯინიბე ხეზე მიეკრა, იგი ახსნა და განთავისუფლდა, თითონ გაემართა უმანგის ქეშიკებისაკენ, იმ დამეს ქეშიკების უფროსი ბარამ-ჯიბილი იყო, ბარამს განთავადის დროს თავიანთ ღაშქრიდამ რაღაც ხშიანობა და ომის ხმა მოესმა, მარტორქას შეჯდა და აქეთ-იქით მიმოიხედვოდა, ხანა რომ ორნი ქვეითნი კაცნი მისკენ სწრაფის სიარულით მოდიან. მაშინვე მარტორქა მათკენ გაივლო და ხმა უყო: ვინა ხართ, ანუ ამ დროს ღაშქრიდამ სად მიხვალთ? ამ უამად იგინი მომავალიც ბარამს მოუხლოვდნენ და უბასუხეს: „თუ თავისა შინის სიტყვსე გინდა, გზიდან ჩამოგვეტყალო“. ამისთანა ზასუხის მსმენელმა ბარამმა ღაშქრს ხელი მიჰყო და სარგისურამანს დასკვავად შეუმიძღვა: ვიდრე იგი ღაშქრს დაჰკრავდა, სარგისურამანმა ხმაღს ხელი მოივლო, ბარამის მარტორქას ჰკრა და წინა ფეხები დაურევიანა. ვიდრე მარტორქა ძიძის დაეცემოდა, ბარამი ქარის უმაღლესად მიწას გადახტა და სარგისურამანს ქვევითად მიმართა, სარტყელს ხელი მიჰყო, მედგრად ასწია, მაგრამ ვერცა თუ შესძრა. შემდეგ სარგისურამანმა ძალის მოიხედუელმა ბარამი აზიდა, აიყვანა თავს შემოივლო და მიწას ისე დასცა რომ ბარამს სული შეუტეოდა და უცნობო შეიქმნა. სარგისურამანმა მაშინვე ხელები შეუკრა. რა უმანგის ქეშიკთა ესე იხილეს, ერთობით შემოეკრიეს, სარგისურამანმა ძიძის ბარამის წაყვანა უბძანა, თვითონ ხმაღს ხელი მოივლო, ქეშიკთა შეუტია და ერთმანერთს ჰკრა მრავალი დახტვა და სხვანი დაფანტა, თვით გამობრუნდა ძიძის მოქწია და იმ ალაც მივიდნენ საცა დუგზდი-ავსარ გრძნეული დაეგდოთ. თავის ამბავი მას აიარს უამბო. გრძნეულმა დიდად გაიკვირვა, დიდი ქება შეასხა. ბარამი ჯიბილი დუგზდი-ავსარმა იტვირთა და მუნიდამ წამო-

ვიდნენ, თვისს ღაშქარში მივიდნენ და ბარამი ძიძის კარავში შეინახეს.

რადღა გათენდა და სიბნელის ზეწარი დაიხია, სარვიხურამანი სახელმწიფო სამოსლით შეიმოსა და თავის მამასთან მივიდა, რაჭინდის ხელმწიფობა დალოცა და თავის ალაც დაძინდა. რაჭინდმა თავის ასულს ქება შესხა და მრავალი თქუაშეუბი უბოძა, მას ღაშქართა შინა ათასზე მეტი მეფეთა ძენი და სახელგანთქმულნი ფალეუანნი იმ ქალის სურვილით მოსუდიუენენ და ტუბილს სულს მისთვის გასწირავდნენ, მაგრამ სარვიხურამანი არც ერთს მიხედავდა, მისი მარად საცანბუციელი ურამანი იყო, მისი გონება მისს სურვილს შეეზურა და სხვა არავინ აცანბუცებდა. რა რაჭინდმა თავის ქალისაგან იმდამდეგი ამბავი შეიტყო. დიდი მადლობა უბოძა და ბარამ-ჯიბილის მოყვანა ბოძა, იგი ვეშაშის მხვრავსი ფალეუანი ხელ-შეკრული ხელმწიფის წინ შემოიყვანეს. რაჭინდმა უთხრა: ბარამ! აწ თეცი მომე რომ დეიადგან ჩემი ერთგული მონა და უშანგის მტერი იქნები, დიდს ქვეყანას მოგცემ და მრავალს წყალობასაც გიზამ. ბარამმა ზასუხი არ მიუგო და თავ მოხრილი იდგა.

აქეთ მხარეს ჩინეთის მეფის ასული, რომელიც ბარამის ცოლი იყო, მან წიგნი მისწერა ესე: „ტეი, შარელო! და შეილთა იუღიშთა მხერბულო, მოწყალებასა თქვენს ვეგედრები, მონა თქვენი ბარამი არ დაივიწყეთ და ჰერობილობას მისსა უშეუღლოთ რამე“. რა ესე წიგნი დასწერა უშანგს მიახრთა. რა ესე წიგნი ხელმწიფემ წაიკითხა, თვალთაგან ცრემლის ნაკადული გადმოედინა და საზარდად ამოიხრნა, სარდალთა უთხრა: ხედავთ რა სახელგანნი ფალეუანი დავკარგე, უსჯულთა ხელმძღვრეთ არის და მე კი იგი აღარ მაგანდებს. რა ესე სთქვა, გარდასქეშანს შეხედა და ესე უბოძა: აიართა სარდალო! ბარამის ჰერობილობი დამ განთავისუფლები ღონე სძებნეო. მან მოახსენა: ტეი, მადლო ხელმწიფეო! მრავალ გზით ვძებნე საშუალება, მაგრამ ვერა მოვიფიქრე, აწ წავაღ, ნუ თუ თქვენის დოვლათით მისი ამბავი ვსცნა რამეო.

ესე მოახსენა და წავიდა, ინდოთ ხელმწიფის კარავს მივიდა, შეხედა ნახა რომ ბარამი ხელ-შეკრული იქა დგას, დიდებულნი ცეცხლის თაყვანის-ცემას და რაჭინდის მონობას ეუბნებიან, მაგრამ ბარამი არც თუ ზასუხს აძღვეს. მის უზასუხობაზე ხელმწიფე გაწყრა და ბარამის თავის მოკვთა ბოძა, მაშინ სარვიხურამანი ზე აღსდგა და მოახსენა: ტეი, მადლო ხელმწიფეო! ამ კაცსა ნუ მოკლავთ, ამისთვის რომ ჩვენი ფალეუანნიც იშთა ჰყავთ ჰერობილთა, ნუ თუ იგინი ამით გამოვიმხნათ! ხელმწიფემ უბოძა: ტეი თვალთა ჩემთა ნათელო, თუ ეს არ მოგაკალით ამისი შეხსნა ძნელია, ამისთვის რომ, უშანგს ერთი გრძნეული ჰყავს, თუმცა

ქვესკნელს დავმალე, მაშინაც ჰხოვებს და წაიყვანს სარვისხურამანმა მასსენა, მე შობოძეთ იგი და ისეთის კრძალვით შევინახე რომ თუნდა ქვეყნის აიარნი, დევნი და ფერიანი შეიკრიბნენ მაშინაც ვერ წამართვანო. გარდასქმანი კარებიდამ უფურებდა და გულსა შინა სთქვა, უთუოდ შენ რაცა სთქვა აღსრულდება შეგიძლიანო. მაშინ ხელმწიფემ ბარამს სიკვდილი ახატია და თვისს ასულს ჩაბარა. სარვისხურამანმა ბარამის წაყვანა ბრძანა და მონათა ხელშეკრული ბარამი სარვისხურამანის კარავს მიეყვანეს. ქალიც მამას გამოეთხოვა და თვისს კარავს მივიდა, მარტო ძიძის მოუწოდა და ერთს მხევალს ბარამის მოყვანა უბძანა. მათ ბარამი ხელშეკრული მოიყვანეს, სარვისხურამანმა ბძანა: ბარამის ზურბობილობილადმ გასწინა და აქრის სამოსლით შემოსა, მოიღეს სამოსელი და შემოსეს. აქრის ხელზე დასვეს. ქალმა სუფრის მოღება ბრძანა და ხადიმი დაიდგეს. როდესაც სარვისხურამანმა დგინო სვა მიჯნურობის ტვირთი უფრო გაუმრავლდა და ბარამს უთხრა: „ერთს სიტყვას გკითხავ და თუ მართლს მეტყვი და იმ სიტყვას თუ ავრთავ შენს გულში შეიანსავ, ზურბობილობილადმაც განთავისუფლებული იქნები, მხოლოდ ტყვილის თქმა შენს თავს შეანანიებს“. ბარამი ზე აღზღვა, საფერი ქება შეასხა ქალს და მოახსენა: „სწეი, კეკლურთა დედოფლო! რასაც მკითხავ თუ რამე ვიცი უფლას მართლს მოგახსენებო“. ქალმა ჰკითხა უშანგის დაშქარში ერთი ახალ-მოწიფებული ფალევანი რომ იყოფება, ექვს ფერვანს მხეცზე მჯდომი, იგი ფალევანი ვინ არის ანუ იგი მხეცი სად იშოვა? ბარამმა მოახსენა: „სწეი, მშვეკებით ყოვლითა სრულყო და ძლიერებით ყოველთა უმჯობესო, თქვენ რომ ფალევანს მკითხავთ, იგი ხელმწიფის შვილია, მის მამას თახ-მურად სწოდებია, რომელიც შვილთა იულიმთა მხეცობელი ყოფილა. ეს ფალევანი დევებს სამის წლისა მოეტაცათ და ქუთათის მინდორს მიეყვანათ, იქ აღზრდილა. ცამეტს წელიწადს, მათ შორის ყოფილიყო. რა თქვესმეტის წლისა შექმნილიყო ჩვენს ქვეყნის ერთ მხარეს მოეყვანათ შიხარე დევებს და მთაზედ გაეშვათ. ჩვენ აქ მომავლობაში წინ შემოგვხვდა, ჩვენგანი მრავალი ფალევანი დახრცა, მას შემდეგ ისეუ თავის ნებით და ყათან ფალევანის ბიძის შვილობით უშანგ-ხელმწიფეს იახლა და სააზვირანობის სკამზედ დასვა. როდესაც ინდოეთის ზღვის პირს მოვედით, იგი მხეცი ზღვილადმ გამოვიდა ათ შვილმეტო ასი ათასი კაცი ერთმანერთსა ჰვარა, მრავალი წარჩინებული ფალევანი დახრცა, შემდეგ ყარამანმა შეიპურა, გახედნა და თვისად საჯდომით განაწესა. იმ ფალევანს ყარამან-ყათილს უხმობენ სახელად, ძლიერი ჭაბუკი ფალევანია, იმისაგან ყათის მთის დევნიც კი შეძრწუნებულნი არიან“.

როდესაც სარვიხურამანმა უარმანის ამისთანა ქება შეიტყო, სი-
უგარულის ეშხი ერთი ათასად გაუმრავლდა, მას ჰკითხა: თქვენ ვინა ხართ
და ანუ სახელად რა გეწოდებათ? მან მოახსენა: მე სახელად ბარამ-ჯი-
ბილი მქვია, სულთან-ჯიბილ-გაბარის შვილის შვილი ვარ და ამ ხანათ
უშანგ-მაჭის მონა გახლავარ. ქალმა ჰკითხა, ჩინეთის ქვეყანას ქვად ქმნი-
ლად რამ იყო იგი შენა ხარო? ბარამმა მოახსენა, დიან მე გახლავარ.
ქალმა კვლად ჰკითხა: „სწეი, ფაღვანო! კვლად კაცის სახედ როგორღა
იქცეი?“ მან თავის ამბავი თვითთუფლად მოახსენა როგორც განთავისუფ-
ლებულიყო და გარდანქმენს რაც შემწეობა ექნა მისთვის ანუ აზრად
შეთიღისმე როგორ მოეკლა. ქალმა უთხრა, თუ გარდანქმენს შენზედ
ეგოდენი ჭირნახული გაუწევია, აწ რისთვის არ მოგიგონა. ბარამმა მო-
ახსენა, არ იქნება რამ არ მოვარგებდე, მაგრამ მე ესე ვგონებ რამ იგი
ახლა აქ ახლავს სადმე უნდა იყოსო. მასინ გარდანქმენი კარავს გარეთ
იღვა და ესე საუბარი ყოველივე ესმოდა. სარვიხურამანმა ძიძას უბძანა,
წადი გარეთ,—და კარავს გარეთ თუ ვინმე იყოს აქ შემოიფანო.

მართლაც გარდანქმენი კარავს გარეთ მდგარიყო, რა ესე ბძანება
ესმა ქალისა, დვინით მოვრავს დაემზგავს და ერთს ალაგს მიეგდო და
თავი მოამძინარა. რა ძიძა გარეთ გავიდა გარშემო მოვლო და ხანა რამ
ერთ ვიდასაც კაცს სძინავს. ძიძამ ფეხი დასტა, გარდანქმენმა წამოიხე-
და და ინდოურის ენით უთხრა: „დიაცო გამშორდი დვინო სმული ვარო“.
ძიძამ გარდანქმენი ზე აყენა და სარვიხურამანთან შეიფანა. აიარმა შირ-
მიწა გაერთებით სალაში ჰკადრა და ქება დიდი შეასხა, ქალმა შეხედა, გარ-
დანქმენი იცნა და უბრძანა: „სწეი, სახელავანო! სადაური ხარო? აიარ-
მა მოახსენა: მნათობო, ერთი ინდოელი დარბი კაცი გახლავარ სკრავ-
თა მცოდნე და მით ვცნობრბო. ქალმა უბძანა: „სწეი, ხელავანთა ოსტა-
ტო! მაშ სკრავით მცირე ხანს შეგვაქციეო“. სკრავი მოიღეს, გარდან-
ქმენმა სკრავს ხელი მიჭყო და ზედ დამღერდა უცხო და უცხო სიმ-
ღერებს. შემდეგ სარვიხურამანმა უთხრა: „სწეი, ვატოასნო ოსტატო!
ერთს ვისმეს გამგზავსებო, რა გარდანქმენმა ესე ისმინა, (გულის თვისს
სოჭვას, ნუთუ ეს იგი იყოს რომელმაც ერთის სიღის შემოკვრით ქვე დამ-
ცაო? აწ მაშ სიფრთხილე მმართვესო, ამისთვის რამ ცრულს ბადეს გა-
ვუბი, ახლა მართლის თქმით უნდა მოგიქცე). ესრედ მოახსენა: თქვენ უფ-
ველივე უკეთ მოკესსენებათ. ქალმა ჰკითხა, შენ გარდანქმენი არა ხარ?
მან მოახსენა, ათასიმღ მაქებარი გფერობს ესრედ ცნობისათვის. ქალმა
უთხრა, შაბაშ შენსა სიპართლესა რამ მართავს მითხრობო, რა ამ გვა-
რათ მოიუბნეს, სარვიხურამანმა ბრძანა: გარდანქმენო! გამოთავისუფლე-

შია თქვენთვის, აწ შენცა და ბარამიც წადით თქვენსვე ლაშქარში მიდით, შამიქემის ზასუსის მკებელი მე ვიქნები. თქვენთა ლაშქართა და ფალეკანთა აცნობეთ რომ ხვალ მზათ იუენენ ბრძოლის ველს გამოსსვლელად.

ესე სიტყვა, ძვირფასი სამოსელი მოადებინა, კარდანქეშანიც შემოსა და ორივე თავიანთ ლაშქარში გაისტუმრა, მაშინვე სიჩქარით წამოვიდნენ და უშანგის კარავს მოვიდნენ. აიარნი კარებ წინ ისხდნენ და მათს ამბავს უბნობდნენ: რა შემოსედეს ბარამ-ჯიბილი და კარდანქეშანი იხილეს, მაშინვე წინ მოეგებნენ, ერთნაირი რამელიც მანდატურთ უხურესი იყო, რადესაც იგინი დაინახა სწრაფად შევიდა და უშანგ-შაჰის მათი მოსვლა ახარა.

ხელმწიფე დიდს სიხარულს მიეცა, იმ დღეს ხელმწიფეს ერთი სომოსელი ემოსა, რომელიც ერთი ქვეყნის წლის ხარჯის ფასად ღირდა, ის ერთნაირს სამახარობლოდ უბოძა. ზე აღზღვა, ბარამ-ჯიბილს წინ მოეგება და შუბლს აკრცა ხელი დაუჭირა და კარავს შეიყვანა. ბარამი თავის ალაგს დასვა, თვითონაც ტახტს დაბძინდა. ბარამს რაჰინდისა და სარვიზურამანის ამბავი ჰქოთნა, ბარამმაც ყოველივე უკლებლად მოასსენა: ხელმწიფემ იგრძნო რომ იგი ქალი ყარამანის ტრფიალი შექმნილიყო. რა ღამემ განვლო და სიბნელის ზეწარი დაიხია და ქვეყნის მანათობელმა მზემ თავი ამოყო, ორსვე მხარეს ლაშქარნი დარაზმდნენ და სომარ ბუკს შეჰბურეს, ქოსთა და ნალარათა ხმა გაჰიროდა, მსწრაფად ცხენებს ამხედრდნენ და ომის მომწადენი მტერს ეჭადოდნენ, ჯაბანთა კი ზირთა შიშისკან ზაფრანის ფერი დაზღებოდათ. მაშინ რაჰინდის ლაშქრიდამ ერთი გულფანი ფალეკანი გამოვიდა, უვითელ მარტორქას მჯდომი და მიძიდელ შეტურვილი, თორმეტი ათასი ფალეკანი უკან მოზღვედნენ, ისეთის მშვენებით მოვიდოდა რომ, მტერთაც დიდით მოეწონებოდათ. ამისმა შიხვევამ უშანგ-შაჰამ თვისთა სარდალთა ჰქოთნა: ეს სსხელფანი ფალეკანი ვინ უნდა იყოსო? მაშინ ზორამ-ჰინდი წინ წამოდგა და მოასსენა: ზეი შარელო, იგი ფალეკანი ინდოთ მეთვის ასული სარვიზურამანი არის. ფალეკანთ უბანეთ მისკან გაფთხილდნენ რომ ფათერაკს აჩას წაკვიდნენ. ესე სიტყვა ფალეკანთა ესმათ, და ყოველნი მზად იუენენ.

აქ სარვიზურამანისა ერანელთა და თურანელთა ფალეკანთა სარდალთა ომი ძლიერდი, და სარვიზურამანისკან უშანგ-შაჰის მრზაბლთა ფალეკანთა შეპერობა.

უშანგ-შაჰის ლაშქარში სსხელფანი ფალეკანი ვინმე იყო, რომელსაც სსხელად ბარამ-ისსაკან-ზად ეწოდა, იგი მოედანს კავიდა და ქალის

მის ღამობდა, ხელთა ისეთი ორთლი ეჭირა რომ დიდს ჭანდას ემ-
გზავსებოდა, იგი თავს შემოიფლო და სარვისურამანს მიუხტა, თავის გან-
გებით მას ზედ აგებს უბარებდა, ამისმა მხილველმა უშანგ-ხელმწიფემ
ბძანა, მეტრადება სარვისურამანი რომ ბარამ-ისსაგან-ზადის ხელით გა-
თადესო, ვარამანმა მოახსენა: „სტი, ხელმწიფე სრულიად ქვეყნისათ
იმ ქალს ბარამის ომი ანად მიანნია და არც მისსა ომს იკადრებსო.
ბარამისთანა ფაღვეანი რამდენი გაუსწორებია მიწასთან, მე ესე მძიმ-
სენებია და აწ თქვენის ბუნებრივს თვალით უუერეთო. ამ ჟამად იგი ქა-
ლი მოედნის საშუალ ალაგს მოვიდა, იმ ფაღვეანთა რომელიც უკან მო-
ზღვედნენ მადლობა უთხრა, ივინიც გაბრუნდნენ და თავიანთ ალაგს დადგნენ.
ქალმა მოიხედა, ნახა რომ უშანგის მხრიდამ ერთი ფაღვეანი მო-
ხტომია და შუბზე აგებს უბარებს, ქალმა შუბს ხელი აუკრა და თავს
გადაიფლო, ტარსა ხელი სტარა და ზევით აზიდა, ბარამმა შუბი ხელიდამ
არ გაუშო, ქალმა მეტის აზიდვით ბარამი მარტორქიდამ მოხდა, აიუვა-
ნა და ქვეყნას დასცა, ბარამი მეტის სიფიცხით ფეხზე დადგა, რა ქალ-
მა იგი ისე იხილა, აუყანდიდან ფეხი გამოიღო და ბარამ გულს ისე აძ-
გერა რომ შვიდჯერ ვიარაზე გადატრიალდა და ქვეყნას დაეცა, მის და-
ცემის ხმა მთის დაცემის ხმას ჰგვანდა. მასინ ინდოთ აიარნი მოსცვიფ-
დნენ, ბარამ-ისსაგან-ზადს ხელეტი შეუკრეს და ზურაბილად წაიფუნეს. რა
სარვისურამანისა ესეთი სიმხნე ნახეს ორთავე კერძოთ ლაშქართა დიდი
ქება შეასხეს და შაბშ შაბაშის ხმა გამრავლეს. ქალი მოედანს იღვა და
სამხრად ფაღვეანს ითხოვდა. მასინ ერანელთაგან მოთა-ჯანზა-ჯირ წო-
დებულე ფაღვეანი მოედანს გამოვიდა, ერთმანერთს ნავარდი შემოფლეს,
ქალმა ლახტი თავს შემოიფლო და ერანელ ფაღვეანს მედგრად დაჰკრა და
იგი საწყალიც ცხენიდამ ჩამოაგდო. აიარებმა იგიც შეკრეს და წაიფუნეს.
ამის მხილველი უშანგ-ხელმწიფე დიდს მწუხარებას მიეტა და ბძანა, ფა-
ღვეანნო ვერა ხედავთ ეს თმა ასაკვეცი ვითარ საქმეს ჩადის!... რა ესე
ბძანა, სუხარავ თურქთა ფაღვეანი გავიდა, ქალმა ისიც ჩამოაგდო, აი-
არებმა იგიც შეჰკრეს და წაიფუნეს. მასინ ხორასნული ფაღვეანი ავთა-
ჯანგი მოედანს გავიდა, იგიც მსწრაფელ ჩამოაგდო. შემდეგ ბალასული
ფაღვეანი გავიდა, სახელად დაუზარაბ, რა ქალს მიუხლავდა ერთმანერთს
ნავარდი შემოფლეს და შექმნეს ძლიერი ომი, ერთმანერთს ოცდა ოთხი
ლახტი სტეს და ვერა რომელმა აჯობა, შემდეგ სარვისურამანმა თავისი
მძიმე ლახტი თავს შემოიფლო და გაფიცხებულე საკვდავად მოუქნია, რა
დაუზარაბმა ესე იხილა ფარი თავს დაიფარა და სიცოცხლისაგან უიმი-
დო შექმნა, ლახტი ფარს მოხვდა, ფარმა ვეღარ გაუძლო, ფარი გასქ-

და და კისერს ჩამოეცვას, ფაღვეანი მაშინვე ძირს ჩამოვარდა, ინდოთ გრძნეულნი თავიანთ ხელფანებით მოვიდნენ და იგიც წაიტაცეს. რა ესე არაფლობ-სუნზარ ფაღვეანმა ნახა, იგიც გავიდა მოედანს, მტირეს ხანს იბრძოლეს და იგიც ცხენილამ ჩამოაგდო. მერე სამსიმ ფაღვეანი გავიდა და იგიც სწრაფობელი ადვილად შეიპურა. ამის მხილველნი ერან-თურახელნი ფაღვეანნი ძლიერ თავილობდნენ, მაშინ მოედანს გავიდნენ რამდონიმე ფაღვეანნი, უზამ-ფარა-სათი, მარდანა, ქეჭლან, ქუთაღანგი, ქალჭლან, ქუჭინიშინ, ბახად-ჯამან და სხვანი. ესენი ძლიერ სახელფანნი ფაღვეანნი იყვნენ, ისე რომ რკინას კბილით დაღებდნენ და ბორცუს მჯიღვით დაქტევდნენ, ამათაც მტირეს ხანს იბრძოლეს და ბოლოს ამათი საქმედ წახდა, ქალმა ყველანი შეიპურა და თავიანთ აიარებს მისცა წასა-უგანად. იმ დღეს ინდოთ ლაშქარში ამისთანა ხმიანობა გაისმოდა: ჭკარ, მოჭკალ, შეჭკარ, შეიპურა, ერანულ ფაღვეანებს ცოცხალს ნუ გადაარჩენთო, სარგისურამანმა იმ დღეს სმოცდა თათხმეტი სახელფანნი ფაღვეანი შეიპურა. ამის მხილველი დიდი ხელმწიფე უშანგი არა მტირე მწუნარებას მიუცა. რა მტირე ხანი გამოხდა მარჯვენა მხრილამ რაღაც ხმიანობა მოესმათ, მსმენელთა ასე ეგონათ ცა ქვეყანას დაეცაო.

აქ ძლიერის ფაღვეანის უათრანისა და სარგისურამანის ომი და სარგისურამანისაგან უათრანის შეპერობა.

ფაღვეანთა სისხლის მღვრელი და ამაყთა მომამშვიდებელი ღმრთი ძლიერი უათრან მოედანს გამოვიდა. მისთა მხილველთა სარგისურამანის იმედი გარდაიწვევიტეს და ერთობით ამას იტყოდნენ, ბრადია მნათობი ამიტომ რომ ამისთანა ვეშანის ხელში უნდა ჩავარდესო. უშანგმა ზორობ-ჭინდს უთხრა, ჭეი, სარდარო! სარგისურამანის და უათრანის ომს ვითარ ჭხედავ? მან მოახსენა: ჭეი, შვილთა იუღიმთა მპერობელო! მე ესე ვგონებ რომ იმ ქალს უათრანიც ვერას დაკლებსო. უშანგმა ესე მოხსენება არ იარწმუნა და ესრედ ბრძანა: ეხლა ვი შებრალეა იგი ქალი რომ უათრანს ვერ იცნობს თუ ვითარცა ფაღვეანია, იმის საქმე დღეს უთუოდ ამ ჭაბუკის ხელით გადაწყდებაო. ამ ჟამად უათრანი სარგისურამანის სიანლოვეს მივიდა და მდამლად სლამი ჭკადრა, ქალმა ჭკითხა: ფაღვეანო, რა სახელფანობა გიქმნია უშანგის ამოდენა შეურეღ ფაღვეანთა წინ, ანუ რა უნდა ჭკმნათო? ბრადია იგი დრაჭკანი (ჯიღლო) რომელიც ხელმწიფეს თქვენზე მოუღიაო. უათრანმა მიუცა, შენ რომელიც სირცხვილის ფარ-

დაგი ზირიდან ავიკვცია და ამოდენი უწესო საქმე გიკადრის და ესე მოედანი ვაჟკაცთათვის არის დაწესებული სამხრად, და დიაცთა ომი ჭაბუკთათვის საკიცხავად დადებულიაო. მე შენთან ბრძოლად არ გამოვიდოდი ამისთვის რომ დიაცთან ომი შეტყობდა, მაგრამ შენი ამუხობით მრავალი უწესო საქმე ჰქმენ! უმეტარო, შენ არა გსმენია ყარაშანის სახელი და ყათრანისა?!... აწ მოველ სულთა შენთა ამომხდელი, სადა წახვალ ჩემთა ხელთაგან, უთუოდ აწ თავსა ტანისაგან გავიმორცხე და ქვეყანაზე საკიცხავად დაგაგდებო.

რას სარგისურამანმა ესეთი სიტყვები ისმინა, გულში დიდად გაწერდა და ესე უზასუხა: ფაღვეანი, ვითარ იგრძნე რომ მე ქალი ვიყავი, ანუ კვრე რათ გამოვიტყუე? თუმცა ღომის ლეკვი ხვდა არ იფოს, ნუ თუ იგივე ღომი არ იქნება? აწ მზათ იყავ და გაუთხოვდი, გაცნობებ ჩემს დიაცობასა, რა ესე სიტყვა, მარტორქას ქუსლი შემოჭკრა, ზედ მიაგდო და ერთმანერთს ნავრდი შემოუფლეს, უშანგ-ხელმწიფე, ფაღვეანთა უხუცესი ყარაშანი და სხვანი სახელოვანნი ფაღვეანნი მათს ბრძოლას უჭვრეტდნენ. ქალმა შუბი გულს საძკვრად მიუმატა, ყათრანმა სწრაფად ფარი მიაშველა, შუბმა ფარი გახეთქა და გულის სახელოვანს მიაღწია, ყათრანი მარტორქის გავას გადაწვა და შუბისგან დამსხვრეული ფარი ხელიდან გაუშვა. გარდანქმანი მსწრაფად მოიჭრა და სხვა ფარი მიართვა. ქალმანას რომ შუბისგან არა ეგრძობა, მაშინ მთის ოდენი ლახტი წელთაგან მოიღო და ყათრანს დასაკრავად შედგრად მოუქნია, ამისმა მხილველმა ყათრანმა თვისი ლახტი თავს იფარა, ლახტი ლახტს მოხვდა და მთაგან საშინელი ცეცხლი გამოხდა, ქალმა მრავლის ლახტის ცემით ყათრანი ზევით არ აახედა, ათასის ცდით უგნებლად გადურჩა. რა რიგი ყათრანს ერგო, ყათრანმაც სცა რომოდენიმე ლახტი, მაგრამ ვერტარა მან ავნო და ვითა არა სცემოდა, არად შეიმჩნია. შეორედ რიგი ქალს ერგო ისეთი ლახტი დაჭკრა რომ თუმცა იაბოუზის მთას სცემოდა, იგიც კი დაიქცემოდა. მაგრამ ფაღვეანი იმ ნაკრავსაც უგნებლად გადურჩა, შემდეგ ყათრანი აჯანდასზე შედგა და ერთი ისეთი ძლიერი ლახტი დაჭკრა რომ მის ნაკრავის ხმა ოთხს ფარანგს გაიგონებდა, მაგრამ ქალს არცა თუ მაშინ ავნო. ყათრანმა იფიქრა, ჩემ ნაკრავს დეგნი და ფერინი ვერ გადურჩებოდნენ და მე ამ ქალმა ვითარ გამოძლო, მე ამ ქალის საკვდავთ გამოვსულვარ და აწ უნდა გადავწყვიტოვო. რა ესე იფიქრა, ხმალი ქარქაშიდამ ამოახდინა და ქალს სასიკვდილთ მიმართა. სარგისურამანს ადრევე სმენოდა რომ ყათრანი ყარაშანის ბიძის ძე იყო. ესე შესძახა! ფაღვეანო რა არის შენი წადილი რომ ხმალი მიშველი მოხვალ?

აწ მე გაცნობებ ხმლის მოწვევენს და მტრის სიკვდილი ვით უნდა, მაგრამ რა უფა რომ ყარამანის წყენს ვერიდები, საკლავად ვერ გავიმეტებ.

რა ესე უთხრა, ქალმაც ინდოური პირბასრი ხმალი ქარქაშიდამ აღმაცხდინა და ეათრანს შეუტია. პირველს მისულაზედვე ეათრანმა ხმალი მოუქნია და თავის განგებით სიკვდილს უხირებდა, ქალმა მეტი სიფიცხით და კარგის მხედრობით მოქნეული ხმალი აიცილნა და მხარ ქვეშ გაუარა, მაშინ ქალმა სდავე მოიბრუნა და შემოსძანა! ფაღვეანო სიფრთხილვე გმართებს, რა ყარამანმა შესედა, ნახა რომ სიკვდილსა და ხმალს თავისზე მოეწია, ესრედ შესძანა! ზეი შენ, თმა ასაკვეცო! რა საქმეს ლამობ, ესე სთქვა და ფარი იფარა, თავი უფაღს შეავდრა. ამ საქმის მხილველნი ეათრანისგან უიმედონი შეიქმნენ, მაგრამ ქალმა ყარამანის ხათრით ვერ გაბედა რომ ეათრანისთვის პირი დაეკრა, ხმალი გადმაცხდრუნა და უფა დაჭკრა. ეათრანმა დაკრულს აღაგს დაიხედა, დაკოდილობა ეკონა, რა სისხლის დენა ვერა ნახა, დიდად გაივირვავა, ქალმა კვალად შეუტია ეათრანს.

რა ყარამანმა ეათრანის სსიკვდილათ ზედ მიწვენა იხილა, ქალს სსინელის ხმით შესძანა: ზეი, შენ სისხლთა მღვრელო! მაგ ფაღვეანს არა ზუნორო, რა ეათრანს ყარამანის ხმა ესმა, მაშინ სირცხვილის აღმა ნამუსს ჩააგდო, ქალის ჯაჭვის კალთას ხელი მიჭყო იგი ორნი ძლიერნი მებრძოლნი ირკინებოდნენ, ორნივე მარტორქიდამ გადმოხტნენ და ერთმანეთს ქვეითად ეტიდებოდნენ, ჯაჭვსა და ჯავშანს ერთმანერთს ზეწარსავით ახვედნენ, სლამომდე ამისთანა ბრძოლაში იმყოფებოდნენ. რა მწუხრის უამი მოახლოვდა, სარვიხურამანი განრისხდა, ეათრანი შედგრად აზიდა ვითა მცირე ერმა და ხელში დაიჭირა მადლა, იგი მოედანი გაატარა და რაჭინდის დროშასთან დასცა ქვეყანას, მაშინ ორსავ ლაშქართაგან დიდი განვეირვების ხმიანობა შეიქმნა.

რა ესეთი საქმე იხილეს უშანგის ლაშქარმა, სამსამა ათსამა მხედარმა ქალს შეუტოეს. ქალი მარტორქას შეჯდა, ხმალს ხელი მიჭყო და მათ სიმრავლეში გაერია. იქით მხრიდამ ინდოთაგანიც სამასი ათასი ლაშქარი გამოვიდა, ერანელთა ლაშქართა შეუტოეს, მათთა ცხენთა ნატურთა ფრთხილად მესწავდებოდა, ერთმანერთში აირივნენ და ორთავე კერძოთ ლაშქართა ხმიანობა ასტყდა: „ჭკარ, მიჭკალ, შეჭკარ, შეიზყარ, ესე არს დღე ამაცთა გამჩენისა“. შეიქმნა ომი საკვირველი და ფიცხელი, სჯარსნი ესე სწერენ: მეორედ მოსულას ემგზავებოდა. მათთა ფერხთა ნატურთაგან ისეთი მტვერი შეიქმნა, რომ ჭყერი დახნელა და ლაშქარი ერთმანათს ვეღარ არჩევდნენ, იმ დღეს ინდონი მხედრ ბრძოდნენ.

უშინგის ლაშქარნი იძლივნენ და გაიქცნენ. ამ ჟამად ყარაიმანი ერთ ადგილს იდგა და ლაშქართა ბრძოლას უჭყრეტდა. რა უშინგის ლაშქარი ძლეული ნახა ვეღარ შოთთმინა, მაშინვე ხელმწიფესთან მივიდა და ზირი მიწას დაზღვა, დაჯიჯა, ქება შესსხა და მსეცსა ამხედრდა, და მაშინვე საომრად მიმართა, მარჯვენა ხელი მარცხენა გვერდს შემოიხრია, მარცხენა მარჯვენასა და ერთი ისეთი საშინელი ხმით შესძის რამ მისთა მსმენელთა ეგონათ, ცა ქვეყნას დაეცაო. მის ხმის შიშით მრავალნი ცხენთაგან ჩამოცვივდნენ და უსულთ იქმნენ, მარტორქანი დაფოთნენ, სწოლათა დაწვევიტეს ჯაჭვნი და მინდორს გადახვეწნენ. ყარაიმანმა ბასრი ხმალი ბედნიერ ქარქაშიდამ აღმოახდინა და ინდოთ ლაშქარში გაერთა, მისი მხილველნი უშინგის ძლეული ლაშქარნი დათამაშდნენ და ივინიცა ინდოთ მიეტყვნენ. შეიქმნა ომი ფიცხელი, მოლაშქრეთა თავები მიწასე ხეთა ფურცელივით სცვივდნენ — და მრავლის ფაღველის თავ-ტანი ცხენთა ფეხებზე იქეღვებოდა უმატიოთ, ჩვიდმეტი უშინგის ტახტის ფაღვეანნი დაიხცნენ და სხვათა დახცვილთა მოლაშქრეთა რიცხვი არ შეიგდებოდა. ინდონიც მრავალნი დაიხცნენ. ყარაიმანი განრისხებული მედგრად იბრძოდა, მრავალი სწალოზე მუდამი ფაღვეანი შემუსრა და ინდოთ ხელმწიფის დროშას მიაღწია. რამეღ მხარესაც შეუტევედა ლაშქარი დასტა-დასტა კარბდნენ. დათამაშებულნი გრანენი მათში დაეყოფდნენ და უწყალოდ ხოცდნენ. რა ესენი ამ ბრძოლას იყვნენ, სწანდიერ-ბარც თავისის ლაშქრით, რაჭინდის მოსახმარებლად მოვიდა.

აქ სწანდიერბარცის მოსვლას ინდოთ ხელმწიფის შემწედ და მისგან ფიცხელის ომის გადახდა.

სამხრეთის კერძოდამ ერთი მტკერი აღზღვა რამ ჭავრი დაბნელა, ჩრდილოეთის ნიაგმა მცირე ხანს უკან შემოჰკრა და მტკერი გადაიურა, ორსნი დროშა გამოჩნდა, — ეს იყო ორსნი ათასის კაცის ნიშანი: ჩქარის სიარულით მოვიდოდნენ, ლაშქართა სიახლოვეს მოადწიეს და მოედნის ზირს დადგნენ. ცხენნი და კაცნი სრულიად რკინით შეჭვიდნენ იყვნენ, სწანდიერმა იკითხა ინდოთ ლაშქარი რამეღლიაო. ერთმა ინდოთ მოლაშქრეთაგანმა აუწყა რამეღიც იყო. მაშინ სწანდიერმა თვისი რაში მოითხოვა, მოსართავები გაუმაგრა, ზედ ამხედრდა და მონათა უბრძანა, ინდოთ შეეყენ ჩემი მოსვლას ახარეთ, აწ მტკერთაგან ნუღარ იიშიშვისო. მონამ ესე საამო ამბავი მსწრაფად რაჭინდს მოახსენა. მაშინ ინდოთ ხელ-

მწიფემ ხელნი შეიტყუებნა და კასკასით სიცილი დაიწყო. მასინვე სწან-
დიერბარმა თავისი თასის კაცით უმანგის ლაშქარს შეუტია, მა-
შინ უმანგის ლაშქარს არა მცირედი შიში მიეცათ. ერან-თურანელნი ლაშ-
ქარნი გაიქცნენ და ინდოთ ლაშქარნი მისდევდნენ. სწანდიერბარმა ხმაღ
მეწვიდილი ლაშქარში გაერია, რომელ მოლაშქრესაც ხმაღსა სტემდა თავს,
ცხენსა და კაცსა შუა გაჭკვეოდა, რომელსამეს აიევანდა მეორეს შეს-
ტყორცნიდა და ორივე უსულო შეიქმნებოდნენ, იმ დღეს მრავალი ერან-
ელი ფაღვანნი გაწვიოტა.

ამ უმად ყარამანი და სარვიზურამანი ერთმანერთს ებრძოდნენ, ვი-
დრე მწუხრის უამადე. რა ქალმა მისი ესეთი სიმხნე გამოსცადა, ესე
მოახსენა: «შბაშ, შბაშ! შენთა მკლავთა ძლიერებას რომ შენებრ ჭაბუკი უო-
ველს ქვეყნის შირს არც შობილას და არც იშობება». ჭეი, ფაღვანთა
ფაღვანო! დღეს მე და შენ ბრძოლით ვერ გადავსწვევით, თქვენ ზერო-
ბილთათვისაც ნუ სწუხართ, ბოლო კეთილია. რა ესე სთქვა ერთმანეთ გა-
ყვარნენ, ყარამანმაც მადლობა მოახსენა და გამობრუნდა.

ამ უმად გასაყარს ნადარას ჭკრეს, ორისვე მხრის ლაშქარნი ბრძო-
ლის ველიდამ დაბრუნდნენ თავთავისად. უმანგ-ხელმწიფე თვისსა დიდ-
ბუღს ტახტს დაბრძანდა, ფაღვანნიც მოვიდნენ და წესისამებრ თავ-თა-
ვის ალაგს დასდნენ, ერთმანერთს ომის ამბავს უამბობდნენ. რა მცირე
ხანი გამოხდა ფაღვანთა უხუცესი ყარამანი ხელმწიფესთან მოვიდა, წე-
სისამებრ დალოცა, ქება შესხა და თვისსა განწყისებუღს ალაგს დაჯდა,
ხელმწიფემ ფაღვანთა თვალი გადაავლო, ნახა რომ ოთხმოცდაათი ფა-
ღვანთა სკამები ცარიელი იხილა, დიდ მწუხარებას მიეცა და ესე სთქვა:
სწანდიერო! ხედავთ დღეს იმ ქალმა რა გვიყო და იგი დევთა ნაშობი
სწანდიერი რა კარგ დროს მოეშველა და ვითარი ომი გადაიხდა! მასინ
გარდანიქმანმა მოახსენა: ჭეი, შარელო! უკეთუ დღეს ჭაბუკობა ყარა-
მანისა არ შეგვწოდა იგი ქალი ავ სსქმეს გვიზამდა, ისე რომ ქვეყა-
ნაში საზღაპრად შევიქმნებოდით. მერე სწანდიერის ამბავი ჩამოგდო
და იმდენი ქება წარმოსთქვა რომ მსმენელთა შირთა ფერი შეეცვალათ.
მაგრამ ყარამანს ძლიერ უძკერდა გული, ისე რომ მუნ მსწდომთა ასე
ეკონათ ღრუბელი გრგვინის და მისი ხმიანობა არისო. უმანგ-შაჰამ ყა-
რამანს შეხედა და მისი იმ გვარ მხნეობისთვის დემართს მადლობი შე-
სწირა, მაგრამ დახორცილთა და ზერობილთათვის დიდ მწუხარებაში იყო.
რა ყარამანმა ხელმწიფე მოწუენილი ნახა, ვეღარ მოითმინა და ესე მო-
ახსენა: ხელმწიფეო, დადალეულობისაგან ისე ვარ რომ ხორცი დასწყიდს
მიგავსო და ფარვანი მიბოძეთ რომ ჩემს კარავში წავიდეთ. ხელმწიფემ

ნებს დართო, ყარამანი ზე აღზდგა, ხელმწიფე დალოცა და თვისსა კარავს წავიდა. მეცნიერთა შეატყეს რომ არა თუ დადალეულობის გამო წავიდა, არამედ სწავლეისა რისამე აღსრულებისთვის. რა ყარამანი თვისს კარავს შევიდა, გარდანქმან გრძნეული თან შეჭყვავა, თაყვანი სცა, დალოცა და ქება შესსხა. ნახა რომ ყარამანს სდამური ტანისმოსი შეუმოსავს, აბჯრითა და ჯაჭვით იჭურვება, ისე ეჩქარება რომ თუ ვსთქვათ მზის ჩარხის ბრუნვას მიემგზავსებოდა.

რა გარდანქმანმა ყარამანისა ესეთი სიჩქარე ნახა, დიდათ მოეწონა, საქებრად ენა აღძრა და ესე მოახსენა: ჭეი, სწოთ-უბოფანო ფაღუვანო! ესე მართულობა და ქტევა ვისგან იწავლეო, ან ეს საომარი აბჯარი რათ ინებე შემოსვად და ანუ შენი სწავლეი რა არისა? ყარამანმა უბასუხა: მე ესე მწავია, ამაღამ წავიდე რაჭინდის საშურობილეს, რომელნიც ჩვენნი ფაღუვანნი ზურობილად არიან, ევკლანი გავანთავისუფლო. გარდანქმანმა მოახსენა: ჭეი, სახელფანო ჭაბუკო! დიდად საჭირო საქმე გიფიქრებია, მართლად იცოდე რომ შენის სისხლის დაღვრისთვის უფაღუვანი ინდონი თავს გასწირვენ, რომელცა ხუთი ასი-ათასნი კაცნი შენი მტერნი არიან. ამის კარდა მისებრ დევთა ნაშობი ქაბუღ-ჭინდი სზანდიერ-ბარის ძმა ხელთა შენთაგან მომკვდარა, ამისთვის სზანდიერი შენზე მოსულა სისხლის ასაღებად. აწ იგი იქ იმყოფება. მაც საქმეზე წასვლა, რომელიც თქვენ გავიზრახავს. თუ ღმერთო, ძნელი საქმე არის. ყარამანმა უთხრა: ჭეი, გარდანქმანო! შენ რომ წასვლას მიშლი, ბიძის ჩემის ძე ყათრანი, სახელფანი ჭაბუკი და სხვანი ფაღუვანნი მტერთა ხელში არიან ზურობილად. და ჩვენი ხელმწიფე უშნგი მათთვის შეჭირვებაში არის. ჩვენგნით დათმობა ვითარ შეიძლება? რა გარდანქმანმა ესე ისმინა მოახსენა: ფაღუვანო, საცდელად მოგახსენე. ვინაიდგან შენ გვრე მოგიწადინებია, მეც თან გაახლება, ან ზურობილნი გამოვიხსნათ და ან თავი ჩვენი ზატრანისა ჩვენი საშინსურზე გადავდგათო.

ორნივე აბჯრით შეჭურვილნი გაემართნენ ინდოთ ლაშქრისაკენ. ყარამანი ეუბნებოდა გარდანქმანს, აბა მალე წავიდეთ რომ ამაღამ ინდოთ ლაშქარი და ფაღუვანნი მხეტთაებრ ვინადირთო.

აქ ყარამანისა და გარდანქმანის ინდოთ ხელმწიფის მეჯლისს მისვლა, ერან-თურანთა ფაღუვანთა გამოხსნა და ყარამანისაგან მრავალთა ფაღუვანთა და ლაშქართა დახლოცა.

რა ინდოეთის ხელმწიფე ამიდან დაბრუნდა, თავის ტახტს დაბ-

ძანდა და ინდოთ დიდებულთაც დასსდომა უბძანა: იგინი წესისამებრ თავთავის ალაგს დასსდნენ, რა მტირე ხანი გამობნდა, სზანდიერ-ბარი შემვიდა, რადესაც ინდოთ დიდებულთა სზანდიერ-ბარი დაინახეს, ვეკლანი ფეხზე ადვდგნენ. სზანდიერმა რაჭინდ-ხელმწიფეს თავიანი სცა, ქება შესასხა, მივიდა და ტახტის ძირს თავის შესაფერს ალაგს დაჯდა. ხელმწიფემ ფალეკანი მოიკითხა, გარჯილობისთვის მადლობა უბძანა და ძვირფასი სამოსელი უბოძა. სუფრას მოიღეს და დიდი მეჯლისი გაიმართა, რა მტირე ხანი გამობნდა სზანდიერმა ხელმწიფეს მოახსენა: „ბეი, მარიელა! ძმა ჩემი ქაბული რა იქნა და ახ ვის ხელით გათავდა? ამ სიტუვასზე რაჭინდმა საზარლად ამოიხრჩა და ესე ბძანა: ჩუენი მესისხლე, უშანგს, ერთი ფალეკანი ახლავს, რამელსაც სახელად ყარამანი ეწოდება, შენი ძმა ქაბული მის ხელით გათავდა. ამ სიტუვების მსმენელმა სზანდიერმა საზარელი სულთქმა აღმოახდინა დვიძლთაგან და ესე სთქვა: „ვინაა იგი ყარამანი, რამელმაც ჩემის ძმის სიკვდილი იკადრა და იგი ჯერეთ ქვეყანასზედ მოარული არის? დღეის თმში რათ არ მაცნობეთ რომ ჩემი ძმის სისხლი მეხლევინებინა, იგი თრათ გამეკვითა და მისი მძოვრინადირთათვის სერი შექმნა?“ რა ესე სთქვა დიდად ამოიხრჩა, შეკრდნ ჯიღვი დაიცა და ესრედ სთქვა: „ვაჭ ჩემო ძმაო, რა მტირე კაციხ ხელით გათავებულხარ“, აწ ყოველთა გვეედრებით, ხვალ იგი მაცნობოთ, რომ მისი სისხლი მწეურთან. ამ სიტუვების მსმენელი, სარვიხურამანი გულსა შინა იტყოდა. ვინ იქნება იგი კაცი რამელსაც მის თმის მოკლეჯა შეკდოს. თუ ვინმემ მისი წეენა გაბედა, ჩემს ხელთაგან მიძიე ფათერაკს გაეხევა და სიცოცხლეს გავწირავ მისთვის.

ამ ყაზად რაჭინდმა დიდი ცეცხლის დაგზნება ბრძანა, მონათა მსწრაფელ ხელმწიფის ბძანება ადასრულეს და დიდი ცეცხლი დასთეს, მევემ და დიდებულთა იმ ცეცხლს თიხსავე მხარეს თავიანი სცეს და თავიანთ თხავნას ევედრებოდნენ. ამ ყაზად იგი ღომთა ღომი ყარამანი და გრძნულთა უხუცესი გარდანქემანი მათ შუა იდგნენ და მათ მოქმედებას უმხერდნენ. მაშინ იმ ცეცხლადამ ერთი ეშმაკური ხმა რამ გამობნდა ესრედ: „ჩოი რაჭინდ, დღეს შენი ხმალი მტერსა შენსა დაიმორჩილებსო. ყარამანის ფალეკნობა დამითრგუნავს, სზანდიერ-ბარი ძლიერი ფალეკანი შენდა შემწედ მომიფლენია აწ ზერობილნი იგი ყათრანი და სხვანი ფალეკანნი წინაშე ჩემსა მოახსნი, ჩემთვის თავიანი აცემინე და უკეთუ თავიანის ცემს არ ინებონ, სიკვდილს მიეცითო.

რადესაც ცეცხლიდამ ხმიანობა რაჭინდს ესმა, ზირი მიწას დასდვა და თავიანი სცა. მის ხმის მსმენელი ყარამანი, გარდანქემანს ეხრახებო-

და ვითა ვინა არს ესე. რომელიც ცუცხლიდამ სმინაობს? გარდასქეშნმა მოასხენა: ზეი, ფაღუვანო, ხმა იგი რომელ ცუცხლიდამ გამოვა, ეშმაკთ სმინაობა არის და ცუცხლის თავუვანის მცემელთა აზმაგი უოკელი წვრილად უამბო. რაჰინდი იმ ცუცხლიდამ ჯაზარაკის სმით უზომოდ გამინარულდა და ჰერობილთა მოყვანა ბრძანა: ბრძანების აღმასრულებელთა მონათა ერანულები ფაღუვანნი მოასხეს მის წინ. ხელმწიფე მათს დასტას ჯამობდა; ამით მხილველ ყარამანს გული ღრუბელივით უგრკვნიდა და ენებს რათა მაშინვე შეეცია, მაგრამ გარდასქეშნმა მოასხენა: ჯერ უამი არ არის, მცირეს ხანს მოითმინეთო. ყარამანი მის სიტყვას დასჯერდა მხოლოდ წინ წადკა და ფარულად ათვალიერებდა. რაჰინდი მობრუნდა თავის ტანტს კითხვია და დაბრძანდა, დუზდი-ავსარ გრძეული შიინობა და უურს ჯაზარაკი დაუწყო, მაშინ დუზდი-ავსარი წინ წამოსდგა და ყათრანს უთხრა: „ფაღუვანო, ვისთვისაც შენი თავი გასწირე დღეს შენ იმათ აღარცაი მოგიგონეს, ხომ ნახე რა დღე დავაყენეთ უშანგის ჯაშქარს რომელიც შენებრივ სახელგანთი ფაღუვანიც კი მოვინადირეთ და ჩვენი „ნარინურს“ რისხვა მათ თავს დაუცეთ“, ყარამანის იმედი რომ გკონდათ იგი საწყალო, სმანდიერის შიშით ხომ გარდასხვეწილა და ზვალვე გარდაუწვევტს სმანდიერ-ბარი უშანგის ჯაშქარს საქმეს. აწ თუ შენის თავის სიტყვასე გსურს ჩემი სიტყვა ისმინე, შენ და ეს შენნი ამხანაგნი რაჰინდის ერთგულ მონათ შეიქმენით. საბაოთ ღმერთი რომელიც თქვენს გწამთ იგი დაივიწყეთ და ჩვენს „ნარინურს“ ცუცხლს თავუვანი ეცით და ამის მონანიც იყავით და დიდ წყალობას მიიღებთ. ამასედა ყათრანი ძლიერ განრისხდა და უთხრა: „ზეი! შე ბილწო გრძეულია, რას ჩმახვ, რისთვის დავივიწყეთ ჭეშმარიტი ღმერთი, ცისა და ქვეყნის შემოქმედი და კვალად მისს გაჩენილს მანდურს ეშმაკს თავუვანი ვსტეთ?“ დუზდი-ავსარმა კვალად უთხრა: რადგან ეგრე შეგვევარებათ თქვენი უხილავი ღმერთი, ეს მაინც დამიჯერეთ რომ უშანგი და ყარამანი დაუტოვეთ, რაჰინდ-ხელმწიფეს დამეორჩილეთ და ამის ერთგულად ემსახურეთ, თვარა ხელმწიფე ეხლავე ბრძანებს და ცოცხლების ამ ცუცხლში დაგვავსოთ. რა ყათრანმა ესე მოისმინა მრისხანის თვალთ შეხედა უკვლას და სთქვა: „წუეულებო, რაც გსურთ ის ჰეავით, იცოდეთ, რომ რასაც სჩმახვთ ჩვენგან არც ერთის აღსრულება არ იქნება“. დუზდი-ავსარს უთხრა: გამოცალე შე წუეულო, თვარა ვფიცავ უშანგს და ყარამანის თავს, თუმცა შეგრული ვარ ისეთს საქმეს გიზავ რომ ხმა ვკლარ ამოიღო“. ამ უამად ყარამანმა გარდასქეშნს ჰკითხა: სმანდიერი რომელია რომ შე იმისგან გავიქცე და ან რის ძაღის მატრონი და სახელგანთი

საქმის მომქმედი არის? როდესაც ესენი ამ საუბარს იყენებენ სარგებურად-
მანმა თავის ძიძის უთხრა: ძიძუ, მიგვიჩინე რომ გარდანიქმანმა ეს ზერო-
ბილნი დაივიწყაო, მაგრამ მე უნდა უფლის მხრით ვეცადო რომ ეს ია-
ლევანნი სიკვდილს მოვარჩინო, მე ამით შეტოდების მიტყვევას ჩემს მა-
მას ვაჯობი და თუ ვედრება ჩემი არ მიიღო, ძალითაც არის ესენი უნდა
გამოვიხსნა. ძიძამ მოახსენა: ჭეი! თვალთა ჩემთა ნათელი, მე ვგონებ
რომ გარდანიქმანი აქ ფარულად იდგეს სადმე. რა ესე სთქვა ოთხსავე
მხარეს თვალნი მოავლო, ჯალათნი რომეზნიც სმალ მოწყვდილნი იდგნენ
მათ უკან ორი შავით მოსილნი კაცი იხილა, მათთა ზირთა ელვარება
მხეს ეკამათებოდა აქეთ და იქით მიმოიხედვიდნენ, სიფიცხით თუ ვსთქვა
ქარსავით უმაღლესობდნენ.

რა სარგებურადმანმა და ძიძამ იგინი დაინახეს, მაშინვე იცნეს რომ
ერთი იგი ლომთა-ლომი ყარამანი იყო და მეორე გრძელეულთა უხუცესი
გარდანიქმანი. რა ქალმა ყარამანს შეხედა, სიყვარულის ტვირთი გაუ-
მრავლდა და ძიძის უთხრა: ათასი მაქებარი უნდა ამ მამცთა რომ ესე
უშიშრად დგანან ამ იალევანთა და ჯალათთა შიგან და არაფერს ეპუე-
ბიან. რა ესენი ამ საუბარს იყენებენ, რაჭინდმა ბძანა: ჭეი, სარდალნი და
დიდებულნი! ამ ზერობილთა დახრცისას რას იტყვიით? მათ მოახსენეს:
შარბილო, ამათხედ რისხვა თქვენი ესრედ უნდა მოხდეს რომ მსმენელ-
თაც უფუელთა ეშინოდეთ და ამითათან საქმე კვლავ ვეღარ გაბედონ. მა-
შინ რაჭინდმა ბძანა მათ თავების დაურევიებთა. ამ ბძანების მსმენელნი
ინდონი ჭვრეტად წინ წარმოზდგნენ და ჯალათნი მათ დახრცას ლამობ-
დნენ. რა ყარამანმა და გარდანიქმანმა მათი სასიკვდილოდ გამომეტება
აიდასტურეს, გარდანიქმანი წარსდგა და რომელიც ჯალათთა უხუცესი
ყო მას თავს ისეთი მჯიღვი დაჭკრა რომ თავი ტანს შეაჭულიტა და
ისე საწყლად მოკლა, ყარამანიც მივიდა და სხვათა ჯალათთა თავები და-
ურევიან. რა მათგან მოიცალა მეჯლისის საშუალ ალაგს წადგა, მარჯ-
ვენა ხელი მარცხენას გვერდს შემოიფლო, მარცხენა მარჯვენას და ისეთი
საზარელი ხმით შესძახა რომ მსმენელი უსულოდ იქმნენ და ზოგთა
ცნობა დაეფანტათ, რაჭინდს და სხანდიერს ასე ეგონათ ცა ქვეყანას და-
ეცნა და იგინიც დაიბნიდნენ. რა სარგებურადმანმა ხახა ამათი მოქმედება
დიდს სიხარულს მიეცა. ცხენნი, მარტორქანი და სხილანი დაფრთხნენ,
დაწყვიტეს საბანი და მიხდონს გარბოდნენ, ლაშქარნი ისე შეშინდნენ
და შეიშაღნენ რომ მეორეთ მოსვლას ეგონათ და ერთი მეორეს ვეღარ
სცნობდნენ. რა ეველანი უცნობა შეიქმნენ, მაშინ უათრანმა წამოიხტა
და რაც ძალი და ღონე ჰქონდა გაზიდვით შეკრული ხელ-ფეხი დაიწ-

უვიტა. ყარამანი და კარდანიქეშანი მივიდნენ სხვათა ზურობილთა სულ-ფეხნი გაუხსნეს ზე აყენეს და წასასვლელად გაემზადნენ.

მაშინ სარვიხურამანი ყარამანთან მოვიდა, სალაში ჭკადრა და ქება შეასხა, ვიდრე ინდოთ ლაშქარს გამოიფლიდნენ თან იახლა, რა ლაშქართა გამოსტილდნენ ქალმა მოახსენა: „ჭეი, ფაღვეანო! თუმცა თქვენ ესოდენი ჯათა არ გაგეწიათ და აქ არ მობძახებუელიყავით, ამ ზურობილთა მეც გავანთავისუფლებდი, მაგრამ ვითა ჭახუკობას შენსა ეკადრებოდა ისეთი საქმე მოქმედე და შენი ძლიერება სზანდიერსაც ახვეზე, ყარამანმა მადლობა მოახსენა იმის თანაგრძობობისთვის, თავი დაუკრა და გამოესალმა, შემდეგ უთხრა: სზანდიერის საქმესაც ღმერთი ვაარიგებსო.

რა ესე მოიუბნეს, ქალი თავის ლაშქარს წავიდა, ყარამანი და სხვანი აქეთკენ წამოვიდნენ. რა თავიანთ ლაშქართან მოვიდნენ, მას ღამეს ქეშიკათა უფროსი ეაჭუაი-ფელიურსარი იყო, მან ნახა რომ რამდენიმე ქვევითნი კაცნი მოდიან, თვისი ლახტი აიღო და მათ წინ გადაუდგა, რა ივინი ახლო მივიდნენ ყარამანი და კარდანიქეშანი იცნა, შემდეგ ერთნი და სხვანი ფაღვეანინიც. მასვე წამს გამობრუნდა ხელმწიფის კარს მოვიდა და მათ ამბავი აუწყო. უმანგი დიდ სიხარულს მიეცა და დიდებულთა წინ მიგებება უბძანა, ფაღვეანნი მიეგებნენ, რა ახლოს მივიდნენ ხელმწიფე კარზედ გამოეგება, ყარამანს შუბლს აკოცა და მრავალი ქვეუნიები უბოძა. მაშინ ყარამანმა მოახსენა: „ჭეი, მადლო ხელმწიფეო! მე მონა თქვენი რასაც სახელს ვიქმ სულ თქვენი დოჯალათით“ და თავიანთი სტა. ესე სიტყვა ხელმწიფეს და დიდებულთა მოეწონათ, დალოცეს და ქება შეასხეს.

რახინდის მხარეს ყარამანის ზახისაგან ხელმწიფეს და ეოჯელთა იქ მეოფთ ცნობა მიეფანტათ, რა ხანი გამოხდა და გონებას მოეკუნენ, რახინდამ მიიხედა ნახა რომ ინდოთ დიდებულნი შეშინებულნი, ჯალათნი სრულიად დახრცილნი ეყარნენ, ზურობილნი ფაღვეანნი მის წინაშე აღარ იევენ და დახრცილნი მოლაშქრენი კაცი კაცზე ეყარნენ. სზანდიერ-ბარმა მოახსენა: „ჭეი, შარელო! ეს ვითარი ამბავი იყო რომ ჩვენ მოგკვედინა? და ანუ ეს სირცხვილი ჩვენ თავს ვისგან სჭირსო? ხელმწიფემ უბასუხა ამის შემძლე ერთი ერმა კაცია, ჯერეთ ათ-შვიდმეტის წლისა, უწვერ-ულვაშო, ამ საქმის მოქმედი ივია, შენი ძმაც იმან მოკლა. აწ იგი ორმოცჯელ ასი ათას მოლაშქრეთა შიგან შემოვიდა თამამად, თავისი ამხანაგნი განთავისუფლა და თითონ უვნებლად წარვიდაო. ამ სიტყვაზედ სზანდიერმა თავი გაიქნია და საგონებელს ჩავარდა. ამ საქმის მხახველი სარვიხურამანი ფარულად იცინოდა. იმ ღამეს ოცი ათასი ინდოელი

დასტოვდნენ. რაჭინდმა შვედრების ცეცხლში დაწვა ბრძანა, მონათა მოაგრძეეს შვედრები და თავიანთ წესისამებრ დაწვეს ცეცხლში. მას დაშეს სხანდიერ-ბარი ამ საქმეს დიდათ შეიჭირვებდა.

აქა სხანდიერ-ბარისაგან უმანგ-მაჭის ფაღვეანთა დასტოვდა და ყარაბაღისაგან მისი სიკუდილი.

რა დილა გათენდა და სსწუთროსა დამამშვენებულმა შუემ ადმოსა ლეუთით ოქროს სვეტი აღმართა, საომარსა ნადარს ჭერეს, მაშინვე ორთავ ლაშქარმა საომრად მზადება იწვეს და წესისამებრ დარაზმდნენ, მივიდნენ და მოედნის ბიძს დადგნენ. მაშინ ინდოთ მხრით სხანდიერ-ბარი მოედანს გამოვიდა, მრავალნი ინდოთ ფაღვეანნი იახლნენ. ერთსა სმილას მისი შეტი საომარი იარაღი ეკიდა და თან მოხდევდა. სხანდიერი ამჟის ქცევით მოედანს მოვიდოდა, დიდად იქადიდა და საომრად ფაღვეანს გამოითხოვდა, უმანგის ლაშქრიდამ მათუხ-ყარნი გავიდა, ხელთა ორთავი ეჭირა და გულ-შესისხლედ სძგერად მიუტანა. სხანდიერმა ორთავს მათრახნი აუკრა და თავს გადაიფლო. ხელი სარტყელს მიჭეო აზიდა მათუხ-ყარნი ცხენიდამ და ქვეყანას დაჭკრა და მსწრაფელ მოკლა. რა მურყამ წოდებულმა ფაღვეანმა ესე ნახა, ლახტი აიღო და მოედანს გავიდა, სხანდიერს მიუხტა და ლახტი დასაკრავად მიუტანა: სხანდიერი მისწვდა, ლახტი ხელთაგან წაართვა და მასვე დაჭკრა თავს. ასე ძლიერად მოხვდა რომ თავი გვამში ჩაუძვრა და იგიც მოკვდა. ამის მხილველი ხითარ ფაღვეანი მოედანს გამოვიდა იგიც ლამობდა ომს, მაგრამ სხანდიერი მოუხტა ლახტი ხელთაგან წაართვა შიქს გადააგდო, ხითარს ხელი მიჭეო, უნაგირიდამ ახდა, გასწია და ორად გაგლიჯა, უმანგ-მაჭის შესტოვრცხა. თვით განრისხებული მოედანსა ვეშაშავით ვიღოდა და ბირით შერეულს ჭეროდა.

რას მასათარ ფაღვეანმა დაინახა საზარლად ამოიხრა და ესრედ სთქვა: ჩემის ძმის შემდგ მე ცოცხალი რადათ უნდა ვიყო. იგიც გავიდა მოედანს და სხანდიერს დაუსისწორდა. სხანდიერი განრისხებული მოუხტა და თავს ისეთი ლახტი დაჭკრა რომ ბირიდან სისხლმა რუსავით დენს დაუწეო, მობრუნდა და მეორეთაც ისეთი ძლიერი ლახტი დაჭკრა რომ იმ საწვადობელს ძვალი ხორცთაგან აღარ გაერჩეოდა, იგიც ესე საწეულად მოკვდა. გაამაყებულმა სხანდიერმა ხმა მადლად დაიძახა! სად არის იგი მხარავი, რომელიც წუხელის ჩემ ლაშქარში შემოვიდა და გან-

თავისუფლად ჰყრბობინი, იგი რათ არ გამოვა მოედანზე? ვიდრე სწავლიერი სიტუაცია დაასრულდება, ურამანს ენება რომ მოედანს გასულიყო, მაგრამ ბარამ-ჯიბილი შეკვიდრდა: ფაღვანო, მისი ომი მე დამანებო. ურამანმა მისი ომი მას დაანება. ბარამმა ღვთის სახელი ახსენა და ცხენი მოედანს გაიგდო. მისი მხილველი სწავლიერი წინ მოეკება და ესე შემოსახს: „ფაღვანო! ურამან ჭაბუკი შენა ხარ? ბარამმა მიუგო მე ურამანი არა ვარ მე ბარამ-ჯიბილი მქვან. სწავლიერმა შესახს, ჩინეთის ქვეყნას ქვად ქმნილად რომ იტყვიან იგი შენა ხარ? ბარამმა მიუგო, მართლს იტყვი, იგი მე ვარ, კვლად უთხრა სწავლიერმა: მამ მდღე ჩემი სიტუაცია დაიჯერე და ჩემად მონად შეიქმენ, თუ შენის თავის მშვიდობა გსურს, ბარამმა უთხრა: სწავლიერ ძლიერ გამაყებულხარ და იქადი. ესე უთხრა და გურჩი შეუმდლდა, სწავლიერმა თავს ფარი იფარა და დადგა, გურჩი ფარს მოხვდა ფარმა ვეღარ გაუძლო, ორად გასქდა და თავს ჩამოეცვა, სწავლიერს ორივე მხარი დიდად ეტკინა, ორი გურჩი სხვა სტა მაგრამ ღახტს აატანა და არა ეგონა. აწ რიგი სწავლიერს ერგო თავს ღახტი შემოიფლო, ბარამს მიმართა და თავისს განხრახნით ერთის ღახტის დაკვრით მიწასთან გასწორებას უბიერებდა, მაგრამ ბარამმა იგი ღახტი სიფიცხით აიცილია, მეორე ღახტიც აიცილია. რა სწავლიერმა ბარამის ესეთი სიმხნე და მისგან ორის ღახტის აცილება ხანა განრიხებულმა ღახტი შესძელ შედგრად მოუქნია. ბარამმა თავისი ღახტი მიაკება, რა ღახტი ღახტს მოხვდა, მათგან სსწინელი ცუცხლი გამოხდა. მაგრამ ბარამს არც თუ მაშინ ეგონა, რაღა გავაგრძელო; ღახტი, შუბი და ხმალი ერთმანერთს დააფეწეს და ვერა რომელმა აჯობა. რა სწავლიერმა ბარამს ბარამისგან ომი გასწორებული ხანა მიბრუნდა და თავისთა ფაღვანთა რაღაც ანიშნა.

თურმე სწავლიერს ერთი ფოლადის გურჩი შეექნევიანებინა, ოცდაცამეტი ადგილი სიგძე ქქინდა, თავი მისი დიდს ბარცვს უკვანდა, ცხრა ადგილს განხრეტილი იყო და დიდრანი ფოლადის რგოლები ესხა, მას რგოლებს ორმოც-ორმოცი ადგილი ჯაჭვები ება. მის ჯაჭვის ბოლოებზე ათ-ათი ლიტრისანი რკინის ბურთები ება, ომი რომ გაუჭირდებოდა, მაშინ იმ გურჩს მიათხრვდა.

რა თავისთა ფაღვანთა ანიშნა, მათ მაშინვე იგი იარაღი დიდის მოხილვით მოიღეს. სწავლიერმა ხელი გაუწოდა, მათ ფაღვანთა იგი გურჩი გამოართვა, აიღო და კვლად ბარამს მიმართა და შეიღჯერ თავს შემოიფლო, გურჩის ბრუნვისგან ისეთი ხმა გამოხდა რომ მისსა მსმენელსა გულის შიში არ მოაკლდებოდა. ამისა მხილველნი ბარამ-ჯიბილი-

სკან უიმედო იქმნენ. ბარამმა თავის თავი უფაღს მიანდო. ერთი ფაღ-
 ჯადილამ შექმნილი შვიდ-კაცი ფარე ქქონდა, იგი თავს დაიდგა და და-
 დგა. სზანდიერი მიუსტა და იგი საშინელი გურზი შედგრად დაჭკრა,
 იგი შვიდი რინის ბურთი ფარს მოხვდა. ერთიც ბარამის ბუჭს და ერ-
 თიც მარტორქის თავს, მარტორქა მამინვე ქვე დაეცა, ბარამი მსწრაფლ
 გადმოხტა და ქვევითად დარჩა. იმ წუთულს ენება მეორეთაც შედგრად
 დაეკრა და ბარამი მიწასთან გაესწორებინა, მაგრამ მამინ უარამანის სა-
 შინელი ხმა მოესმა; ამ ხმაზედ სზანდიერი დიდად გაჭკვირდა და გაშტე-
 რებული აქეთ-იქით იუურებოდა. ნახა რომ უარამანი განრისხებული მასზედ
 საომრად მოვა. მისნი მხილველნი ინდოთ ლაშქარნი შეშინდნენ და ერთ-
 მანერთს ეტნენ, მრავალი კაცი ცხენთაგან გადმოვარდა. სარკინურამანმა
 იგონო რომ სზანდიერს უარამანის ხმისაგან ცნობა მიჭყვანოდა, ძი-
 ძის თვისის თან სვება უბძანა, მოედნის თავს გავიდა და დადგა. სზან-
 დიერს შეხედეს და მისს საქმეს ჰკვირობდნენ. თურმე ისე გაშტერდა
 რომ ხან ცას უჭვრეტდა და ხან ქვეყანას, თურმე ცისა ქვეყანაზედ დაცემა
 ეგონა. საჯდომიც ისე შეშინებულყოფი რომ ერთ ალაგს აღარ დგებოდა.

რ უარამანი გავიდა თავის მხეცზე მჯდომი, გარდანქეშანს აღმასის
 ნაჯახი ხელთა ეჭირა და წინ მოუძღვოდა, ისეთი მშვეებით მოვიდოდა,
 რომ მნახვთა შტერთა თუ მოუვარეთა, ეველას მოეწონებოდათ, მისთა
 მხილველთა ინდოთა, შიში უფლუ არ მოაკვლდებოდათ, რა სზანდიერს
 სიანლოვეს მოვიდნენ, სზანდიერს მათი მოხვლა არად იამა, მაგრამ ბრძო-
 ლის ველიდამ ვერ გაიქცა. მსწრაფლ ჰკუთ-გონება მოვიგობა, მომავალთა
 შემოსძახა და მათი ვინაობა იკითხა. გარდანქეშანმა ხმა უფო: «წეი დევ-
 თა ნამობო! ეს ფაღუგანი იგი არს, რომელმაც შენი ძმა მოკლა და აწ
 შენც გაფრთხილდი რომელიც აღსასრული შენზეა მოსული და განრისხე-
 ბული შენზე მოვაო». რა სზანდიერმა უარამანს შეხედა ისეთი საზარელი
 სულთქმა აღმოახდინა გულისდან რომ მისი ხმა ორთავე ლაშქართა გაი-
 გონეს. შემდეგ უარამანს შემოსძახა: „წეი, შე წუეულო! იქნება შენ უარ-
 მანი არა ხარ და სახელი მისი დაგეჭვას?! იმან ჩემის ძმის სიკვდილი
 როგორ გაბედა იგი გამოვიდეს მოედანს რომელიც წუხელის რაჭინდის
 ლაშქარში მოვიდა და ერანელნი ზერობილნი გაზარა, ჩემი მეომარი იგი
 არის“. უარამანმა შესძახა: „წეი, შე საწუალო დევთა ნამობო! საუბარს ნუ
 სჩამახვ, გაფრთხილდი რომ შენი ძმის კვალს მინდა გამოგიყენო რად-
 გან გუვარებია იგი“. რა სზანდიერს თვისი ძმა მოგონდა ესრედ საწუნ-
 რად ამოიხსნა რომ მსმენელთა უზომოდ შეებრძალათ.

რა ერთმანეთს დაუსისწორდნენ, მამინ სზანდიერმა თვისი ჯინჯი-

ჯებიანი გურზი თავს შემოიფლო და ყარამანს დასაკრავად მოუტანა, ყარამანმა მარტხენის ხელთ იფარი დაიფარა და მარჯვენის ხელთ ხმალი ამოიღო; ვიდრემდის მოქნეული გურზი თავის ახლეს მოვიდოდა ყარამანმა მას გურზს ხმალი შემოჰკრა და რომელიც ჯაჭვებით რკინის ბურთები ება, ხუთი მათგანი მოსწვევიტა, დანარჩენი ოთხი რკინის ბურთი ფარით აიცილნა და თვით უფნებლად გადაურჩა. ამის მხილველნი კრანთურხანელნი ფალეკანნი და მოლაშქრენი ყარამანს ქებას შესასვდნენ და ჩაუშნი შაბაშ-შაბაშის ხმას გაამრავლებდნენ. რა სზანდიერმა ყარამანის უფნებლად გადაჩნობა ნახა არა მტირეს მწუსარებას მიეცა. მშინ განრისხებულმა მეორე გურზი მოუქნია, ყარამანმა კვლად თავის ბასრი ხმალი შეაშველა და იგი ოთხი რკინის ბურთიც მოსწვევიტა. სზანდიერი მეტის მრისხანებით ტყცხლებერ აენტო. მესამეთ იგივე გურზი მოუქნია, ყარამანმა ფარი მიაშველა და იგი ნაკრავი მას აატანინა.

რა სზანდიერმა სამი გურზი სცა, აწ რივი ყარამანს ერგო: ხმაღს ხელი მოიფლო და ესრედ შესძახა: «სეი, მატღურო! ამოდენა ფალეკანნი რომ დახორცე, აწ სისხლს მათს გაზღვევინებ! ესე სთქვა და ხმალი თავს მოუქნია, სზანდიერმა გურზი თავს იფარა, ყარამანმა ხმალი დაიბრუნა და გვერდს სძკვერლად მიუტანა, სზანდიერმა გურზი თავიდან მოიშორა და მვერდს მიიფარა, ყარამანმა ქარის უმაღესად ხმალი კვლად გაიბრუნა და მუზარადს სცა, მუზარადი გაჰკვეთა, ბასრი ხმალი თავს დაემღერა, თვალს სტუმრად ეწვია, ენას ემუსაიფა, ეელის გზა იზოვა, გულს არა სიხარულის ამბავი მიაერთვა, სზანდიერ ფალეკანი ორად გაჰკვეთა და მისი მარტორქარ უფნებლად არ დააგდო, მატროსნავით ორთა გაჰკვეთა, სჯღღამი და მხედარი ორად გაკვეთილნი ძირს დაეცნენ, მათმა სისხლმა რუსებერ დენა იწყო. ორივე დიდთა ხელმწიფეთა ლაშქარნი ამ საქმის მხილველნი გაცრებით იუერებოდნენ.

ამ უმად სარვიხურამანი თავის ძიძით ყარამანს შემოხვდნენ და ესე უთხრა: „ხემებერ მაქებარი ათასიმტ ჭირსა შენსა შეეყაროს! შაბაშ შენთა მკლავთა ძლიერებას, რომ მტერი შენი ეგრე გაჰკვეთეთ!“ რა ესე უთხრა გაბრუნდა და თვისსავე ლაშქარში შევიდა. ვიდრე ქალი ამ სიტყვას დასრულებდა ყარამანმა თავი დაუკრა და მადლობა მოახსენა. სზანდიერის სიკვდილმა ინდოთ შიში უზომოდ გაუმრავლა. ყარამანი მოედანზოვევ იდგა და საომრად ფალეკანს ითხოვდა, მაგრამ მის შიშით ბრძოლა ვერავინ გაბედა. რა მებრძოლი აღარავინ გამოვიდა ყარამანმა რაჭინდის დროშას შეუტია, მისმა მხილველმა ინდოთ ხელმწიფემ თვისთა ფალეკანთა და სარდალთა შეტევა უბრძანა, მაგრამ მისი შეტევა ვერავინ გაბედა.

აქ ომი ძრეელი, ყარაშანისა და სპანდიერბარისა.

ამ მიზეზით რაჭინდი არა მცირე მწუხარებას მიეცა და თავის ასულს უბძანა: „ლემო, თვალითა ჩემთა ნათელია! თუ მაგ ფაღვეანს შენ არ შეუბოძებ, სხვას მაგის ომი ვერგის ძალ-უძისა“. ქალმა მოახსენა: „ხელმწიფო რადგან ჩვენი საქმე ესე მოხდა, სხვა არა არისრა ღონის ძიება, ბრძანეთ რამ ომის გასაყარს ნაღარს შეგბერონო და უმანგ-ხელმწიფოს უნდა დავმორჩილდეო! დაშქარი სულ ამოგვიწვიტა, გამოჩენილნი ფაღვეანნი ადარა გვეყვს, ამაზე მეტი ბრძოლა თქვენი დანაჯლისია“. რაჭინდმა უბძანა: „ლემო, სიცოცხლისა ჩემისა სარჩეო! ეგ საქმე წინადგე უნდა გვეფიქრნა, ამ ჟამად უმანგ-ხელმწიფოს მრავალი ფაღვეანნი და სარდარნი გაუწვიტეთ და ახლა მშვიდობას როდის იხებებს“. ქალმა მოახსენა: „ეგ სამსახური მე მიბოძე და თქვენის ბედნიერებით კეთილად მოვახდენო“. მაშინ უბძანა: „თვალითა ჩემთა ნათელია, აწ როგორც გუნებოს ისე აასრულე“. სარგისურამანმა მაშინვე რამდენიმე ინდოთ ფაღვეანნი თან იახლა და უმანგ-ხელმწიფოსაკენ გაემართნენ.

აქ უმანგ-მანჯის და რაჭინდის შერბიკება უარმანისა და სარგისურამანის შუამდევლობით.

ქალი და ინდოთ სარდარნი ერანის დაშქარს მივიდნენ, წინ ფარმანი დაუხვდათ, ფაღვეანმა და ქალმა ერთმანერთს სალაპო მოახსენეს, ფაღვეანმა შესძახა: „ლემო, მეუფის ასულია! კვლად სომრად მოხვალ?“ ქალმა უპასუხა, არა ხელმწიფოა ჩემო, არა თუ სობრძოლეკლად არამედ მშვიდობისათვის ვისწრაფებიო. „ლემო, ფაღვეანთა ფაღვეანო! თავი ჩემი წინაშე მომიღია, ვუდრება მაქვს თქვენთან, შეტოვება მამის ჩემისა უმანგ-ხელმწიფოსაგან იურფოთ და დღეის შემდეგ მამაჩემი რაჭინდი მის სამსახურად მზად იქნება“. რა ქალმა ესე სთქვა, ზირილამ საბურველი მოიხსნა და ფარმანის ზირისზირ დადგა. რა ფარმანმა მისი სახის ეღვალება ისილა მის სხივის ჭვრეტას ვუღარ გაუძლო, თვალითა სული მიიფარა და ესე ლექსი სთქვა:

როს გადინდი საბურავი, შენ გამგზავსე მთვარეს ზირად,
 როს გინილე დავიწუსე, თვალითა შენთვის იქმნენ მტირად;
 აღვახილე და გინილე, ვით ჩავიჭერ ტრიალთ ძირად,
 მხეს გამგზავსო თუ მთვარესა, ან მუთარი ხარ ნამდვილად.

ფარმანმა თვალითაგან ხელი მოიშორა და ესე უთხრა: „ლემო, ქვეყნის მხათობო, როდესაც ესე ალაგი მშვიდობისათვის შემოვალხე, მამისა

შენის სწავლას და შენს აწვევ ადვანსრულებო. რა ესე სიტყვანი მოი-
უბნეს, ურამანი და სარვიურამანი უმანგ-ხელმწიფისაკენ გაემართნენ. რა
ხელმწიფეს მათი მომავლობა მოხსენდა მამინვე წინ მიეგება, და ფაღვეან-
თა უმაღლესნი ურამანი და სარვიურამანი მშვიდობით. მოვიითხა. მამინ
ურამანი წინ წარსდგა და მოახსენა: „წეი, მარელო! ამა ინდოთ მეფის
ასუღას სარვიურამანს თქვენსა წინაშე ურამანი შუამავლად მოუფლებია,
რამ შეცოდება რაჟინდ ხელმწიფისა ანტივოთ და ურიგოთ აღარ მოხს-
ნენით, და შეირიგოთ, ვითა სხვა ხელმწიფენი თქვენდა მოჩივლად იქ-
ნებთან ყოველთვის:“

ამისმა მსმენელმა უმანგ-ხელმწიფემ დამადებლის ღვთის სხელი
შეკვიტა რამ დღეიდგან რაჟინდს აღარ უმტეროს, ამისთვის რამ მკ
ქლისკან მრავალი სიკეთე მომცინდება. ურამანი მოვიდა და უმანგს
ხელს აკოცა. ხელმწიფემ მისის გარჯილობისთვის მადლობა უბრძანა და
მრავალი ქვეყანა უბრძანა, სარვიურამანი მოვიდა და ხელმწიფეს ფერხთა
მოუხვია, რა ზე აღზდგა მხარს ხელსახოცი გარდაიგდო და ვითა შემ-
ცოდე დადგა, ხელმწიფობა უმანგისა დადგა და მოახსენა: „წეი, მადლო
ხელმწიფეო, წინაშე თქვენსა ვიჯი, რათა შეცოდება მამისა ჩემისა აღარ
მოხსენიოთ“. რა ესე სთქვა მიწას დაემო. რა უმანგმა სარვიურამან-
ისკან ესრეთი სიმდაბლე და გედრება მოისმინა, სმინელი ფერით შეკვიტა
და უთხრა: შეცოდება რაჟინდისა მიმიტყუებია, სუგუნოდ დავიწუებას მი-
მიცია რამ ჩემს დღეში აღარ უმტერო, მისივე სამკვიდრო ინდოთი
მისთვისვე მიმიციაო, აწ წარვედით და რაჟინდ წინაშე ჩემსა მოვიყანეთ
რო, ერთმანერთის ნახვით გავიხაროთო, მეც მიხდა ჩემს სხელმწიფოს
წარვიდე. სამოცდა ორი წელიწადია ბრძოლასა და სისხლთა ღვრასა ში-
ნა ვარ, აწ სულისა ჩემისა გზის გაგება მიხდაო, ესოდენი ლაშქარნი და
ფაღვეანნი რომელთა ჩემის ერთგულობისთვის მრავალი ომები გარდუხ-
დათ და უმრავლესი ჭირი უნახვით, მიხდა თავიანთ ქვეყნებში გავისტუმ-
რომ მეც ჩემს აღავს წარვიდე და ქვეყანა ესე მიხდა ურამანს მივსტე,
ამისთვის რამ, ამისგან კიდე სხვას არავის ეკუთვნისო. რა ესე სიტყვანი
დაასრულა, სარვიურამანისთვის ცხენისა და სამოსლის მოღება ბრძანა,
მონათა ცხენი ოქროს მოკაზმულობით მჭკვარეს, სამოსელი ძვირფასი
მოიღეს რამ ერთის სხელმწიფო ქვეყნის წლის ხარჯის ფასი იყო,
სხვანიცა ინდოთ ფაღვეანნი შემოსეს. უმანგ ხელმწიფემ თითიდაგან ბე-
ჭედი წაიძრო და მშვიდობის ნიშნად რაჟინდისთვის მისატანად სარვიურ-
ამანს უბრძანა, გარდანქმანიც თან წაყოლა და ისრე გაისტუმრა, ივინი,
მსწრაფად წარვიდნენ.

რას ინდოთ დიდებულთა სარგებურამანის მომავლობა დაინახეს, მისწრაფად წინ მოეკებნენ, ქვევითნი წინ წარუძღვნენ და რაჭინდის კარავს მიიყვანეს, ქალმა, თვისსა მამას დიდი ქება შეასხა და წინაშე მისსა დადგა. ინდოთ დიდებულს სარგებურამანს ზიარს შესტყვეროდნენ, თუ რა ამბავს იტყუის. შიშით ზირზედ ფერი აღარა ჰქონდათ. რა მცირე ხანი გავიდა ინდოთ ხელმწიფემ თვისსა ასუფს ჰკითხა: „სწე, სიტყვებისა ჩემისა მიხეცო! უშანგ ხელმწიფის ამბავს რას იტყუი? სარგებურამანი ნახის ქვევით წინ წარსდგა, უშანგის მაგიერ სულამი მოახსენა და ბეჭედი ნიშნად გამოგზავნიდი მიახრთვა. მისნი მხილველნი ინდონი დიდს სიხარულს მიეცნენ, ამისთვის რომ, უარამანისგან დიდათ ეშინოდათ და თავიანთ თავისგან უიმედონი იყვნენ, ქალმა მოახსენა: „უშანგ-შანგამ არა მარტო შერიგება ბრძანა, არამედ ინდოეთი თქვენ აუცილებლად დაგიპოვიდრათ და რაც ამბავი ყოფილიყო ყოველივე მოახსენა“. რა ინდოეთის ხელმწიფემ ესე მოისმინა მასვე წამს ბრძანა: სამხიარულად ნაღარას შეკებერონ. ჩაუშთა მდღად სმანობა შექქმნეს რომ ინდოთ ხალხნი ამა საქმესა ზედან გამხიარულდნენ, აწ ქვეყანამ მოისვენოს რომ დღეის შემდეგ მშვიდობიანობა იქმნება და მტერთაგან ნულარ ეშინიანთ. ესე ამბავი გაისმა ყოველს ინდოეთსა, იხარებდნენ ერთი ინდოეთისანი დიდის სიხარულით—და აღარ იყო შიში გუფსა შინა მათსა. მერმე რაჭინდმა სძღვნოდ ფეშქაშის მზადება იწყო, ვინ აღრიცხავდა მას, მათგან სძღვნოდ მომზადებულს, რომელ დღესაც უშანგ-ხელმწიფესთან ხელუბას ახიარებდნენ იმ დღეს მომზადებინა მრავალი ძვირფასი საუნჯენი გასაგზავნად.

აქეთ მხარეს ძლიერი და მადლი ხელმწიფე უშანგი თავის ტახტს დაბრძანდა. ერანელნი და თურანელნი ფაღვანნი და დიდებულნი თავთავის აღავს დასხდნენ, ნადიმი დაიდგეს, ღვინისა და განცხრომისა იმყოფებოდნენ. მაგრამ უარამანს მიჯნურობა დასტუბოდა, ზირსა ფერი უკრთებოდა, ხან და ხან სულთქმის მღუღარის გუფით აღმოახდენდა. ხელმწიფემ უარამანს შეხედა და სუვდის ისრის დაკადილობა და მიჯნურობის მოუთმენლობა შეატყო, მაშინვე გუფსა შინა სთქვა: (ეს უმარწვიდი უთუოდ სარგებურამანის ემხს შეუხერიაო). ამ გვარად საქმე თვით უშანგსაც გადახედოდა და ამით უფრო დაიჯერა. მასვე წამს გარდასქმან-აიარი მოიხმო და იგი ამბავი გამოჰკითხა. მან მათი საქმე უკუდა თვითუფლად მოახსენა. მაშინ ხელმწიფემ დაიბრძანა, დიდებულნი ხვალვე უარამანისთვის რაჭინდის ასული უძღვინათ. რა ესე სიტყვა მუნ მსხდომთა დიდებულთა ესმით ერთობით მოეწინათ.

აწ ინდოეთსავე ამბავი მოახსენიეთ. მშვიდობისთვის უზომოდ გა-

შიარებულმა ინდოთ ხელმწიფემ ნადიმი დიდი დაიღვა და მეჯლისი გამართა, თაღუვანთა და სხვათა უზომო საბოძარი გასცა, ლაშქარნი საქმლით ავსო, ნადიმი გარდასწყდა, სარვისხურამანი თავის კარავში წამოვიდა, ყარამანის სიუვარულს მისი გონება შეეპურა და არ იცოდა თუ რას იქმოდა, თავის ძიძას უბრძანა, დამის სამოსელი მოაღებინა, სწრაფად ჩიცვა, მარჯვნივ და მარცხნივ წელთა ხანჯლები გაიჩქო, ძიძა თან იხსლა და ესე სთქვა, ღმერთო თუ ჭაბუკი იგი ყარამანი ჩემ ბედად იქმნებოდეს, სიუვარული ჩემი მასთან მკვიდრობდეს და ამ ღამის მოწყალებით და შენითა მისი ნახვა შეღირსოსო. რა ესე სთქვა ორნივე სწრაფად წავიდნენ. ჩქარის სიარულით ყარამანის კარავს მიახწიეს, ნახეს რომ დარაჯთა ეღვიძათ და ერთი მეორეს უცხო საუბრით შექცეოდნენ. რა ქალი ამათსა ქცევას უჭვრეტდა ამ ჟამად გრძნეულთა უხუცესი გარდანქმანი ყარამანის კარავს შევიდა. რა ოთხსავე მხარეს თვალი მოავლო, ნახა რომ ორნი ვინმე შავით მოსიღნი, ხელთა ხანჯალ მქონებელნი სალაფარდის უკან ფარულად დგანნ. გარდანქმანმა იმათ არ შესძახა, მტირე ხანს დაკვირდა, სთქვა ვნახე ესენი ვინ არიანო, მათ გარდანქმანი ვერ დაინახეს. ძიძამ ქალს მოახსენა: ნეტამც გარდანქმანი ამაღამ აქ ყოფილიყო რომ გვენახა, ქალმა უთხრა ძიძას: მეშინიან ვაი თუ გარდანქმანი აქ საღმე იყო, გვიტროს და საქმე გაგვიმუდგუნდესო.

რა ესე საუბარი გარდანქმანს ესმა, იცნა რომ სარვისხურამანი და მისი ძიძა იყვნენ. იმ წამსვე წინ წარსდგა. რა ძიძას თეხის ხმინახობა მიესმა, მიბრუნდა და ხანჯალ მოწვდილმა სწრაფად შეუტია. მამინ გარდანქმანმა ხმა უყო: ჭეი, მნათომ! მოყვარე ვარ, არა მტერიო. რა ესე ხმა სარვისხურამანს ესმა იცნა რომ გარდანქმან-იარკი იყო, დიდად იამა და ძიძას უბრძანა: ხელავ ჩვენი საქმე როგორ კეთილად მოხდაო. რა გარდანქმანი ახლას მივიდა, ქალმა მშვიდობით მოიკითხა. გარდანქმანმა პირი მიწას გაერთებით თაყვანი სცა, დალოცა ქება შესცხა და მოახსენა: „ჭეი, ბანოვანთა თაფო! ეს რა მიზეზია რომ უდრო-უდროთ აქ გარჯილხარ და ანუ საწადელი შენი რა არისო! ქალმა პასუხად უგო, ჩვენი საწადელი შენი ნახვა იყო და აწ გვიხარის რომ შენ აქ დაგვხვდიო. გარდანქმანმა თავისსა კარავს მიიწვია. იგინიც წარვიდნენ და გარდანქმანის კარავში შევიდნენ, სარვისხურამანმა პირს საბურველი მოიხსნა და იგი სამეფო ეგრეთ განათლა რომ კაცს ეგონებოდა მზე არის ამოსულიო. ძიძაც ისრეთი მშვენიერი იყო, რომ მისნი მხილველნი მთვარეს სადაროდ იტყოდნენ. მათ ორთა კეკლუტთა მშვენიერის მჭვრეტელნი ბრძენნიც რომ ყოფილიყვნენ მათაც ცნობა მიუფანტებოდათ, ღვაწთა მათთა ეღვაწება იგი კარავი ნათლით ისე ავსო, რომ მის მიღამოს სიბუნების

ზეწარი დაიხია. სარვიხურამანს ბრძლის ზიქსა. ვითა ვარღსა დიღის ნამი ეგრედ სირცხვილით ოფელი მისხმელა, მაგრამ ეშის ალსა გონება მისი შიკვავა და ზიქსა ფერი უგრთებოდა. გარდანქეშანმა მოასხენა ზეი, ქვეყნის მნათობთა ხელშეიფეთ! ეგე ფერთა შენთა ერთობა ეშნიდგან უნდა იყოსო. რა სარვიხურამანმა ეს გაიგონა, სირცხვილით თავით-ფეხამდის ოფელმა დასხა, თავი ქვე ჩამოიგდო და ზევიით ვეღარ აიხელა.

რა მტირე ხანი გამოსდა გარდანქეშანს უთხრა, მამანნი თავსა თვისსა მოყვარესთვის ახატვალეებენ, მაგრამ ხსიათსა თვისსა არ გამოცანადებენ, და აწ საიდუმლოსა ჩემსა გითხრობ და ვითარ სიკეთესა შენსა ჭიფერობდეს ისრე დაჭიფარეთ. რა გარდანქეშანმა ესე მოისმინა, გულისა შინა სთქვა: ამ ქალის ხელთაგან რამდენნი სახელგანთნი ფაღვანნი დახრცილან და მრავალ ჰატომრად შექმნილან—და აწ ხელავ სურვილსა ვითარ შეუბურია რამ, რას იქმს არ იცისო! ამოდენა ლაშქარში შემოსულა და არავის მოკიდებია, მიჯნურებით სირცხვილის ფარდაგი ზირილამ აუხლია. გრძნეულთა უხუცესმა თავი ქვე დაჭკიდა და მდაბლისა სიტყვით ესე მოასხენა: ზეი, ქვეყნის მნათობო, მე საიდუმლოსა საუბრის საუნჯე ვარო, სიტყვა იგი რამელი ჩემად ფარულად ითქმის, ესე იცოდეთ, ვითა ზღვაში ქვა ჩავდო და მისი ჰოფნ უფლე არ იყოს, ეგრეთვე ჩემთან თქმულის სიტყვისა სხვასთან არ იქნება. ჯოდრე საწადელსა შენსა ავასრულე მე თავსა ჩემსა მოსვენებას არ მივსცემ. სარვიხურამანმა წელთაგან ხანჯალა ამოიღო, ყურთაგან საყურე გამოიყარა, ძიძის მისცა და უბრძანა გარდანქეშანს მიატოვო. მანცა მსწრაფელ მიატოვა.

რა გარდანქეშანმა იგინი ნახა ძრვიელ მოეწონა. ისეთი უცხო და ძვირფასი იყო რამ მისთა ფასთა შეგდება შეცნიერთაც გაუჭირდებოდათ. რაღა გრძელად მოგასხენათ. ძიძამ ქალისა, ვარამანის მიჯნურობა გამოუცხადა და ანუ ვითა სურვილს მისსა ქალი შეეპურა, უფელეივე უამბო. მისმა მსმენელმა გარდანქეშანმა ამ სამსახურსა ზედ თავდადებით გარჯა აღუთქვა და ესე მოასხენა: ზეი, მნათობო! თქვენგან ნაბოძებს ხანჯალსა და საყურეს მამინ შევბამ ოდეს თქვენ და ვარამანს ერთად მსხდომს გინილავთო. ძიძამ ქალის მაგიერ მადლობა უბრძანა, გარდანქეშანი ძიძას ზირის-ზირ უჯდა, მისთა ზირთა ელვარება სხივის ისარივით გულისა გაეყარა. ძიძა ესრეთ მშვენიერი იყო, რამ თუ სარვიხურამანი იქ არ ყოფილიყო, მამს იტყოდა კაცი ქვეყნად ამხე უმჯობესი ადარ იქნებარო. ადართა უხუცესი მისი ტრთვალდი შეიქმნა, მაგრამ გულისა შინა სთქვა: ამ ძიძას რადენი თმა თავზედ ასხია, ეგოდენი ჩემებრივ ფაღვანნი დაუხრცია და აწ ჩემი საქმე რეგორ იქნებაო, მეტად ტრთვალდი შეიქმნა,

მაგრამ ნამუსისათვის ჭეშრავდა, და ამ ფიქრის მოგონებით უიმედო აქ-
მნა, მაგრამ ძიძის თვალი ვუღარ მიაშორა. რა სარვიხურამანმა გარდან-
ქეშანს შეხედა, ძიძის მიჯნურობა შეატო, მაგრამ არა სთქარა. გარდან-
ქეშანმა სარვიხურამანი დალოცა და ესრე მახსენა: ჭეი, მთიებთა უბრ-
წეინვაღესო! სიტყვა რომელი ჩემად გიბრძანებიათ. მის სულიერს არ გამო-
ურხნადებ—და შენს საყვარელსაც ადვილად შეგერი; მაგრამ მოხსენება ჩე-
მი ეს არის, მიჯნურობის სირცხვილის საბურავი ზირთაგან არ აიხადო,
რომ შენმა მნახვამ სურვილის ტვირთის მომატება არ შეიტყოსო. თუ
კაცმა მიჯნურობა არ დაითმინა, დამერთო! იგი ხიფათს დიდს წაჰკიდებს.

რა ესე გვარნი სიტყვანი მოიუბნეს, ქალი აღზდგა და წასწავლელად
გაემართა. რა შორით უარამანის კარავი დანახა, მღუღანის გულიდამ სა-
ზარელი სულთქმა აღმოახდინა და თხვრით და ვაგებით უშანგის ლაშქარი
განვლო და გზაზედ ბევრი იტინა; თავის კარავში მივიდა, იმ დამეს არც
თვალთა ძილი მიეტა უარამანის ეშხით. რა დილა გათენდა სიბნელის ზე-
წარი დაიხია და ქვეყნის მნათობელმა მზემ აღმოხსავლეთით დასავლეთამ-
დე ქვეყანა განათლა, მამინეუ ერთა დიდთა ხელმწიფეთა ლაშქართა ში-
გან სამხიარულთა საკრავს შეკბურეს, ამ მშვიდობისათვის უფველი სული
ხარობდა და მათგანთა მწუხარება აღარავის ჭჭინდა. ძლიერი ხელმწიფე
უშანგი თავის ბედნიერს ტახტს დაბრძანდა ძვირფასი სამოსელით შეი-
მოსა, სახელმწიფო ზოსტერი წელთა შეირტყა, ხელმწიფეთა ხელმწი-
ფობის გვირგვინი თავს დაიდგა და ესრედ შეეზღა, თუ ვსთქვამთ, მნა-
ხვთ თვალის მოშორება აღარ ენდომებოდათ. გარდანქეშანმა აქრის სკამი
მოიდგა და ხელმწიფის ახლოს დაჯდა და რაც სარვიხურამანისაგან სმი-
ნოდა უფველივე ხელმწიფეს მახსენა.

ამ ამბის სმენითა ხელმწიფე უშანგი დიდსა სიხარულსა მიეტა, და
გარდანქეშანს უბრძანა „ჭეი, აიართა სარდალო! ამ საქმისათვის უფა-
ლს ვმადლობ, რომ უარამანი თავის შესაფერს ცოლს შეეურებაო, აწ მნა-
დებს გვიანდა რომ თხნივე იგი მოწონებულნი ქალ-ურამნი ერთად შევე-
რათ. დიდმა ინდოთ ხელმწიფემ რაჭინდმა უშანგი-მანისათვის საძვინოდ
ფეშქაშები მოამზადა, ათ-თორმეტ ათასს სწილოზედ თითო და თითო მუ-
რასად მოჭედდელი ტახტი იდგა, და თითო ზანგი (მესწილოე არაბები) მთ
ზედ იდგენ, უფველთა ტახტებით თვალი და მარჯალიტი ეჭირათ თითოეს
და თითოეს თვალის და მარჯალიტის ფასის შედგენა შეგნიერთაც გაუჭირ-
დებოდათ. მათთან ასი-ათასი მშვენებით კაცთა ცნობის მიმტაცებულ-
ნი ქაღნი მოჭევიანდათ: ამათ თორმეტი ათასი აქრის სარტულსანნი
მოხანნი მოსდევდენ. თორმეტ-ათასს აქლემს ფარჩანი ეტვირთათ და ცე-

და-თორმეტ-ათასს აქლემს აგრეთვე თვალ-მარჯალიტი და აქრო ეკიდა.

რად გრძლად მოგასხენათ. რაც ინდოთ სახელმწიფოთში უცნო და ძვირფასი რამ იშოვებოდა უფოელივე უმანგ-ხელმწიფის საძღვინად მჭქქან-დათ, მოიღეს უველა ზემოხსენებულნი ძღვენნი, ქალმა მშეენებით სრულმა სარგინურამანმა, თავის მამის გამოგზავნილი ძღვენი მოართვა. რა ამ ძღვნის მირთმევისგანაც მოიცალეს რაჭინდ ინდოეთის დიდებულებით უმანგ ხელ-მწიფის სანახავად მოვიდა. უმანგმა თვისთა მეფეთა დიდებულთა სარდალ-თა და ფაღვანთა წინ მიგებება უბრძანა. იგინი ძვირფასის სამცხლით შეიმოხსნენ, ინდოთ ხელმწიფეს წინ მიეგებნენ და წესისამებრ მიესალმნენ. ზოგნი წინ გამოუძღვენ, ზოგნი აქეთ-იქით მოსდევდნენ და დიდებით წა-მოიყვანეს. რა უმანგის კარავს მოახლოვდნენ, კარების ორსვეც მსარეს ოთხ-ოთხი ათასი ჩაუშნი იღვნენ, ხელთა აქროს ჩოგანნი ეპურათ და მუნ მეფე ერთა, შიარს დგომს უძახდნენ. ესე იყო მომზადება უმანგ-ხელმწიფისა. კარავში ოც-და შვიდმეტი მურასა სვეტიანი უცნო სახელმწიფო ტახტი იდგა, ზედ უმანგ-მაჭი ბრძანდებოდა, ექვსი ათასი აქროს სელი მარჯვნივ და მარცხნივ გარიგებით იდგა და მას ზედ მეფენი, სარდალნი და ფაღ-ვანნი ისხდნენ, მათ თავს თორმეტი ათასნი აზჯრით და მუზარადით შეტურვიდნი მცირედნი ფაღვანნი იდგნენ, წინაც სამასნი ათასნი ვეზირ-ნი და ქვეყნის გამგებულნი აქიმი და ფილასოფლანი ისხდნენ. ხელმწიფის ჰირის-ჰირ მანდატურთ უხურესი იდგა. მასთან შვიდასნი მწერალნი ისხ-დნენ, ხელთა აქროს საწერლები ეპურათ, მეჯანი მუშკით შეეზავებინათ და უფრნის კალამს რიტორის ენის ნარი-ნურის სიტყვით ამქმედებ-ნენ ქაღალდით. დედანნი მათს გულს არ დაიჭერდნენ. ისეთნი მეცნიერ-ნი და ტკბილად მოუბარნი იყვნენ, რამ თუ ვსთქვათ ხვრილთაგან გველს გამოიყვანდნენ და მთავრე მათის საბურისათვის თვისსა სწრაფად სიარულ-სა დაწუნარებდა. ქაჯთა მათი მუსაიფობა ენატრებოდათ, ისეთნი მრცხვე-ლნი იყვნენ რამ შვიდთა იუფითა ხარაჯს ერთის წუთის კალამ გან-კვეთობით აღრიცხვიდნენ. რა ინდოთ ხელმწიფემ ამითი ესრედ გარი-გება ხანა, დიდად მოეწონა. რა უმანგ-ხელმწიფეს შეხედა, ოცდა თორმე-ტის მწერთის სიმადლის მქანებულთ, ტახტს იჯდა, თეთრი წვეკრი ჰირსა შუქსა აყენებდა, თავისი ხოსროვიანი თავი თავს ეხურა, და ტანსა სამ-სული სრულიად აღმასით შემზადებული ემოს, ტახტის უკან თორმეტი ათასი შინა-უმანი კარგის ქცევისანი გარიგებით იდგნენ. ამით გარდა ქვემოთ შვიდმეტყვერ ასი ათასი მოლაშქრენი ერთი მეორესთან მხარ მიერდობი-ლი იდგნენ. რა ინდოთ ხელმწიფე ახლეს მოვიდა, ერანთა და თურანთა მეფენი ზე აღზდგნენ და წინ მიეგებნენ, მიესალმნენ, მარჯვნივ და მარც-

ხნივ მოუდგნენ და უმანგის ტახტთან მიიყვანეს. რაჭინდმა ტახტის წინ თავი დაუკრა და ხელმწიფობა უმანგისა დალოცა, თვისთა შეტრდობათ მიტევება სთხოვა. რა უმანგმა რაჭინდისაგან ესრეთი სიმდაბლუ ხსნა, ტახტიდამ ძირს ჩამოგოდა ხელი მოჭკიდა და ჰირსა აკოცა. შერმე მისთვის ტახტი მოადებინა, თავისი ტახტის სიახლოვეს დაადგმევიანა, რაჭინდი მიიყვანა და მას ზედ დასვა ერანით გაქტეულები მეფენი რამელებიც ინდოთ ხელმწიფესთან ივენენ, ესე იყო სახელები მათი: ხავაღ-ჭავჭავაძე, შერმა-ჭავჭავაძე, მოგლან-გაჭარ-ჭავჭავაძე, აგიუ-ჭავჭავაძე, ჯიმშუდ-ჭავჭავაძე და ხმრუშიდ-ჭავჭავაძე. ესენი თითო-თითოდ მოვიდნენ, უმანგ-ჭავჭავაძეს თავიანთ სტეს, დალოცეს, ქება შეასსეს და თავიანთ დანაშაულის მიტევებას ეაჯნენ. უმანგ-ჭავჭავაძემ ივინი მოიკითხა, მათ შეტრდობა ახატოვა და თავიანთ შესაფერს ადგას დაჯდომას უბრძანა და ივინიც დასხდნენ, აწ ბანოვანთა ხელმწიფე სარვიხურამანი შემოვიდა, უმანგ-ხელმწიფეს თავიანთ სტა საფერი ქება შესსხა და მრავალი რამ უცხომისარათმევეელი მთართავა, კრძალვით და მოწიწებით ბოღიშს მოითხოვდა. რა მისი საუბირის ხმა ურამანს მოესმა, სირინოზთა ხმა ეგონა და მას ზედან მრავალი ლექსი სთქვა. უმანგ-ხელმწიფემ სარვიხურამანს მრავალი სამადლობლო სიტყვები მოასსენა და ბანოვანთა თანა შესვლა უბრძანა.

რა ქალი მათთან შევიდა იგი არე ესრედ დამშვენდა თუ ვსთქვათ ვითა მზე ვარსკვლავთ სწვევოდა. უთრანის ცოლი უამრდოები წინ მოეგება, ხელსა ხელი მოჭკიდა და გვერდსა დასვა ბანოვანნი ზე აღზდგნენ და სარვიხურამანს წინ მიეგებნენ, და ტკბილის მოუბარის ენით ერთმანერთს შეაქტევედნენ, მას დღეს უმანგ ხელმწიფემ ნადიმი გამართა დვინის სმას ხელი მიჭვეკეს. ესრედ იყო წესი, ზირველად ჩუმობით ჭიქას დალევედნენ, შორე დალევაზედ დიდებულნი ერთმანერთს უცხოთა სიტყვებით ესუმრებოდნენ და შესამე დალევაზედ მგოსანთა ტკბილი ხმინობა შეიქმნებოდა. შექმნეს ღვინი საკვირველი, რამ მისთანა ღვინისა და შექტევის მნახავი არავინ იბოვებოდა. სმარსნი ესე იტევიან, ზეცით ანგელოზნი უჭვრეტდნენ და მათთვის ესრეთი განცხრომა შემურდობდათ. მადღმა და ძრეღმა უმანგ-ხელმწიფემ ბრძანა. შვიდთა იულიმთა წიგნი მისწერეთ და ესე მშვიდობის ამბავი შეატყობინეთ, რათა ეოველის ქვეყნისა ივლევეანთა ხმალი ქარქაშთა ჩაგონ. მშვიდღეს მათსა საბელი ახსნას და აწ ცხვარი მკელთაგან ნულარ იშიშვისო. განსმა ეოველსა ქვეყანას ეს ამბავი და იხარებდა ეოველი სული, ესე რამ ვსთქვათ, მათსა გულსა შინა შეჭირვება ადარა ითხოვებოდა.

ხელმწიფემ ვეზირთა უხუცესი მოიხმო და ესე უბრძანა: მნებავს რამე სარვიხურამანი ურამანისთვის ვითხოვო, რამ ესენი საწადელს თვისსა

ეწვივნენ. ვეზირთა უხუცესმა მოახსენა: ხელმწიფეო, ვინ არს ბრძანების თქვენის შემცილებელი, მაგრამ ვედრება მონათა შერთა ისმინე და ჟამი არ არის ქალის თხფინისა. ვინაიღვან უველანი ღვინო სმულნი არიან, აწ ამ სჯემს დავესხნათ და ხვალისად ვითარცა ბრძანება თქვენი იუოს, ისრე აღვასრულოთო. ხელმწიფემ ესე მოხსენება მოიწონა და მტირე ხანს ღხინს შეექცნენ. მერმე სუფრის აღება ბრძანა. რა ნადიმი გარდასწყდა უოველნი თავთავისად წარვიდნენ, ყარამანიც თავის კარავს მივიდა, სარვი-ხურამანი ბანოფანთა გამოეთხვა თავის კარავს მივიდა, დაჯდა და მარადის ყარამნიკენ ქქინდა ჭკუა და გონება, მტირე ხანს შემდეგ ძიძის უთხრა: ხელავ ბედსა ჩემსა, რომ გარდანქქმანსაც დავაფიწედითო, ძიძამ მოახსენა: ჭეი, თვალთა ჩემთა ნათელი! ნუ შეიჭირვებ, გვონებ, იგი გრძიუელთა უხუცესი აქ მსწრაფად გამოჩნდესო.

რა ესენი ამ საუბარს ივენენ გარდანქქმანი კარავში შევიდა, ქალს თავიანი სცა, ქება შეასხა და დალოცა, ქალმა მატოვით მოიკითხა და დაჯდამა უბრძანა, მონამ ოქროს სელი მოიღო და აიართა სარდალი მას ზედ დაჯდა. ქალმა იმ ნადიმის ამბავი ჰქითხა და გარდანქქმანმა ფოველი უოფილი მოახსენა. რა მტირე ხანი გამოსდა ქალმა ბრძან-ჯიბილის ამბავი ჰქითხა, აიარამ უველა წვრილად მოახსენა, თუ ვითა ბრძან სუვარ-ლითა თვისითა ქვათ ქმნილიყო და ანუ თავის შემწეობით ვითარ მორჩენილიყო. ქალს მათი სჯემე მეტად გაუგვირდა. გარდანქქმანმა მოახსენა: ჭეი, კეკლურთა დედოფალი! უკეთუ ბედნიერების წალკოტს შინი კაცთა ბედი დაურხრამელად მოქმედობს, მისი სჯემე ფოველივე კეთილად მოხდება. თუ სძინავს და არ მოქმედობს, მისი სჯემე აქაც არ კეთილდობსო. ქალმა უთხრა: ჭეი, გარდანქქმანო! ბედ-კეთილობის წალკოტს რომელ იტყვიან მაგისი ამბავი მარცხზე თუ ფოველი ვითარ არისო.

აქ გარდანქქმანისაგან ბედ-კეთილობის წალკოტის ამბის ნბობა სარვი-ხურამანის წინაშე.

აიწყო გარდანქქმანმა საუბარი ესე: ოდეს აზრალი მეთილისმემ მე არწივად გარდამაქცია, მისი წვეულის თილისმისაგან ათარ მეთილის-ში მიმარჩინა. რა მან ბილწმან ჩემი მორჩენა იგრძნო, კვალად თავისი უღალკუნება ჩემზედ იხმარა, კანჯრათ გარდამაქცია და ოკიანეს ზღვის კუნძულში დამიტყვა. შეიდი წელიწადი მას კუნძულში ვლიდი: დღეს ერთსა ათარ მეთილისმე შემხვდა, რადესაც მხასა მასვე წამს მიცნა და

კუნძულში

ესრულდ შითხრა: წეი, სწავლად გარდანქეშანო! ეგ რა დავმართიანო? მე სიტუაციის თქმა არ ძალ შედვა. მაგრამ საუბარი ვაველივე შესმელა. რა თვალთვან ცრემლი გადმომედინა მას მეთილისმესაც შეგვეწვალე და ესრულ შითხრა: წეი, გარდანქეშანო! შენის ხსნის დანე ამისგან კიდე არა რა არისო, აქ ახლას ერთი ალაგია, დღეს ვაველნი თილისმის მეტნიერნი იმ ალაგს შეიურებიან, ქაჯთა ხელმწიფე მთავ და ტანტზედ დაჯდება. ვაველნი თილისმის ხელაფანნი თვისსა ხელაფანებს მთასსენებენ, რამელსაც ხელაფანებს ნაკლებულეთ გვექნება იგი გვასწავლისო. შენ იმ ალაგს მადი მას ტანტის სიანლაფეს მადწიე. ნუ თუ მას შეებრალად და მაც შეჭირვებისგან მოგარჩინისო. ესე შითხრა და მეთილისმე იგი წავიდა, მეც მსწრაფის სიარულით იმ ალაგს მივალწიე, მოვიდნენ ქაჯნი, გრძიეულებით სავსენი მეთილისმენი რამელთა რიცხვი არ შეიკლებოდა.

რა მტირე ხანი გამოსდა, ქაჯთა ხელმწიფეც ამოვიდა, სრულიად აღმასით შემზადებული ტანტი დაუდგეს, მას ზედ დაჯდა. რა იგი ტანტი დაინახე, მიველ მას ტანტის წინ დავეცი და თვალთვან წყაროსებრ ცრემლი გადმომედინა. რა ქაჯთა ხელმწიფემ მე შემომხედა მასვე წამს მიდნა და ესე სთქვა: ვის უქნია ისეთი უწესო საქმე რომ გარდანქეშანი განჯრად გარდუქცევიანო? თქვენ არ იცით რომ გარდანქეშანი ჩემი ერთგულიანო?.. ამბულა თქვენი ხელაფანებს აღარავინ სცადოთო. მამინ აზრად მეთილისმე წამოდგა და შემცლელსავით დადგა. ხელმწიფემ იგი შერისხა და ჩემი ეგრეთვე კაცთა ქმნა უბრძანა. მან რადაც თილისმა მიჭეო და ჩემსავე სახელ ვიქმენ. შერმე ქაჯნი წარმოდგნენ თავთავისი ხელაფანებს მთასსენეს და ვისაც რა აკლდა, მევემ მათ მთასწავა.

რა ამ საქმეს მოჩნენ, ქაჯთა ხელმწიფემ ბრძანა: ბედ-კეთილბობის წაღკოტს ვისიც ბედი მსწრაფად მოქმედებს, მას სცდელი არ წავკიდებო. რა ესე შესმა მე მოვასსენე: „წეი, ქაჯთა ხელმწიფეო! ესე სიკეთე რამელ ჩემზედ ჭეუ და ბირუტყულობისგან მომარჩინე, ესე წყალობაც მიუაჯი რომ ბედ-კეთილბობის წაღკოტის მიჩვენე მეთქი“. ხელმწიფემ მასვე წამს ორ ქაჯთა უბრძანა გარდანქეშანს ბედ-კეთილბობის წაღკოტი უჩვენეთო. მუნადგან ჩინეთის სამზღვარ მიუვანეთ და იქ გაუშვიეთო. ქაჯთა მსწრაფად წამომივანეს და მას წაღკოტს მივედით, ვნახე ალაგი მშვენიერი და მას შიგან მრავალნი კაცთა მგზავსნი ვიდანიც იუვნენ. ზოგთა ეძინათ, ზოგს ეღვიძათ, ზოგნი ველად ვიდოდნენ, ზოგნი მსწრაფად მოქმედებდნენ და ზოგნი ნელად მოქმედებდნენ, ზოგნი ჩარხს აბრუნებდნენ მსწრაფის ქცევით, ჯურღმულით წყალს იღებდნენ და ქვეყანას ზედ აქცევდნენ. ერთი კაცი მსწრაფად ჩარხს აბრუნებდა რომ მე დიდად

გამიკვირდა იმისი სისწრაფე; იგიც ჯერდმულით წყალს იღებდა და ქვეყნასზედ აქცევდა.

მათ ქაჯთა ვკითხე, ეს ვინ არის შეთქი? მათ მითხრეს ეს უშანგ-ხელმწიფის ბედი არისო. ვისი ბედიც აქ მსწრაფად მოქმედებს იგი ქვეყანაშია ბედნიერი იქნება და ვის ბედსაც აქ სძინავს ანუ ნელად მოქმედებს, მას ქვეყნასზედ კეთილი არ დაემართებაო. იქ ერთი ბერი კაცი იყო, რომელიც თუმცა ჩქარა ვიდოდა, მაგრამ სხვებსაგვით ვერ დადიოდა და ვერც მოქმედებდა. მათ ქაჯთა ვკითხე: ეს ვისი ბედია შეთქი, მათ მითხრეს, გარდასქეშნა, ეგ შენი ბედი არისო, მე ხსნჯალს ხელი მოვიკარ და ვსთქვი: ამ ბერს კაცს მოვკლავ შეთქი. ქაჯთა ესრედ მითხრეს: ჭეი, გარდასქეშნა! თუმცა თვალითა ხედავ, მაგრამ კაცთაგან მაგათი ხელის შეხება არ ეგებოსო, ამისთვის რომ ხორციით არ არიანო. რა ესენი ესრედ ვნახე ქაჯთა უთხარი ახლა წავიდეთ შეთქი, მუნიდგან წამიუვანეს და ჩინეთის სამზღვარზედ გამიშვეს, რომელიც უშანგის სამიფეთს სამზღვარი იყო. ეს ამბავი სარვინურამანს დიდად იამა და გარდასქეშნის ქება შესხსა. რა მცირე ხანი კვალად მოიუბნეს განთიადის ყამიც მოახლოვდა, გარდასქეშანი ზე აღსდგა, ქალს თაყვანი სცა და თავიანთ ღაშქარში წავიდა.

რა დილა გათენდა დიდებულნი ხელმწიფის წინაშე შეიყარნენ, გარდასქეშანი შევიდა ხელმწიფობა უშანგისა დალოცა და თაყვანი სცა, ხელმწიფემ უბრძანა, გარდასქეშანო, ყამი არის რომ სარვინურამანი ყარამანისთვის ვითხოვთო. აიარმა მოახსენა: ჭეი, მაღალა ხელმწიფეო! ბრძანება თქვენი აღსრულდესო, მაგრამ ვგონებ რომ ინდოთ მეფე თქვენს მსმინდობას ღამობდესო, ჯერ იგი გარდასწედეს და შერე ქალი ვითხოვთო. უშანგ-ხელმწიფემ ამ მოხსენებაზედ ნება დართო და ბძანა: ეგრე ვქნათო. მამინ უშანგ-ხელმწიფე თვისსა ბედნიერს ტახტს დაბრძანდა: სარდალნი და ფაჯვანნი წესისამებრ დასხდნენ.

მცირე ხანს უკან ინდოთ ხელმწიფე რაჭინდი თვისის დიდებულებით მობრძანდა, უშანგს თავი დაუკრა და მოახსენა: „ჭეი, მაღალა ხელმწიფეო! ვედრება მაქვს რომ ბედნიერმა ფეხმა თქვენმა თავი ჩვენი დაღასოსო, სახლი და საყოფი ჩვენი თქვენის მობრძანებით განათლდესო“. რა ხელმწიფემ ესე მოისმინა მსწრაფად ნება დართო. რაჭინდმა მოახსენა: ბრძანეთ ღაშქარი აიყაროსო. უშანგმა ღაშქრის აყრა ბრძანა, მასვე წამს აიყარნენ და ინდოეთისაკენ გაემართნენ. მათსა სიანლოვეს ქალაქი იყო მშვენიერი და კეთილ-ჭაეროვანი, სარვინურამანი მსწრაფად წარვიდა და იმ ქალაქის ერნი უცხოს ძღვნიებით წინ მოეკებნენ. იმ ქალაქის ახლოს მინდორი იყო ტურთა და მრავალ-უვალილოვანი. უშანგ-ხელმწიფის რვა

სვეტიანი კარავი იმ ადგილს დადგეს, ძვირფასი ფარხის სალათარდანი
გარს შემავლეს. უშანგ-ხელმწიფე ნადირობით, მოვიდოდა, ერთს ალაგ
ურცხვინი კანჯარნი იღებენ, ფალავანთა მსწრაფელ ალყა შემავლეს.
რა ხელმწიფემ მათი სიმრავლე ნახა, დიდად იამა, ვინც მისს სახლ-
ვეს ყოფნის დიქნი იყო გვერდით ახლდნენ, მათ უბძანა: თუ ჩემი თავი
გიუფართ ამ ნადიროვან ნურც ერთს ცოცხალს ნუ გაუშვებთ. მამინვე
ვეკლანი მიეტევნენ, ზოგი მოკლეს, ზოგი შეიპყრეს, კანჯარნი ერთიც
ვერ გაექცათ. იმოდენა ნადირი დახტეს რომ რიცხვს ვერავინ შეაგდებდა
ხელმწიფე მალაღ ბოცრვას აბრძანდა: ქალაქის შენობას და მისს მიდ-
მის უჭვრეტდა. იმ ქალაქის შენობა დიდად მოწონა, მუნდგან გამო-
ბრუნდა და სადაც დაშქარნი ტურფა ველს გადმომხტარიუნენ, მას ალაგს
მიბრძანდა, რაჭინდი მივიდა უშანგი ცხენიდამ გადმოიფანა და კარავ-
სა შევიდნენ. უშანგ-მაჭი ტახტს დაბრძანდა, დიდბუღნი წესით თავთავი-
ანთ შესაფერს ალაგს დასხდნენ, წინ ნადიმი დაიდგეს და სკვირველი ღნი-
ნა და მხარულება გადაიხადეს. რაჭინდმა მრავალი ხატოცხანი და უფასო
თვალნი უძღვნა. მეორე დღეს უშანგ-მაჭი რაჭინდმა ქალაქს მიიწვია, იგი-
ნიც კარგის შექცევით წავიდნენ. უშანგ-ხელმწიფეს ორასი შათირი წინ
მოუძღვოდა რომელთა აღმასის ეყვანი მუხლთა ესნათ ყოველთა, ათასნი
მრწველებნი წინ მოუძღვოდნენ და მიწას ზედა ვარდის წყალს აზრუერებ-
დნენ ამისთვის რომ ხელმწიფეს და მისთა მხლებელთა მტვერი არ მიედი-
ნოთ. ოთხ ათასს კაცს ხელთა ოქროს ჯამები ეპურათ, და მას შიგან
მუშას და ამბოცს აკმევდნენ. წინ ბარამ-ჯობილი მოვიდოდა რომელსაც
სამოც-და ხუთი მწერთა სიმადლე ჭქანდა, მას უკან ერანთა და თურანთა
ფალავანნი მოზდევდნენ. ხელმწიფის წინ ფალავანთა უხუცესი ყარამანი და
მისი ბიძის ძე უათრანი, უცხოს შექცევით მოვიდოდნენ. ყარამანი თვის ექვს
ფეხავანს მხეცს იჯდა, თავი თავს ეხურა და აღმასით შემზადებული სა-
მოსი ემოს. ისეთის მშვენებით მოვიდოდა რომ, მჭვრეტელთა თვალის
მოშორება არ ენებათ. უშანგ-ხელმწიფეს ორი ათასი ჯალათი და ორასნი
ჩაუშნი მოუძღვოდნენ, მარჯვნივ და მარცხნივ სამს სამოცნი ვეზირნი მოზ-
დევდნენ, გარდანქეშანი და სხვანი აიარნი ხელმწიფის სახლავეს მოდი-
დნენ, ორი ათასნი მორთულებნი და კარგის ქცევისანი მონანი ხელმწიფის
სახლავეს მოდიოდნენ. მალაღს და ძლიერ უშანგ-ხელმწიფეს თავი თავ-
ს ეხურა და ძვირფასი სამოსელი ემოს ორსა სწილასა თვალ-მარგალი-
თი ეკიდა და გზაზე მონანი ხელმწიფეს თავს გარდაყრიდნენ და მუნ მუ-
ყი საქანლითა ივსებოდნენ. მქალაქეთა სამსა ალაგზედ ძვირფასი ფარ-
ხები ფინანდაზად გაეშალათ. რა ქალაქის კარს მივიდნენ ყარამანი მხეციდგან

გადმოხტა, სხვანიც ფაღვანნიც ცხენებიდამ გადმოხტდნენ და ხელმწიფეს ქვევითად წარმოუძღვნენ. რა სახელმწიფო სარაიას მივიდნენ, ხელმწიფე უმანგი ცხენიდამ გადმოხტა და სარაიას შევიდნენ. უმანგ-შაჭი ბედნიერს ტახტს დაბრძნდა, დიდებულნი და ფაღვანნი თავ-თავის შესაფერს ალაგს დასხდნენ, მოიღეს სუფრა და სავგირველი ღვინი გამართეს. შგოსნთა ხანგთა ხმიანობა გაამრავლეს, და საამის ხმით დამღერდნენ.

რა ყარაშანი ღვინის სმით ზარხოში შეიქმნა, გულში სიფვარულის ეშვი განუძრავდა. სარვიხურამანი ზირისზირ უჯდა და იმას თვალს არ ამოკრებდა. ქაღის გონება მიჯნურობის ქამანდს შეეპურა და თავისი თავი ყარაშანის ჭირის სანაცვლად გაეხდა. რაჭინდ ხელმწიფემ უმანგ-შაჭისთვის მრავალი უცხო და სავგირველი ფეშქაშები მოაღებინა ისე რომ კრან-თურანთა დიდებულთა გაუგვირდათ. რაჭინდი და თავის ასული ზე აღზდგნენ ხელცახოცი კისერს გადაიგდეს, შემცოდესავით დადგნენ და მოახსენეს: „სტეი, შარეილა! ჩვენ მონანი თქვენნი ვართ ბრძანებისა თქვენის მოჩილნი და რასაც კვიბრძანებ თქვენ სამსახურსა ზედ მზათ ვიქნებით“. უმანგმა მსხუხად მიუგო: რაჭინდი, ინდოთ ხელმწიფეო! თქვენ და თქვენი ასული სარვიხურამანი, ჩემი ძმა და შვილი ხართ. თქვენგან ამოდენა სიკეთის მოღებას გადავიხდიო. შემდეგ ქეივან-შაჭა მოიხმო, იგი მსწრაფად მივიდა, კისრიდან ხელცახოცი ახდა, უცხო სამოსლის მოღება ბძანა უმანგ-მა. მოიღეს, ორნივე მამა-შვილნი ძვირფასი სამოსლით შემოსეს, თავი თავს დაადგეს და თავ-თავის ალაგს დასხეს, დიდი ხადიმი გამართეს, მამის უმანგი გამხიარულდა და იმის ლაშქარს მრავალი წყალობა გასცა.

როდესაც ხადიმი გაიყარა. რაჭინდი თავის სადგომს წავიდა. კრანელნი დიდებულნი და ფაღვანნი შეიყარნენ და რაჭინდთან მივიდნენ—და კველურთა დედოფალი სარვიხურამანი ყარაშანისთვის სთხოვეს. რაჭინდმა დიდის სიხარულით ინება. მამის ფაღვანთა და დიდებულთა მადლი გადაუნადეს და სვალისად ქარწინის თავდარიგი იწვეს, ამ ამბვის მსმენელნი ქალ-ყრმანი დიდს სიხარულს მიეცნენ, მაგრამ არ იცოდნენ თუ დილა მათთვის სამწუნარს დაჭბადებდა.

როდესაც უმანგ-ხელმწიფემ ინდოეთი დაიპყრა, მას წინად რაც ცხენს ამხედრებუდიყო და ხმალი შემოკრტყა, მას აქეთ ათას-შვიდას ომში გამარჯვებულიყო. ყოველივე ქვეყანა ხარობდა და ბძანებას მისსა მოჩილდობდნენ. ფაღვანებმა და სარდლებმა მშვილდს საბელი ახსნეს და ხმალი ქარქაშს მიატყდეს. გაისმა ეს ამბავი ყოველს ქვეყანას და შვიდთა იუღიმთა შინა ადარა იუფრას შეტირვება გულთა მოქალაქეთასა.

(ამის გაგრძელება მეორე კარში იხილეთ).

